

Ҳабиб СИДДИҚ

ИНГЛИЗЧА ТУШ

Ҳикоялар, ҳажвиялар, ҳангомалар

Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон
Миллий кутубхонаси нашриёти
Тошкент - 2010 йил

84 (5Ў)6

C52

Сиддиқ, Ҳабиб.

Инглизча туш: ҳикоялар, ҳажвиялар, ҳангомалар / Ҳ. Сиддиқ.
- Т.: Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий кутубхонаси
нашриёти, 2010. - 112 б.

ББК 84 (5Ў)6

“Ақл етишмаса, ўрнини нима билан тўлдириш мумкин?”. Қадрли китобхон, андижонлик таниқли ҳажвчи-ёзувчи Ҳабиб Сиддиқ бу гапи билан нима демоқчи? Кимда ақл етишмаса? Нега етишмайди? Нега тўлдириш керак?.. Жавоб топишга уринманг. Ўқиганингиз адибнинг қўлингиздаги “Инглизча туш” китобидан олинган бир сатрлик асар, носир тили билан айтганда, “кўндаланг савол”. У, кишида беихтиёр хуш кайфият уйғотади. Тўпламдан ўрин олган ҳикоялар, ҳажвиялар, ҳангомалар, қатралар ва қардош халқлар адабиёти намояндалари асарларидан қилинган таржималар орқали ҳам ҳажвчи ўзининг беғараз ва самимий кулгиси билан юрагингизга кириб боради, ўз табиатингиздаги хато ва камчиликларни йўқотишга, маънавий жиҳатдан покланишга чорлайди.

ISBN 978-9943-06-285-6

© Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон
Миллий кутубхонаси нашриёти
Тошкент, 2010 йил.

Ҳикоялар

Ф А Й З Л И О Қ Ш О М

Хонадонга файзли оқшом чўкмоқда. Нақшинкор катта дарвозанинг кичик даричаси ҳиёл қия очиқ. Супуриб-сидирилган, сув сепилган хонадонда орасталик. Қийғос очилган гуллар, садарайҳонлар хонадонга файзу тароват бахш этиб, бўй таратиб турибди. Гулзорнинг четроғидаги водопровод жўмрагидан оқиб турган сувнинг товуши ҳам қулоққа ёқимли эшитилади.

Хонадон соҳиблари ҳузурбахш тадбир тараддуди билан банд. Ҳали-замон қадрдонлари, жигаргўшалари келиб қолади, уларни рисоладагидек кутиб олиш, кўнгилларини олиб яхши кузатиб қўйиш учун оёғи олти, қўли етти бўлиб ҳаракатдалар.

Раҳматли ота-оналаридан қолган мўъжаз файзли ҳовлида яшаётган кенжа ўғил Ғолибжон, унинг рафиқаси Солияхонлар кечадан бери ажиб бир кайфият ила ҳозирлик кўряптилар. Тўю тантана бир кунда тўполон билан ўтиб кетади, бари ҳузур ўша тайёргарликда деган экан кимдир.

Ғолибжон раҳматли отаси эккан мева, узумлардан узиб катта ўрик соясидаги чорпояга қўйди. Қизи Назира дарров уларни жойлаш учун муносиб идишларни танлай бошлади.

Хотини Солияхон тушлиқдан буён ошхонада куймаланади. Нон ёпди, сомса қилиб "духовка"га солиб қўйди. Паловнинг масаллигини ҳам тахт қилди ҳисоб. Янги сўйилган қўй гўштидан тайёрланаётган қулинг ўргилсин шўрва билқ-билқ қайнаб ётибди.

Раҳматлик қайнотаси шунақа овқатни хуш кўрарди. Оила аъзоларининг жам бўлиб ўтиришларини ёқтирарди. Фарзандларини қайта-қайта дуо қиларди ана шундай дамларда. У кишининг вафотларидан кейин ака-ука, опа - сингиллар ҳам ўз оилалари, ўз ташвишлари билан бўлиб кетишди. Тўй-тўкин, ўлим-етимда кўришиб қолишмаса, бошқа вақтда ҳамма ҳар қаёқда.

Куз ўрталаб бораётгани учун ҳаво анча салқин. Оқшомлари эгнингга бир нима илиб олмасанг шамоллаб қолиш ҳеч гап эмас. Куз—пишиқчилик фасли. Дастурхон файзи ҳам шунга яраша. Қирсиллаган узумлар-у, тилими тилини ёрадиган қовун-тарвузлар, помидор, бодринг, кўкатлар... иштаҳани қитиқлайди.

Ишдан қайтганидан буён енгил спорт кийимида юрган Ғолибжон эшик-элдаги юмушлари ҳам сал бир ёқли бўлгач, ҳали-замон келиб қоладиган опалари, келинойилари олдида бундай юриши номаъқуллигини ўйлаб ичкари хонага кирди ва кийимларини алмаштирди. Қайтиб чиқиб эшикнинг шундай ёнгинасида деворга ўрнатилган кўзгуга қаради. Отасидан қолган эскироқ чопон ва дўппини кийиб олгани ўзига хуш ёқди. Бугунги дориломон кунларга етиб келолмаган ота-оналари ҳақида ўйлаб хўрсинди. Аввал ўнг, сўнг чап тарафга бурилиброқ ойнага разм солди. Чаккаларида пайдо бўлган оқ сочларига қараб бошини силкитиб қўйди: "Умр ўтиб боряпти". Севимли хонандасининг қўшиғи қулоғи остида жаранглагандай бўлди: "Умр ўтмоқдадир дарё мисоли..."

Ҳа, яқиндагина шу хонадонда чопқиллаб юрган шўх-шодон болакай эди. Энди эса...

Ажиб бир орзиқиш ила илк бор мактабга қадам қўйган кунларини, муаллимларини, синфдошларини эслади. Кўнглида аллақандай ҳислар кўзгалди. Ўзини-ўзи саволга тутгиси келди: Дунёга келиб нима қилдим? Еб-ичиш, ўйнаб-кулиш, болачақа орттиришдан бошқа кимгадир нафим теккулик бирор иш қилдимми?.. Кўнглида алланечук нохушлик сизди. Бемавридроқ ўйлаб қолдим-да, деб ғужғон ўйнаётган саволларни хаёлидан сал нари қилишга интилди. Ахир, эндиёла меҳмонлар ҳам кеп қолишади. Аммо уларнинг олдида ҳам шунга ўхшаш саволларга жавоб бериш керакдай туюлиб ўйлари баттар чувалашди.

— Ризқу насибанинг ҳалолидан берсин, болам, — дерди раҳматли отаси. — Бировнинг ҳақини емоқнинг эртами—кечми жавоби бор-да.

Ана шундай ақида билан бориға қаноат қилиб ўтди раҳматлик. Бутун умри далада кетмонини судраб ўтди. Бир бурда нонни пешона тери билан топиб еди. Меҳнат билан топилган ноннинг лаззатини туйиб, ҳис қилиб яшади.

Ёши бир жойга бориб қолганда ҳам, акалари "қўйинг энди, рўзғорни ўзимиз амаллармиз" деса, "ие, уйда ўтириб нима қиламан, далаларимни соғиниб қоламан-да" дерди. Дехқончиликнинг пири эди. Ниҳоллар билан тиллашарди, меҳр ришталари билан боғланганди. Бир гал ғўзаларини дўл уриб кетганда тўлиб-тўлиб йиғлаганди.

Уйнинг тўрига осиб қўйилган суратда ҳам, ўтган умридан мамнундек ўктам боқиб турибди. Яна жиндай разм солгач эса, отаси ялтироқ рамка ичидан боқиб ундан ҳисоб сўраётгандай туюлди: "гапларим ёдингдами?"

Уйланиши ҳам отасининг бир оғиз гапи билан бўлган.

— Онанг раҳматли тўйингни кўрмай ўтиб кетди, болам, — деганди ўшанда отаси, — мен ҳам бугун борман, эртага йўқ...

— Ундай деманг, дада.

— Энди ихтиёр бизда эмас-да. Яратганнинг иродаси, омонатини истаганда олади.

Бир оз тин олгач, паст, ширали овоз билан давом этди:

— Мен ҳам сениям болаларингни кўрсам дейман. Шунга акаларинг, опаларинг билан маслаҳатлашиб Қодир «ўнбоши»нинг қизига оғиз солсак деб турибмиз.

Энди тўртинчи курсни битираётганди. Аспирантурада ўқиш, Тошкентда қолиш ниятлари ҳам бор эди. Лекин отасининг гапларидаги руҳ, оҳанг, қатъият оғиз очишга йўл қўймади. Тез-орада тўй бўлиб, бугун усиз ҳаёти қандай бўлишини тасаввур қилолмайдиган Солияхон бағрини тўлдирди. Келиннинг қадами ярашди. Хонадонга барака кирди. Бу орада ўқишни ҳам битириб қишлоқ шифохонасига ишга келди.

Мана шундан буён ҳам сал кам ўтгиз қовун пишиғи ўтибди.

Кунлар, ойлар, йиллар бир-бирини қувалаб ўтаверар экан. Ўткинчи умр... ортга назар солсанг кўнглинг беҳузур бўлмасин. "Ҳаётда кўзингизни каттароқ очингки, ўлаётганингизда бемалол юмасиз" деган экан машойихлардан бири. Лекин юмуқ кўз ила яшаб, очиқ кўз билан кетганлар озми? Яратганнинг ўзи сақласин.

Кенжатоғи бўлгани учунми, унга меҳри бўлакча эди. Хотиндан ёлчиганини ҳам бот-бот айтар, келинини алқаб дуо қиларди.

Рамазон ойининг йигирма олтинчисида жума тонгида, бомдод намозини адо этаётиб, жойнамоз устида жон таслим қилди.

Бир палакда ҳар хил хамак деганларидек, катта акаси мол-мулкка ҳирс қўйган, бой-бадавлат, лекин томса ялайдиган хасис бўлди. Ўзбекчилик, унга бир нима дейишга андиша қилади. Ўзининг аравасини ўзи тортади. Хасталаниб, бироз қийналиб қолган кунлари ҳам оғирини солгиси келмади.

Бахтига суянадигани — хотини бор экан. Зориқтириб қўймади. Мана, яна оёққа туриб, у кунлар ортда қолди. Бугун дастурхон ёзиб жигарбандларини чорлади. Ҳали-замон улар келиб уйи тўлиб қолади.

Ишхонасидан ҳам андак кўнгли хижил бўлиб қайтди. "Бош шифокорнинг гапини қайтариб тўғри қилдимми?" дея ўйланиб боши қотди. Бошқа иложи ҳам йўқ-да. У айтган ишни қилолмайди. Қўлидан келмайди. Нима эмиш, беморлардан, уларнинг яқинларидан касалхонани таъмирлашга ёрдам сўраш керак эмиш. Э, ўргилдим унақа ишлардан. Яна нима дейди, денг: айлангириб гапириб, дипломатлик қилиб бўйнига қўйиш керак эмиш. Мабодо бир жойга бориб шикоят қилса, ўзи жавоб берармиш.

Шундоқ ҳам кўрпа-тўшагигача ўзи кўтариб келаётган, доридармонини ўзи олаётган беморни куппа-кундуз куни тунаш эмасми бу?.. Шунча йил ишлаб, бировнинг қўлига қарамади, бу гапни қайси юз билан айтади, "касалингизни даволайман, шифохонани таъмирлаб беринг" деб-а?... Йў-ўқ, унақа қилолмайди. Керак бўлса, ўзлари айтишсин.

Дарвоза томон илдам қадам ташлади. Кўча томонда машина овозини эшитгач, дарров хаёлига келди: "акамлар келди шекилли".

Янглишмаган экан. У тўрт қадам босмасиданоқ дарвозахонада савлат тўкиб акажониси кўринди.

— Ассалому алайкум...

— Келинг, ака... келинглр...

Акаси билан кучоқ очиб кўришар экан, андак энтикиб кетди, раҳматлик отасининг исини ҳис қилгандай, бир зум бағридан бўшатмади. Акаси эса бепарвогина, сўрашаётиб ҳам кўзлари у ёқ-бу ёққа аланглаб, гоҳ ром қилинган айвонга, гоҳ қайтадан кўтарилган темир сўритокка боқди: "укам ҳам ёмон яшамаяпти, шекилли". Бехосдан акасининг кўкракларига қўйилган бошини аста кўтариб, кўзи уларга жилмайиб боқиб турган келинойисига тушиб, уялгандай бўлди: "ёш болага ўхшайман-а"...

— Соғинишиб қолган экансизлар-да,— деб кулди келинойиси.— Айб ўзларингда, узоқлашиб кетяпмиз. Ахир, ораларимиз икки қадам бўлса....

— Тўғри, келинойи, ишлар билан бўлиб..,— деб каловландию, миясига аллакимнинг "Одамларни бир-биридан масофа эмас, фикрлар узоқлаштиради", деган гапи келди.

Сўриток остига қўйилган чорпояга ўтиришгач, акаси хонадонга тинчлик-омонлик, барака тилаб қисқагина дуо қилди. Бир пиёла чой ичишгач келинойиси секин туриб ошхонада куймаланаётган овсини томон юрди. Аввалига уни қайтармоқчи, "ўтираверинг" демоқчи эди, кейин "ҳа, майли, уларнинг ҳам дардлашадиган гаплари бордир, зора шу баҳона орага янаям яқинлик тушса" деб умид қилди. "Овсинлар иноқ бўлса, оға-инилар чиноқ бўлмас" дейдилар-ку.

– Аҳволинг дурустми, Фолиб.

– Шукур, ака. Ўзингиз ҳам чарчамай.

– Э-э, чарчаш ҳам гапми. Яшаш қийин бўп кетяпти-ку, ука!

Ие, данғиллама ҳовли жойи, қўша-қўша машиналари, қатор тижорат дўконлари бор одамнинг гапими шу?.. Акаси унинг хаёлидаги гапни англагандай,

– Бели оғримай нон ейишни истайдиганлар кўпайиб кетди-да. Сен уларни билмайсан, – деб қўшиб қўйди.

Билади. Билмай нима, ёш боламиди? Ўша текширувчи, назоратчи, тафтишчи деганлари-да. Улар ҳам нотўғри бир жойи борки, илинтиради-да. Бўлмаса ўзингга тўғри, ҳақ бўлсанг келиштириб кетига тепмайсанмайми энағарларни.

Дарвоза томонда опаси ўғли билан пайдо бўлганда беихтиёр ўрнидан турди. Негадир кўнглида илиқлик эмас, ғашлик туйди. Бунинг ўзига яраша сабаблари бор. Онасининг ажалидан беш кун бурун ўлиб кетганини сабабиниям шу опасидан кўради. Ёшига ярашмаган либоси-ю, беўхшов соч турмагига қараб кўнглида пайдо бўлган истехзони сездирмасликка ҳаракат қилиб сўрашса-да, ўша машъум кунлар хаёлида гавдаланди. "Қатга ўқишда ўқияпти" деб орзулаб юрган қизи кутилмаганда остонасида бола кучоқлаб пайдо бўлганда онаси ҳушини йўқотди. Нима гаплигини билгач эса, ноласи оламни тутди: "бу кунлардан ўлганим яхши эди". Ана шу юзиқаролик боис умрининг охиригача ҳам бошини кўтариб юролмаган онасини эслаб кўзига ёш келади. Аввал қўлини сиқиб, кейин яқинроқ тортиб елкасидан олиб кўришар экан, бўйи чўзилиб, мўйлови сабза уриб қолса ҳам отасининг кимлигини билмай юрган жиянига ачиниб кетди.

Опаси кейинроқ ўқишни сиртқига тиклаб амаллаб битирди. Шаҳардан иш топди, эр ҳам топди. Расми-русимини қилиб

узатишди. Ўшанда ҳам онаси юм-юм йиғлаб кузатганди. У кейинроқ билди, поччасини бошқа оиласи бор экан. Опаси иккинчи хотин бўлиб тегибди. Турмушлари узоққа чўзилмади. "Вақтинчалик эр"дан ёдгор бўлиб "дом"да уч хонали хонадон қолди. Опаси ҳам кўпда келавермайди. Юзи шувутлигини билади. Лекин не қилса ҳам жигарлари. Бошқа бош уриб борадиган жойи йўқ. Ора-сира қисиниб-қимтиниб кириб келади. Пешонасига шундай битилган экан, шекилли, нима қилсин? У шунақа бўлишини хоҳлабдими?

Ғолибжон ҳам кўнглидан ҳар хил хаёллар ўтса-да, опасига сездирмайди. Ҳозир ҳам...

– Келинг, опа, бормисиз, – деб очиқ чехра билан кутиб олди.

– Борман. Ўзинг қалайсан? Кўринмай кетдинг-ку?..

– Узр, опа, ўзимиз билан бўлиб, сизлардан хабар ҳам ололмадим, – деб кўнглини кўтарган бўлди.

– Йўғ-э, тинч бўлсанг бўлди, ука. Ҳозир биров-биродан ранжийдиган замон эмас. Ҳаммага ҳам ўзининг ташвиши етиб ортяпти.

Дарвоқе опаси тўғри айтди. Фалати замон бўлди-да. Ҳамма қаёққадир шошаётгандай. Каттаю-кичик, эркагу-аёлда тиним йўқ. Гоҳо девор дармиён кўшнингниям ойлаб кўрмайсан. Кўшни-ку, майли-я, баъзан ...

Бир одам эрталаб соқолини олиб ишга отланаркан ўғлига танбеҳ берибди:

– Ивирсима, бўлақол, боғчангга кеч қоласан.

– Қанақа боғча, дада. Иккинчи синфда ўқияпман-ку, – дермиш ўғил.

– Э, дарвоқе, – дея ота жилмайибди. – Майли, барибир тез-тез ҳаракат қил. Мактабингга кеч қолма, – деб шошилганча чиқиб кетибди.

– Мехр-оқибат деган гаплар ҳам йўқолиб кетяптими...

Туйқусдан тилига чиққан бу гапдан андак ҳижолат чекди. Бу гапни шунчаки опасининг гапини давоми сифатида айтиб юборди-ю жигарлари ёзғириш, нолиш деб қабул қилмаса эди, деб ўйланиброқ қолди.

– Мехр, оқибат йўқолгани йўқ. Уларнинг ўлчови ўзгарди, – деди опаси.

– Пулинг бўлса сенга меҳр ҳам кўрсатишади, оқибат ҳам.
– Йўғ-э, ака, унақа деманг. Пул билан ўлчанмаган ўзи шу қолувди.

– Ишоновир, шунақа.

– Йўқ, пул билан дунёни сотиб олиш мумкин дир. Лекин, меҳрни сотиб олиб бўлмайди.

– Э, пулинг, молинг бўлмаса, меҳрниям, оқибатниям тополмайсан.

– Йўқ, менинг ҳеч нарсам йўқ эди. Пулим ҳам, молим ҳам, шаъним ҳам. Агар меҳрли, оқибатли одамлар суямаганларида мен аллақачон бу дунё билан хайрлашган, сизлар билан дийдорлашмоқ ҳам қиёматга қолган бўларди.

Опаси шундай дея дастрўмолини ёшли кўзларига босди ва аста ўрнидан туриб гулзор томон юрди. Фолибнинг кўзлари опасининг кўзлари билан тўқнашди. Ҳеч қандай маъно уқмади. Фақат бир пайтлар опасига нафрат кўзи билан боққан кунларини эслаб ўзидан уялди: "мард бўлсанг, қоқилган жигарингни суяшинг керак эмасмиди".

Дарвозадан киришдаёқ йўталиб оёқларини топиллатиб шарпа бериб келган ўртанча акаси салом-алиқдан кейин чорпоёга ўрнашиб ўтириб олгач қуръон тиловат қилди, падари бузрукворлари, волидаи муҳтарамалари руҳи покларига бағишлаб дуои хайрлар қилди. Чиройли тиловат, ҳайрли дуолар боисми, ўртанча акаси келгунча бўлган дилхираликлари чекингандай бўлди, даврага файз инди.

Ҳол-аҳвол сўрашишди.

– Шукр, – деди ўртанча ака кулиб, – Шу кунларга еткизганига шукр. Эслайсизларми, отамиз ўзи тиккан маҳсини бозорга олиб чиқиб сотолмасди. Бугун молимизни хоҳлаган бозоримизда пуллаяпмиз, мушугимизни пишт дейдиган одам йўқ.

– Э, паттачи, солиқчи деганлари тинчитмаётгандир, – гапга қўшилди катта ака.

– Ҳа, энди уларниям ризқи-да. Қолаверса, деҳқон бугдой экса қуш ҳам тўяди, сичқон ҳам. Нафсиламрини айтяпман-да. Менгаку биров бир нарса деёлмайди. Ҳамма томонини қонуний қилиб қўйганман. Хужжат қўлимда. "Хап" деганнинг оғзига ураман.

Чиндан ҳам шу акасининг бировдан тили қисиқ жойи йўқ. Ота касби—косибчилик билан рўзгор тебратиб юрган бўлса-да, маҳалла-қўйда обрўси ёмон эмас. Қолаверса дурустгина илми бор, тақвода собит, ҳалол-ҳаромнинг фарқига боради, ҳалқумини пок сақлайди.

— Қани, олишиб ўтиринглар.

— Раҳмат, дастурхондаги неъматларга қаранглар-а. Бу ҳаммаси тинчликдан, тўкинликдан нишона. Бундай кунда шукр қилмаслик худога ҳам хуш келмайди.

— Гап фақат дастурхонда эмас, хотиржамлик ҳам керак.

— Тўғри, ака, лекин хотиржамлигимиз ўзимизга боғлиқ.

— Тинч, хотиржам ишлашга қўймаётганлар ҳам бор.

— Ким ўша сизни хотиржам ишлашга қўймайдиган. Менга айтинг, кекиртагини узиб олай...

Ҳамма нарсаси ошиб-тошиб ётган катта аканинг ҳасрат қилишини Ғолибжон ҳазм қилолмади.

— Қўй, майли, бу гапларни бошқа кунга қолдирайлик, — деди акаси ҳам ўзини бироз ноқулай сезиб.

— Майли, ака, хайрли кунда хайрли гаплардан гаплашайлик.

Қаранг, ҳар биримизнинг уйимиз бор. Рўзгоримиз бут, дастурхонимиз тўкин. Лекин энди уйимизни тўрида ўтирадиган ота-онамиз йўқ. Бизни не-не қийинчиликлар билан ўстиришди, роҳатини кўролмай кетишди. Энди қўлимиздан келадигани уларнинг руҳи покларига дуода бўлиш холос... Яна... бир-биримизга яқин бўлсак, меҳр-оқибатли бўлсак, уларнинг руҳи шод бўлади. Ғолиббой бизни йиғиб хўп яхши иш қилди-да. Дастурхондаги неъматларгагина эмас бир-биримизнинг дийдоримизга тўйяпмиз. Дунё ўткинчи, бир-биримизга ганиматмиз.

Ҳақ гап қаршисида ҳеч ким оғиз очолмас экан. Косибнинг маърузасини тижоратчи бой ҳам, шифокор ҳам миқ этмай эшитарди.

— Ўғилларим ҳам ёнимга кириб қолди, — деб гурурланди ўртанча ака. — Мактабидан таътилга чиққан Соқивой ҳам кеча ўзи тиккан туфлиларини бозорга олиб чиқиб сотиб келувди, хурсанд бўлиб кетдим.

— Ўзинг топиб-тутиб турганингда ўғилларингни ўқитишни ўйласанг бўларди, — гап қўшди катта ака.

– Ўқишлари ҳам чакки эмас. Ўқитаман. Лекин хунарни ҳам эгаллаб олса ёмон бўлмайди-да, ака. Мана мен ҳам ота касбини қилиб кам бўлганим йўқ.

– Сен билан бизнинг замонимиз бошқа эди. Энди ўқитмасанг бўлмайди. Мана, жиянинг Суннатиллони икки минг "қўк"и билан ўқишга жойладим...

– Э-э, унақа қип ўқитиб нима қиласиз, ака. Агар ўзида бўлмаса...

– Бир амаллаб дипломли қилиб қўйсам, кейин аравасини тортиб кетади.

– Уна қип апкирган бўсайиз ўқишиям ўзидан-ўзи бўлмаётгандир.

– Ҳа, энди ҳар уч ойда, олти ойда хабар олиб қўяман. Қуруқ бормайман, албатта. Сиздан угина, биздан бугина, дегандай. Ундан ташқари йигитнинг ўзига ҳам кунда, кунора... энди бизнинг давримизда ўйнаб-кулиб қолсин-да, ўладиган жонга.

– "Эркалатса отаси, талтаяди боласи " деган гаплар бор. Жуда бўш қўйворманг, ака.

– Ҳозирги ёшлар эркин бўлишни ёқтиришади. Биз эдик, иккита болалик бўлганда ҳам отамиздан сўраб бир ерга борадиган. Энди, эса ярим кечада келса тергасанг "нима, мен сизга ёш боламанми"? деб тўнғиллашади. Замон ўзгарди, ука.

– Замон эмас, одамлар, қарашлар, муносабатлар ўзгаряпти холос. Олтин олтинлигича, тош тошлигича қолгандек, инсоний қадр-қийматлар ҳам ҳеч қачон ўзгармайди. Фақат унга қарашлар, муносабатлар одамларнинг онгу шуури, савиясига қараб турлича бўлиб қолаверади. Ҳар ким ўз қаричи билан ўлчайди, деб балки шунинг учун айтишса керак.

"Азага келган хотин ўз дардини айтиб йиғлайди" деганлари шу бўлса керак-да, деб ичида кулимсиради мезбон. Буларнинг шунча гаплари бор экан-а, мендан аҳволинг нима кечяпти? — деб сўрайдиган одам йўқ.

Катта акаси "напряженный ишдан кейин разгрузка"га, деб унча-мунча отиб туради. Ўзининг бу феълени ҳисобга олиб келинойига ҳам "права" олиб берган. Зиёфатлардан қайтишда одатда рулда у киши кетадилар. Бугун ҳам ўзи ичадиган бўйни узун новчасидан олгач келибди. Лекин, тақводор ўртанча ака у

нарса бор дастурхонда асло ўтирмайди. Голибжон ичи чиқмайроқ ўтирди. Ўзи олиб келмаса ҳам бошқа гап эди. Ўртанча ака аср намозини ўқишга ичкарига кириб кетди. Тўнғич ака шуни кутгандай пиёлани чертди. Голиббой пиёлани дарров тўлдирди. Ўзига озроқ қўйди. Акаси пиёладагиларни тенглаштирди-да, секингина "омон бўлайлик, ука" деб пиёлани бўшатди. Вақт зиқлигини ҳисобга олиб Голиббой иккинчи қадахни ҳам тезлатди. Акасининг уйдан чиқаётганини кўриб шишани чорпоянинг остига яширди. Унинг ҳаракатлари катта акасига нашъа қилди ва эгилиброқ секин шивирлади:

– Қолганини шомда оламизми?

Голиб ҳам кулди ва хаёлига шу байт келди: "на чин мусулмонмиз, на кофир тамом".

Намоздан қайтган ака чорпояда жойини эгаллагач дастурхонга, унинг атрофидагиларга бир-бир разм солди, қандайдир ўзгаришни сездими, ҳис қилдими, бир жилмайиб қўйди, бироқ ҳеч нарса демади. Бир пиёла қайноқ чой хўплаб, "ўзингга шукр" деб қўйди. Ярим косадан қайноқ шўрвани ичишгандан кейин эса, изн сўраб кетишга чоғланди.

– Ўтиринг энди, ош бўляпти, ака.

– Раҳмат. Ош ейиш қочмас, ҳадемай қоронғи тушиб қолади. Агар ўзим ушлаб турмасам сигир келинга соғдирмаяпти.

– Ҳа, энди бир иложини қилишар.

– Йў-ўқ, энди жонивор ўзимга ўрганиб қолган-да. Келинни ҳали яхши танимайди.

Бу гаплардан ҳайратланган келинойисининг оғзи очилиб қолди: "Тавба, қаранг-а, бу одамлар молига ҳам меҳр билан қарашар экан-а."

– Баҳонаям ишонарли чиқти-я, – деб кулди ароқ тўла пиёлани қўлига олган катта ака. Андак фурсатдан кейин эса, сал ҳижолат бўлгандай пиёлани қайта жойига қўйди. – Хонадонингдан барака аримасин, ука. Ота-онамизнинг чироғини ёқиб ўтирибсан. Сенга раҳмат. Мендек бемехр акангни кечир, ука.

– Унақа деманг, ака, мен сиздан мингдан-минг розиман. Сиз бизга ота ўрнидасиз.

– Раҳмат, ука. Муздеккина сувингдан қуй. Юрагим куйиб кетяпти. Бугун кўп нарсаларни англагандайман... кў-ўп нарсаларни...

ОДАМЛАР ҲАР ХИЛ

— Одамлар ҳам ҳар хил-да.

Ўртабўй, қорачадан келган, тўлароқ гавдали маҳалладош йигитнинг қўққисдан шунақа дейиши галати туюлди. Одамларнинг ҳар хиллиги ажабланадиган гап эмас. Лекин унинг кутилмаганда шундай дейишининг бирор сабаби бўлса керак.

— Нега унақа деяпсиз?— деб сўрадим ва жавоб кутиб унинг оғзига тикилдим.

У бошини маънодор силкиб, яна жиндай ўйланиб турди-да, ҳикоясини бошлади.

— Рустамжон синфдошим бўлади, биласиз. Отаси Собиржон муаллим — устозимиз. Мактабда бизни ўқитган. Бир куни Рустам ишхонамга келди. Нафақалар миқдори ўзгараётганини эшитганлигини, имкони бўлса отасининг пенсиясини ҳам қайта ҳисоблаганда бир қараб қўйишимни сўради. Унинг назарида нафақанинг чўғи озроқ эмиш.

Ижтимоий таъминот бўлимида ишлайман. Бунақа ишлар ҳам бўп туради. Қонун доирасидан чиқмаган ҳолда, устозимизга, яна дўстимизга нафим тегса, деган умидда ҳужжатларини ўргандим. Чиндан ҳам, домланинг нафақасини ҳисоблаганда сал хатоликка йўл қўйилган экан. Аниқроғи, унинг қўшни мактабда ўриндошлик асосида ишлаб олган иш ҳақлари унутилиб қолдирилибди. Қайта ҳисоблаб кўргандим, домланинг нафақаси сал кўпроқ чиқадиган бўлди. Дарров Рустамга қўнғироқ қилдим. У менга қайта-қайта раҳмат айтиб, "Биздан нима хизмат", деб сўради. Мен ҳеч қандай "Хизмат-пизмат" йўқлигини, мен ўзимнинг вазифамни бажарганлигимни, фақат хатони тузатганлигимни, қолаверса, хато ҳам ўзимизники эканлигини айтиб, домлага узримизни етказиб қўйишини сўрадим.

— Гўшакни қўйиб энди ишга киришганимда яна бир ҳамқишлоғимиз кириб келди, — деб гапини давом эттирди суҳбатдошим. — У кишиниям яхши танийсиз. Келинг, исмини айтмай қўяқолай. Топиш-тутиши ёмон эмас. Илгари анча йиллар нуфузли ташкилотларда ишлаган. Ўғил-қизларини ҳам жойлаб бўлган ҳисоб. Уч - тўрт йил илгари бир ходимнинг бошини айлантириб онасига каттагина нафақа тайинлатиб олган экан.

Ўтган йили тафтишда "миси" чиқиб қолиб, бир неча йиллик нафақасини қайтариб тўлади.

Бу одам яна нима юмуш билан келди экан, деб ўйланиб турганимда, бошлиғимизни сўради. У киши хизмат сафарига эканлигини айтдим.

– Сиз ҳам ўзимизники, – деди кейин аста. – Шу кампирни нафақасини сал кўпайтиришни иложини қилсак, деб.

– Ахир ўтган йили...

– Ҳа, энди орадан анча вақт ўтди. У ишлар босилиб кетди. Яна қайтадан...

Мен бу номаъқул ишга аралашмаслигимни айтдим. Сал ранжигандай бўлиб чиқиб кетди.

– Шунинг учун одамлар ҳар хил, деяётган экансиз-да.

– Йўқ, гапим ҳали тугагани йўқ. Бу ёғини эшитинг. Анови нотавоннинг қилиғидан ранжиб ишдан қайтдим. Манзилга етиб "Дамас"дан тушиб кўчамизга бурилсам, ҳалиги домламиз кутиб турибди. Дарров салом бериб кўришдим.

– Ўтган куни ошнанг бир гап топиб келди. Нафақамни қайта ҳисоблаганмишсизлар?...

– Ҳа, домла. Илгари бир оз хатога йўл қўйилган экан, шунини тўғриладик. Энди пенсиянгиз кўпроқ чиқади.

Устоз жилмайди.

– Буни эшитдим. Лекин мен бир нарсани аниқлаштириб олай деб сени кутиб турувдим. Фақат, ростини айт, болам. Ростдан ҳам менинг пенсиям нотўғри ҳисобланган-у, сизлар тузатдингларми?.. Ёки ошнангнинг юзидан ўтолмай, бир балолар қилиб пенсиямни кўпайтирдиларингми?

Мен кулиб юбордим. Ҳаммаси рисоладагидей эканлигини, қилган ишимиздан ҳеч ким айб тополмаслигини айтдим.

– Гап биров айб топишида эмас, – деди домла вазминлик билан. – Қирқ йилдан ортиқ муаллимлик қилдим. Ўқувчиларимга ҳалолликдан, тўғрилиқдан ваъз айтдим. Узоқ йиллар пешона тери билан йиғиб-терганим орқасидан улуғ хаж сафарини адо этдим. Фарзандлар ҳам оёққа туриб қолишган. Хонадонимиз тинч, рўзгоримиз бут, дастурхонимиз тўкин. Пенсага жа-а қараб қолганимиз ҳам йўқ. Шунчаки, ҳамкасбларимникига қараганда сал чўғи камроқдек туюлувди, бир суриштириб кўргин, девдим-да. Амал-тақал қилиб кўпайтириб ке, деганим йўқ. Агар, ўшанақа

қилиб кўпайтирган бўлсаларинг, ростини айтавер. Шунча йил ҳалқумимни пок сақлаб келдим, эндиам нопок луқмани оғизга олиб ўтирмай...

— Нималар деяпсиз, устоз. Ҳаммаси ҳалол-пок меҳнатингиз учун оладиганингиз. Мен сиз ўйлагандай ишга қўл уролмайман, биласиз-ку. Ахир, сиздан тарбия олганман.

Гапимни далиллаш учун онасининг пенсиясини оширилишини сўраб келган киши билан бўлган воқеани айтиб бердим.

— Бай-бай-бай, шунақа одамлар ҳам бор, дегин. Жуда тўғри йўл тутибсан. Ҳеч қачон унақа ишларга аралашма. .. Демак, сенга ишонсам бўлади-а?

— Ишонинг, устоз.

— Баракалла, — деб устоз елкамга қоқиб қўйди. Сўнг дуога қўл очди...

НАСИБА

Тўй авжига чиқди. Наҳорги ошга меҳмонлар кўп келадиган тифиз пайт. Акбарали меҳмонларни кутиб олиш, кузатиш билан овора. Ёнида қариндош-уруғ, ёр-биродарлари, қўшнилари ҳам саф тортишиб меҳмонлар ҳурматини жойига қўйиб, кузатиб туришибди. Айрим меҳмонларни унча яхши таниб ҳам ололмапти. Баъзилари акасининг яқинлари, ўғлининг хизматдошлари, опасининг қудалари... Серуруғ хонадонга узоқ-яқиндан келаётган меҳмонларнинг чеки йўқ...

Юқори кўча томондан келган қаймоқранг "Жигули" қаторлашган машиналар орасидан жой топиб тўхтади. Ундан тушган уч кишини Акбарали танимади. Улар ҳам дарвозага яқинлашганда аланг-жаламг қилиб қолишди.

— Келинлар, келинлар, — дейишди меҳмон кутаётган ёр-биродарлар.

Нотаниш меҳмонларни ичкарига етаклашди. Улар олиб келган елим қоғозга ўралган гиламни ичкарига олиб келаётган йигитни Акбарали имо қилиб тўхтатди. Совгани дарвозанинг орқа томонига қўйдирди. Меҳмонлар тўй ошини еб ўринларидан туриб чиқаётганда Акбарали улардан ёши улўроғини қўлидан тутди.

— Меҳмонимиз бўлганингиз учун ташаккур. Сизлар

бормоқчи бўлган тўй маҳалламизнинг ҳув нариги бошида.

– Биз биринчи марта келишимиз эди. Кўзимга иссиқ кўриндингиз...

– Тўйларда кўришгандирмиз-да, амаки. Сизниям танигандай бўляпман. Янглишмасам, у киши қўшни туманга қиз узатган. Ўшақандирсизлар...

– Топдингиз, неvara келинимнинг опоқдадаси бўларканлар.

– Ҳа, бўлди. Беш юз метр юргач, ўнгга бурилишингиз билан кўриниб туради тўйхона.

Акбаралининг имоси билан гиламни олиб чиқиб машинага олиб боришди. Меҳмонлар "йўқ, қайтариб олмаймиз" деб қисташди.

– Йўқ, йўқ. Ҳамма нарса аталган жойига боргани яхши.

Меҳмонлар кула-кула, қўллари кўксига хайрлашиб жўнаб кетишди.

– Гиламни бекорга дарвозани орқасига қўйдирмаган экансиз-да, – деб кулди ёнида турган қўшнилардан бири Акбаралига.

– Ҳа, мен улар билан кўришаётганда билиб қолдим, адашиб келишганини. Лекин ўша пайтда айтиб совғаларини қайтарсам кирмасдан кетиб қолишарди.

– Жуда тўғри қилибсиз, ўғлим, – деди стулда ўтирган оқсоқол. Бир оз ўйланиб тургач эса, – ризқлари бор экан, тортиб келибди-да, – деб қўшиб қўйди.

Ҳажвиялар

МУСТАҚИЛ ФИКР

Корхонамизда "шов-шув" гаплар пайдо бўлди: юқоридан нуфузли комиссия келаётган эмиш. Ходимларнинг мустақил фикрларини ўрганиш зарур бўлиб қолибди. Дастлаб мустақил фикрларимизни ёзма равишда тақдим қилар эканмиз. Иккинчи босқичда шу фикрларимизни исботлаш учун ҳар биримиз минбарга чиқиб ваъз айтар эмишимиз.

Эшитиб хурсанд бўлиб кетдим. Бизнинг фикримиз билан ҳам қизиқадиганлар бор экан-ку. Ўша кунидека кабинетнинг эшигини бекитиб олиб, мустақил фикрларимни қоғозга тиркадим. Ўқиб кўриб ўзим ҳам яйраб кетдим: унча-мунча комиссиянинг оғзи очилиб қоладиган бўлди-ёв. Корхонамиздаги аҳволни таҳлил қилиб астар - аврасини очиб ташладим. Ҳаммаси зўр чиқди. Бироқ бунақа гапларни томдан тараша тушгандек, кўқисдан айтиб балога қолмасмикинман?.. Шунақа мулоҳазалар билан иш кунининг охирида бўлим бошлиғимизнинг хонасига аста мўраладим. Ҳеч ким йўқлигига ишонч ҳосил қилгач мустақил фикрларим жойланган папкани қўлтиққа маҳкам қисганча кириб бордим. У ҳам мустақил фикрларини ёзаётганмиди, билмадим, столи устидаги қоғозларни шошибгина йиғиштириб тортмага солиб қўйди.

— Фикрларингиз чакки эмас, — деди у ёзганларим билан танишиб чиққач, ўйланиброқ. — Лекин сал "рандалаш" керакмикин. Ахир, ўзбекона риоя, андиша деган гаплар бор, ука!

Унинг айтганини қилиб мустақил фикрларимни анча силлиқладим. Чунки ёши улуғ, тажрибали одам, бир нимани билмаса гапирмайди - да.

Кечқурун уйда мустақил фикрларим ҳақида мақтаниб қўйиб балога қолдим.

— Эсингиз жойидами? — деди хотиним ҳайратланиб. — Сизга ким қўйипти, бунақа катта кетишни. Нима бўлганда ҳам, шу корхонада гимирлаб юриб бола — чақа боқяпсиз. Сиз тинчгина, индамай юраверинг. Нима қиласиз бошингизни арини уясига тиқиб?..

— Иложи йўқ, аяси. Мустақил фикр айтиш мажбурий экан.

Кетидан аттестация ҳам ўтказилади, ўша фикрларингиз баҳоланади дейишяпти.

— Ана кўрдингизми, унда тем более, эҳтиёт бўлиш керак экан. Ўйнашмагин арбоб билан дейдилар - ку!..

Ана шундан кейин "маликаи дилозор" мустақил фикрларим қанақа бўлиши кераклиги ҳақида маслаҳатларини тўкиб солди. Унинг пурмаъно кўрсатмаларига амал қилиб ёзганларимни жиддий таҳрир қилиб чиқдим.

Эртасига ишхонага саҳарлаб етиб келдим. Касаба уюшма кўмитаси раисининг хонасидан қандайдир овоз эшитиларди. Астагина кирсам, у киши одатига хилоф ривишда, дўпписини ечиб, бўйинбоғ тақиб, қўлида бир варақ қоғоз билан тошойнанинг олдида турибди. Мени кўриб шошиб қоғозни тахлаб чўнтагига солиб қўйди, ўнғайсизланиб тепакал бошига уринибгина дўпписини қўндирди. Чамаси, мустақил фикрларини айтишни кўзгуга қараб машқ қилаётган экан, шекилли. Бечоранинг аҳволини кўриб шунақа комиссияни ўйлаб топганларни ҳам бўралаб сўкиб юборай дедим. Умри давомида мустақил фикр деган нарсани тушида ҳам кўрмаган айрим бечоралар ўзларини қийнаб чиранавериб юрак хуружига ёки руҳий хасталикка чалиниб кетмаса деб кўрқаман - да. Ахир баъзи масъул одамлар учун мустақил фикрлар билан ишлаш симдорнинг устида лангарсиз юришдан ҳам ваҳималироқ-ку!..

Коридорда режалаштириш бўлими бошлиғи мени бир четга тортиди.

— Бошбух иккаламизниям мустақил фикрларимизни ёзиб беринг. Бизда унақа ишларга вақт қаёқда.

— Майлику-я, лекин сизларнинг фикрингизни мен қаёқдан биламан?

— Э-э, қизиқмисиз, ака... Ҳалиги ашула бор-ку: "Сизнинг айвон бизнинг айвон эмасму?" деган. Фикрлар ҳам шунақароқ-да. Хўп, деяверинг, чорак якунида мукофотни нақд қиламиз.

"Саломинг бўлмаса икки ямлаб бир ютар эдим" дегандай мукофот ҳақида гапи бўлмаса, бу нусхага борадиган томонини кўрсатиб қўярдим-а. Бироқ "эрийман" деб турган одамни ранжитиб қўйсақ хуржунимизга зиён бўлмасин дея рози бўлдим.

Лекин аввал ўзимникини бир ёқлик қилиб олай-чи. Шу мақсадда фикрларимни бошлиқ муовинига кўрсатиб олмоқчи

бўлдим. Ҳойнаҳой хурсанд бўлиб кетса керак деб ўйловдим.

– Ўзингиз ёздингизми?.. Мустақил фикрларни-я? – деди у таажжубланиброқ. – Бизнинг корхонадаги одамларга бунақа нотаниш атамаларни тушунтириш учун "Ижтимоий фикр маркази"дан вакил чақиртириб маслаҳатлар ташкил қилишга тўғри келармикин деб ўйловдим. Ана шундан кейин муовин кўлёзмамни ўқир экан "ие, ие" деб қўйди-ю, аста дами ичига тушиб кетди.

– Ҳа майли, – деб қўйди у охири чайналибгина. – Лекин яна бир ўйлаб, кўриб чиқинг, ука. Тўғри гапириб туққанингга ёқмайсан, деган гаплар бор-ку, ахир!

Дарвоқе бу гапларда жон борга ўхшайди. Энди, мустақил фикр айтиш керак экан деб ҳамма нарсани остин-устун қилиб ташлаш шартми?.. Фикрларимни қайтадан элақдан ўтказиб яна бир бошдан ёзиб чиқдим. Айрим раҳбарларнинг кўполлиги ва манмансираганлиги ҳақидаги гапларни талабчанлик ва жиддийлик деб ўзгартирдим. Корхонамизда таниш-билишчилик, қариндош-уруғчилик урчиб кетгани ҳақидаги фактларни ўзаро меҳр-оқибат, ҳамжиҳатлик деб изоҳладим. Ҳисобчининг девонхонадаги эри йўқ хотин билан дон олишиб юриши тўғрисидаги фикрларни бева-бечораларга мурувват кўрсатишга тенглаштириб қўя қолдим. Хўжалик мудирининг давлат мулкини талон-тарож қилиши ҳақида ёзганларим унинг оилапарварлиги, рўзгорини бут қилиш учун елиб-югуришини таърифлашлар билан алмашди. Бунга қаршилик кўрсатмоқчи бўлган қоровул-поровулларни боглаб танқид қилиб ташладим.

Шунга ўхшаш тузатишлардан кейин ёзганларим рисоладагидай бўп қолди, шекилли. Лекин барибир таомилга кўра бирров биринчи муовиннинг олдидан ўтиб қўйганим маъқулдир. Маслаҳатли тўй тарқамас, дейдилар - ку.

У киши кўлёзмамни олиб одатдагидек эринмасдан кўзойнагини тақиб қизил ручкасини олиб ўқувчининг ёзма ишини текшираётган муаллимдек тузатиб чиқди. Мустақил фикрларим ҳам пати юлинган товукдек бўлиб қолди. Аввалига сал ранжигандек бўлдим. Кейин ўйлаб ўзимни босдим. Чунки бу одам бежиз мана шу курсида ўтирмайди. Оқ қоранинг фарқига боради, корхонанинг пасту баландини биледи. Шуларни ўйлаб, кўлимни кўксимга қўйиб миннатдорчилик билдирдим.

– Буларни сал эпақага келтиргач, – деди биринчи муовин чиқишга чоғланаётганимда, – бирров ўзларининг олдидан ўтиб қўйинг. Ҳар қалай, ёшсиз, ўсадиган кадрсиз.

Кутилмаган бу гаплардан кўнглим тоғдек кўтарилди. Котибага эртага шоколад олиб беришни ваъда қилиб мустақил фикрларимни компьютердан чиқартириб олдим.

– Шоколадни иккита олиб келаверинг, – деди котиба сузилиброқ. – Шеф кўргандан кейин бунингизни яна қайтадан тузатиб чиқарамиз. Ҳамманикини шунақа қилаяпмиз.

Шундагина эътибор бердим. Қабулхонада анчагина одам тўпланиб қолибди-ку. Ҳойнаҳой, мустақил фикрларини тасдиқлатиб олиш учун навбат кутишаётгандир-да. Хузурларидан чиққач, кадрлар бўлимига ҳам бош суқиб ўтиш керакмикин. Ҳар қалай, мустақил фикрларимизга муҳр ҳам бостириб олсак ишончлироқ бўладими дейман-да.

Ана шунақа гаплар, ошна. Ҳали-замон ўша нуфузли комиссия аъзолари келиб қолишса, ҳаммамизнинг мустақил фикр билан ишлаётганимизни кўриб оғизлари ланг очилиб қолса, ажаб эмас.

ҲОМИЙ ҚИДИРЯПМАН

Янги ишга келган пайтларим эди. Бир ишни эплолмай қолувдим устамнинг жаҳли чиқиб кетди.

– Сурат экансан-ку, хумпар.

– Ҳа-ҳа, Сураталиман, – дедим.

– А?..

– Чиндан ҳам шундай: исмим Суратали, фамилиям Робиев.

Уста сал жаҳлидан тушиб жилмайди.

– Унча мунча шеър ҳам ёзиб тураман, – дедим.

– Йўғ-э?.. Тахаллусинг ҳам бордир.

– Бўлмаса-чи!.. Тахаллусим Сур Роб. Исм-шарифимни юқорида айтдим-ку! Шундан қисқартириб устозим қўйиб берганлар.

– Э-ҳа. Ўзинг ҳам исми жисмига монанд сургина йигитга ўхшаб турибсан.

Устанинг бу мақтовидан анча талтайиб кетдим. Бир-иккита шеърларимдан ўқиб бердим.

— Балосан-ку, хумпар, — деди уста. — Бу китоб-митоб чиқарай демаяпсанми?

Ўзиям шунақа деб сўрайдиган одамни тополмай юрувдим. Дардимни бир бошдан тўкиб солдим.

Аслида-ку, туман газитида қўшнимизнинг қўйи эгиз қўзилагани ҳақидаги хабарим босилиб чиққандаёқ анча машхур бўлиб кетганман. Кейинчалик бир нечта тенг-тушларимизнинг туғилган кунларида, тўйларда шеърлар ўқиб қишлоғимиз одамлари орасида оғизга тушдим. Ҳатто битта шеърим вилоят газийтасида ҳам босилган. Ўшанда роса қизиқ бўлган-да. Айтсам куласиз. Сарлавҳасини ўзгартириб юборишибди. Сатрларимни ҳам андак таҳрир қилишган экан. Ўқидим. Таниш гапларга ўхшайди, лекин қаерда кўрувдимикин?.. Ие, хаёлим қурсин, тагида тахаллусим турибди-ку!.. Шеър меники эканлигини билгач, хурсандчиликдан дўппимни осмонга отганман. Ана шунда китоб чиқарсам деган орзу кўнгилда пайдо бўлди. Аммо бунинг учун ҳомий топишим керак эканлигини анча кеч билдим. Шеърларимни мактабимиз директорининг котибасига машинкалатиб, китоб чиқарадиганлар мени кўрганда шошиб қолишмасмикин деган ҳадик билан, ўзимни сал сипороқ тутиб, нашриётга кириб бордим.

Салом-алик ва қисқагина танишувдан кейин бу ердаги жавонларда, столларда, ҳатто полда ҳам тахланиб, чанг босиб ётган папкаларни кўриб ҳайратга тушдим. Ҳаммаси бўлғуси китобларнинг қўлёзмаси эмиш. Тўпламим ана шундай чанг босиб ётмаслиги учун олдимда битта йўл бор экан: у ҳам бўлса, бирорта бели бақувватроқ ҳомий топиш.

— Асаринг билан ишимиз йўқ. Ҳомий топсанг, бўлди. Бадиий савияси учун масъулиятни ҳам олмаймиз. Босиб бериш биздан, — деди хусусий нашриёт директори. — Ҳомийларни топиш бўйича эса ижодий изланиб ишлашинг керак-да, жигар. Кеча газетда битта шоирни мақтаб ёзишибди. "Изланишлари ўз самарасини берди: энди у мухлислардан кўра ҳомийларни осонроқ топяпти" деб. Бир амаллаб қитигини топасан-да энди. Бекордан-бекорга ким ҳам сенга бир нарса беради. Бирорта бели йўғоннинг этагига ёпишиб, енгидан кириб, ёқасидан чиқасан.

Ана шундан кейин белни боғлаб ҳаракатга тушдим. Ҳомий деганлари ҳам осонгина топилавермас экан. Борган жойларимда мендек шоирнинг ташрифидан ортиқча ҳаяжонга тушиб қолишмасин деган фикр билан ўзимни сипороқ тутишга ҳаракат қиляпман. Камтарлик яхши-да. Туманимизнинг катта шоирларидан бириман деб юрган бўлсам ҳам, ҳар борган жойимда ўзимни таништиришга тўғри келди. Танишувдан кейин эса булғуси ҳомийларимга ижод намуналаридан ўқиб ташлайвердим. Ким билан гаплашаётганини билиб қўйишсин-да. Шеърларимни тинглаб баъзиси "Ў-хў" деб юборди, бошқаси индамай жилмайиб башарамга қараб, бош чайқаб қўйди. Ҳатто, "олло сабр қаноат берсин, бу ҳам бир кўргилик-да", деганлар ҳам бўлди. Шунга қарамасдан, астойдил излаган, албатта, топади, деган гапга амал қилиб, ҳомий излаш бўйича ҳаракатимни бўшаштирмадим.

Бўрдоқичилик базасидаги амакимга таклифим маъқул тушмади.

— Ҳомийнинг нимаси? — деди сал анқайиброқ. — Э-э, испонсўр дегани-да-а?.. Хўш, қанча пул керак?.. Уч юз минг?!. Ие, ҳазиллашма-е, жиян. Қўй, бунақа гапларни. Сенинг шеърингдан менинг буқаларим семириб қолмайди. Улар китобингни ўқишмайди, мен ҳам... Бундан ташқари, сенга ким қўйибди китоб чиқаришни. Кўрпанга қараб оёқ узат. Ўзи аҳволинг нимаю! Ундан кўра, аввало, рўзгорингни бут қип қўй. Бечора хотининг ҳам ҳомий қидириб кетиб қолмасин тагин.

Аъзойи баданимдан тер чиқиб кетди.

— Хафа бўлма, жиян, — деб мени юпатган бўлди амаким. — Бу аҳволга тушган битта сен эмас. Ана биттаси сигирларни сунъий урчитиш бўйича оммабоп китоб ёзган экан, ҳомийлик қиласиз деб тихирлик қиляпти. Ёрдам беролмаяпман.

Ана шундан кейин тоғамга умид боғлаб кўрдим. У киши қассобларнинг каттаси. Мана, ҳайрият, китоб чиқаришнинг ҳамма ҳаражатини бўлмаса ҳам, бир қисмини кўтарадиган бўп турибди. Лекин огоҳлантириб қўйди:

— Китопингни шапалоқдек қилиб бостирмагин-да. Катта парматда босишсин. Жа-а бўлмаса, гўшт ўраб сотворамиз. Ана ундан кейин китобинг ҳам, пичоғинг ҳам мой остида бўлади. Пистапурушлар билан гаплашиб кўриш керак. Улар

ҳам анчадан буён ҳар хил китоб ёзадурғонлар билан ижодий ҳамкорлик қилиб туришади.

— Китобимда сизнинг хўжалигингиз одамларининг образини яратганман. Ҳомийлик қилмайсизми? — дедим ўзимиз яшайдиган ҳудуддаги ширкат хўжалигининг раисига.

— Биласанми, ука, бу масалада ҳисобчимиз билан бир гаплашиб кўришинг керак.

— Китопингни биззи қалхўз ҳақида дейсан-ми?.. Материалларни ким берган?.. Ўша фактлардан фойдаланганинг учун хўжалик кассасига пул тўлашинг керак. Ҳозир ҳисоблаб бераман...

Ҳисобчи кўзойнагини тақиб чўтини яқинроқ сурувди, секин сирғалиб қочиб қолдим.

— Ҳали унга ҳомийлик, ҳали бунга хайрия, деб хўжаликларга кўрсатма беравериш ҳам ноқулай бўляпти, — деди туман ҳокими муовини. — Бизда пахтачилик бўйича ихтисослашган хўжалик бор... боғдорчилик, чорвачилик бўйича ҳам бор. Қани энди, ҳомийлик бўйича ҳам ихтисослашган хўжалик бўлса-ю, бошқаларга сарғайиб ўтирмасанг. Ахир, ўзларига енг бўлолмаётганлар бошқага ёқа бўлармиди?.. Ўзи бу кетишда дунё иккига — ҳомийлар ва ҳомийталабларга бўлиниб қолмаса деб қўрқаман.

— Озгина кеч қолибсан-да. Биз яқинда битта китоб чоп этишга ҳомийлик қилдик, — деб афсусланди яна бир танишим. — Илмий оммабоп асар эмиш. Номиям зўр: "Пашшанинг горизонтал учишининг сув омбори тўғони мустаҳкамлигига таъсири" деган.

— Қанақа пашшанинг? Хира пашшанингми? — дедим энсам қотиб.

— Қаёқдан биламан? Ҳудди мен ўқиб кўргандай сўрайсан-а?.. Ҳа, дарвоқе, ўша олим кеча яна кўнғироқ қилибди. Йўқ эканман, котибам билан гаплашибди. Энди тўғоннинг мустаҳкамлигига чивиннинг таъсири ҳақида китоб ёзаётган эмиш.

Ҳафсалам пир бўлиб юрганимда яна биттасини тавсия этишди. Бу ёғини сўрасангиз, бунисининг гаплари ҳаммасидан ҳам ўтиб тушди:

— Ҳомий ҳам ҳар хил бўлади. Мен назарий ҳомийлик қилишим, маслаҳат беришим мумкин. Кейин даромаднинг

қанча фоизи менга тегишини айтиб қўйсанг бўлди. Масалан, газли сув дўкони очсанг бўлади. Дарчанинг тагида ўтириб "танга, санга, манга, пул, гул, тул" деб қофиялаб шеърингни тўқиб ўтираверасан. Э-э, бу ерга не-не одамлар келмайди. Ойнаванд хонада ўтирганинг учун ҳам башаранг ҳаммага таниш бўп кетади. Анча-мунча шеърларингдан ўқиб ўтирсанг шу ернинг ўзидаёқ машхур бўп кетишинг ҳеч гап эмас. Айтишларича, Ўрисиянинг катта шаҳарларида шоирлар йўл бўйида ўтириб шеър ўқиб ҳам анча-мунча пул ишлаб олишармиш. Бахтинг чопиб каттароқ шоирлар келиб қолса, кўзга ташланиб қолишинг ҳам ҳеч гап эмас. Бошланишига ўша дўконни тебратиб турасан. Ишинг юришиб кетса билардхонами, яна қанақадир хона қип қўйсак китопингни чиқими чўт бўмай қолади.

Ҳомий қидириб югуравериб суробим тортилиб қолди. Шухрат пиллапояларидан юқори томон ўрмалашнинг ягона йўли ҳомий топиш ва китоб чиқариш экан — чидамасдан иложим йўқ. Бахтим очилиб кетиб китобим чиқиб қолса барча таниш-билишларга тарқатиб чиқаман, деб турибман. Бизникидан борган совчиларни мулзам қилиб қуруқ қайтарган Маҳмуд найновнинг қизи Сухсуройнинг эри Холмат сўтакка ҳам тагдор дастхат билан битгасини бераман. Хотинига олиб бориб кўрсатади-да. Ана ўшанда бечора билмасдан ноз қилиб қўйиб, мендай машхур шоирнинг хотини бўлолмай қолганига афсусланиб, пахмоқ сочини чангаллаб, бир умр армон билан ўтса керак.

Чиқмаган жондан умид деб ҳаракатимни давом эттиряпман. Ўзиям энди ишим юришиб кетадигандай бўп турибди.

— Майли, розиман. Фақат мени ҳам китобингга сўаптир қиласан, генаралини бўламиз? — деди ҳомийликка навбатдаги номзод.

— Генерал эмас, гонорар — қалам ҳақи дегани.

— Шапалоқдек китобига фалон минг сўм генерал олишади, дейишади-ку.

— Унчалик эмас. Бундан ташқари сиз умрингизда ҳеч нарса ёзмаган бўлсангиз.

— Нега ёзмай? Ёзганман. Қолаверса ўша китоби чиққанларингни ҳаммаси ҳам ўзи ёзмаган. Бир жойда эълон ёзиб қўйишганмиш: "Ҳаммуаллифлар гуруҳига муаллиф керак" деб.

— Майли, — дедим охири бошқа йўл қолмаганлигига ишонч

ҳосил қилиб. — Сизни ўзингиз айтгандай "сўаптир" қиламан. Таҳаллус ҳам топиб қўйдим.

— Қандай?

Айтдим. Маъқул тушди. Шундан бери ўша бошлиқнинг кетидан чопаман. Таҳаллусини эшитганда ийиб кетармикин деган умидда эшигини аста чертиб ичкари кираман-у, қўлимни кўксимга қўйиб дейман:

- Ассалому алайкў-ўм, Мавлоно Ҳомий.

Ана... Ҳомий ҳазратлари жилмайиб қарши олдилар. Энди қуёш биз томондан чиқадиганга ўхшаб турибди. Дўконларни кузатиб тураверинг...Пештахтада Мавлоно Ҳомий ва Сур Робнинг "Шиллиққуртнинг парвози" китобига кўзингиз тушса, билингки, бизнинг кўчада байрам бошланган бўлади.

ИНГЛИЗЧА ТУШ

Ҳозирги даврда бирорта ҳорижий тилни билмаган одам қийналиб қолади, дерди ўқитувчимиз. Тўғри айтган экан. Мана мен ҳам тилни билмаганим учун қийналиб ўтирибман. Ўзимни шу кеча кўрган тушимни тушунолмай бошим гаранг, асабим таранг бўлиб кетди. Ўтган куниям шунақа бўлувди. Чунки тушларни инглизча кўряпман-да.

Аҳволимдан хабар топгач онам бечора ташвишга тушиб қолди. Шифокорга олиб бормоқчи бўлувди унамадим. Баттар таажжубланганча секин сўради:

— Вой, болагинам-эй. Тушларингни ҳаммаси инглизчами?

— Э-э, қўяверинг, — дедим-у, қўл силтаб нари кетдим.

Аслида тушимнинг унча-мунча ўзбекча жойлари ҳам бор. Лекин шундай нарсаларки, бировга айтгани ҳижолат бўласан. Кўнгли тинчимаган онам ишга отланаётган отамнинг ортидан чиқиб алланималарни шивирлади.

— Ўзидан кўрсин, — деди отам сал жаҳли чиққандай. — Элчихонанинг атрофида ўралашиб юргандан кейин шунақа бўлади-да.

— Элчихонанинг?.. — деди онам ҳайрат билан кўзларини катта-катта очиб.

— Ҳа. Ишхонамиздагилар айтишди. Ўша ердаги таржимон қиздан тил ўрганаётган эмиш.

– Вой, худойим-эй, шунақа денг. Ҳаёлимга бир зумда нималар келмади-я... Ўрганса яхши-да, дадаси. Лекин касали...

– Қўявер, бунингни касали хавфли эмас. Ўтиб кетади, – деди отам сирли жилмайиб. – Дўхтирини ҳам ўзи топяпти, шекилли.

Онам ҳеч нарсага тушунмай бир отамга, бир менга қараб қолаверди. Бироқ отам дарров қаёқдан била қолдийкин?.. Чиндан ҳам ўша таржимон қиз ишхонамизга ҳорижлик меҳмонлар билан келиб уларнинг гапларини ўгириб турганда жуда ҳавасим келувди. Инглиз тилида она тилимиздай бийрон сўзлашадиган бу кўхликкина қиз бўш пайтларида қизиқувчиларга тил ўргатар экан. Дарров манзили ва телефонларини сўраб ёзиб олувдим. Бир ойдирки ундан инглиз тилидан сабоқ оляпман.

Машгулотлар анча чарчатаяпти. Бунинг устига ора кунда ғалати тушлар кўриб чиқишим қизиқ бўляпти-да. Бунақа ҳайратланарли гапларни ичингда сақлаб туриш ҳам қийин экан. Кўнглим тўлиб кетиб бир иккита оғзи маҳкамроқ оғайниларимга ҳеч кимга айтмаслик шарти билан инглизча тушларим ҳақида жиндай ёрилувдим. Бекор қилган эканман. Мана энди, улар ҳам кимларгадир, бировга гуллаб қўймасликларини тайинлаб, хушxabарлаганлар шекилли. Ўз навбатида бошқалар ҳам... узунқулоқ гапларни урчитиб юборишибди. Оқибатда менинг инглизча тушларим ҳақидаги гаплар бутун шаҳарга овоза бўлиб кетди. Кўча-кўйда, гузарларда одамларнинг айримлари кулиб, баъзилари раҳми келгандай қараб қолганларида ўзимни қўйгани жой тополмайман.

Булар ҳам майлику-я, аллақандай халқаро жамиятнинг журнали тахририятидан келган мухбирларнинг гапларига чидаб туrolмадим. Содир бўлган нодир ҳодиса ҳақида материаллар тўплашмоқчи эмиш. Бунинг учун ухлаётганимни, туш кўраётганимни кузатишлари, тасвирга туширишлари керак экан. Хунобим ошиб ҳаммасини аввал ўзбекча, кейин инглизчалаб изоҳли луғатларда ҳам йўқ сўзлар билан сўкиб, қувиб солдим.

Ана шундан кейин тилим анча бурро бўлиб қолгандай туюлиб таржимон қиз хузурига тез-тез борадиган бўлдим. Ўзиям менга инглизчани ўргатаман деб роса ҳаракат қиляпти. Лекин, ҳар қанча уринмай "I lav you"дан бошқасига тилим келмаяпти. Дунёнинг ишлари шунақа-да. Бир биримизни тилимизни

тушунгунимизча анча-мунча вақт ўтиб кетади.

Буёқда баъзи кунлари миш-мишларни ошириб-тошириб сўзлайдиган қўшни хотинларнинг олди-қочди гапларини эслаб онам жиндай кўз ёши ҳам қилиб олади ва "ишқилиб, яратганнинг ўзи охирини баҳайр қилсин" деб қўяди. Оналарнинг тилаги ижобат бўлади, деганлари тўғри экан. Ҳаммаси кўнгилдагидек бўлиб кетди.

Гапни чўзмай, тўғриси айтиб қўяқолай. Инглиз тилини унча яхши ўрганолмадим. Лекин, афсусланмайман. Қийналаётганим ҳам йўқ. Чунки ўша таржимон қиз келинойингиз бўлиб қолди. Энди тушларни бирга кўряпмиз.

ПУЛДОН

Корхонамизда чекишга қарши кураш бошланди. Аввалига ҳар жой-ҳар жойга чекиш тақиқланганлиги ҳақида варақалар ёпиштирдик. Маълум вақт ўтгач бадиий академиядан рассом ёллаб сигарет қутисидаги "Соғлиқни сақлаш вазирлиги огоҳлантиради: чекиш ҳаёт учун хавфлидир" деган ёзувни корхонамиз пештоқига бўй-басти одамдек келадиган ҳарфлар билан ёздирдик. Корхонамиз ҳиёбонида эса, одамнинг ўпкасини тешиб ўтаётган ёниб турган сигарета тасвири туширилган каттакон рангли панно пайдо бўлди.

Олиб борилаётган тарғибот-ташвиқот ишлари андак самарасини кўрсата бошлади. Оқшомда хоналарни йиғиштиргани келган фаррош опа сигаретанинг тутуни ва ҳидига чидаёлмай, аввал хоналарнинг эшик ва деразаларини очиб, обдон шамоллатиб олгач, кейин тозалайдиган бўлди. Кулдонлар столнинг устидан тортманинг ичига тушди. Қоровул чолнинг катта дарвозадан сал четроққа боғланган ити чекаётган кимсани кўрса увиллайдиган одат чиқарди.

Сигарета дудидан сарғайиб кетган тишларини кўрсатиб тиржайиб тураверадиган кашандаларга гап таъсир қилмаётганидан хуноби ошган бошлиқ ўринбосари корхона худудида чекканларга жарима солишни таклиф қилди.

— Қанча миқдорда? — савол бериб қолди биттаси ҳайрон боқиб.

Ҳамма бошини қашлади.

— Жаримани катта қўйиб бўлмайди, — деди касаба қўмита раиси. — Оғирлик қилса, одамлар ишдан кетиб қолишлари мумкин. Баҳоли қудрат тўлаб юргудай қилиб белгилайлик-да.

Кўпчиликка мақбул бўладиган меъёрни белгиладик. Арзимаган нарса. Лекин тома-тома кўл бўлур деганларича бор экан. Тобора ортиб бораётган жамғармани сарфлаш бўйича ҳам тортишувлар бўлиб турибди. Баъзи ходимлар табиат қўйнига чиқиб яйраб чекишиб келайлик деса, айримлари "ўз маблағимизку, ишхонамиз ҳудудида кашандалар ҳиёбони барпо этиб, бирорта кичикроқ бўлса ҳам "содиқ чекувчиларга" ёдгорлик ўрнатайлик, дейди. Чекишни ташлаганларга мукофот қилиб берайлик деяётганлар ҳам йўқ эмас. Лекин булар бари олди-қочди гаплар. Жариманинг ҳақиқатда қаёққа кетишини ҳозирча ҳеч ким билмайди.

Яқинда мени бир танишим йўқлаб келганлиги ҳақида хабар қилишди. Хонамдан чиқиб дарвозанинг олдига яқинлашдим. Қоровул дарвозани очиши билан меҳмон ичкари кирди ва кучоқлашиб кўришдик. Шу пайт қоровулнинг дарвозадан сал четроққа бойланган ити увиллаб қолди.

— Ие, чекаётувдингми?

— Нима қилди? — ҳайрон бўлиб енгидан қўлини чиқарди ва ёниб турган сигаретига қаради.

Шу заҳоти қоровул гултувак ўрнатиладиган чиройли тагликка қўйилган чиройли кулдонни ёнимизга олиб келиб қўйди. Дўстим сигаретани дарров кулдонга ташлади. Ёғ тушса ялагудек ялтиллаб турган кулдонга тушган сигарет қолдиғи кўзимга бирам хунук кўриниб кетди-ей. Меҳмоним эса, ёнимизда қилт этмай кутиб турган қоровулнинг ҳолатидан таажжубга тушиб менга қаради. Қулоғига шивирлаб "ички тартиб қоидаларимиз"ни тушунтирдим. У ғалати жилмайиб чўнтагидан иккита минг сўмлик чиқарди ва ҳалиги кулдондаги сигарет қолдиғини ёпиб қўйди. Негадир хаёл олиб қочиб кўз олдимга телеэкрандаги рекламада учиб юрган пуллар кулдонга келиб ёпирилгандай ҳолат келди.

Шунда бирдан бошқа сарқитларни ҳам ана шундай жарима билан ёпиб қўйишга одатланиб қолаётганимиз ёдимга тушиб кетди. Айримлар жаримани режалаштириш ва бажарилишини назорат қилишга ҳам ўрганиб қолишяпти, шекилли. Ҳатто

жарима йиғиш режасини бажармаганларга жарима солиш ҳақида ҳам таклифлар ишлаб чиқиляётган эмишми-ей. Бундан чиқди, кўзга хунук ташланиб турган иллат усти жарима билан ёпиб кўйилса олам гулистон эканда-а?! Шунинг учунми айримларга иллатнинг пайини қирқишдан кўра жаримани кўпайтириш мақбулроқ туюлиб қоляётгандай.

Жарима ташланишини кутиб ётган кулдон-пулдонлар эса... тобора кўпайиб боряпти.

"ОЛАМУШУКНИНГ КАТТАСИ"

Жума куни иш вақти охираб қолганда кўққисдан йиғилиш чақирилди. Эртага текширувчилар келяётган эмиш. Энг қизиги соат ўн тўрту нол-нолда борамиз, ҳамма хоналар очик бўлсин, дейишибди. Фақат қаердан, қайси ташкилотдан келяётганини котиба қизимиз уқиб ололмабди.

Биринчи муовин ҳолатни баён қилгандан кейин башорат қилишлар бошланди.

— Ҳойнахой санитария назорати марказидан бўлишса керак, — деди кимдир. — Анчадан бери жимиб кетишувди. Зериктирмай тез-тез келиб туришарди.

— Ҳамма хоналар очик бўлсин деганига қараганда, ёнғинга қарши курашувчилардан бўлиши ҳам мумкин. Қўлбола электр иситгичларни йўқотиш керак. Жаримаси ошиб тушади.

— "Иссиқлик манбаи" деган ташкилот ҳам бор. Иситишни қойиллатмаса ҳам назоратни бошлайди... Деразаларга плёнка қоплашни эсдан чиқарманглар.

— Ҳисобхона, омборхонадагилар ҳам у ёқ-бу ёнғинларни қараб кўйинглар. Агар тафтишчилар бўлса, келибоқ газна билан омборни мухрлашади.

— Ҳар қандай ҳолатда ҳам, аввало ҳужжатларимиз жойида бўлиши керак, — деди муовин. — Бугун-эрта ёзув-чизувларни ҳам ўхшатиб кўйинглар.

— Навбатчилар жойида бўлсин. Зарур бўлса кўшимча, кучайтирилган навбатчилик ташкил этилсин. Ҳар қачонгидан ҳам хушёр бўлинглар.

— Меҳмонлар келганда шошиб қолмайлик, — дея касабакўм раисига юзланди муовин. — Бир пиёла чойни қаерда ичирамиз, кечки овқати, меҳмонхонаси қандай бўлади? Ҳаммасини режалаштириб, тахт қилиб қўйинглар.

— Дастурхонларинг қуюқроқ бўлсин, — деб гап ташлади оқсоқоллардан бири. — Шавла кетса кетсин, обрў кетмасин, деган гаплар бор.

— Ҳар бир бўлим сўнгги уч йиллик фаолияти ҳақида батафсил маълумот тайёрлаб қўйсин. Ахборот гуруҳи уни зудлик билан умумлаштирсин.

— Ҳар бир ходим асосий фаолиятдан ташқари бугун жаҳонда юз бераётган воқеа-ҳодисалар ҳақидаги савол-жавобларга ҳам тайёр бўлиб турсин. Билиб бўлмайди, ҳозирги текширувчилар ҳушига тутса ҳар бир ходим билан савол-жавоб ўтказамиз, деб туриб олиши ҳам мумкин.

— Ҳар эҳтимолга қарши, ҳар бир ходимнинг анкета маълумотлари ва қариндош-уруғлари ҳақида маълумотларни икки нусхада тайёрлаб қўйинглар.

— Тиббий кўриқдан ўтмаганлар ноқулай аҳволга тушиб қолишлари ҳам ҳеч гап эмас. Ана унда ўзларидан кўраверишсин.

— Текширувчилар ҳеч нарсани хал қилиб беришмайди. Ўзимизга юклатишади. Шунинг учун икки ойдан буён маош ололмаётганимиз, пенсионерлар тўрт ойдан буён пенсиясини ололмаётгани ҳақида гапириб ўтирманглар, — деб уқтирди бошлиқ.

— Ҳа, дарвоқе, ходимлардан қишга озиқ-овқат заҳирасини тайёрлаш бўйича қилган ишлари ҳақида маълумот олиб қўййлик.

Ўзидан олдин ваҳимаси келган "меҳмон"ларнинг дастидан кимнингдир қон босими кўтарилди, кимдир юрак безовталигини ҳис қилиб хабдорисини тилининг остига ташлади. Корхонамизда нотаниш одам пайдо бўлса, текширувчи бўлса керак, деб соясига салом бериб мамнун қиёфада тавозе билан кутиб оладиган, бошқа киши эканлигини билгач енгил нафас олиб ортидан мамнун қараб қоладиган бўлиб қолганмиз.

Бўлимларнинг бошлиқлари алламаҳалгача ўтказилган, ўтказилмаган йиғилишларнинг баёнлари, гапирган-гапирмаган

нотикларнинг сўзларини ёзиш, компьютердан чиқариш билан банд бўлишди. Ишни эмас, қоғозни сўрайдиган текширувчиларни кўравериш пишиб кетган "ижодкор"лар ҳамма хужжатларни "хап" деганнинг оғзига урадиган ҳолга келтириб қўйишди.

Шанба куни эрта тонгданоқ ҳамма асосий эътиборни меҳмонларни яхши кутиб олиш ва эсон-омон кузатишга қаратди. Таътилдагиларни ҳам текширувчилар келаётгани муносабати билан барвақтроқ чақириб олдик.

Қоровулларга махсус кийим кийдириб, бўйинбоғ тақдириб қўйдик. Ходималар ишга байрамда киядиган либосларда келишди.

Корхона ҳудудида ҳашар уюштирилди. Тараддудга қимирлаган жон борки ҳаммаси сафарбар этилди. Асфалт йўллар совунлаб ювилди. Дарвоза ёнига очилиб турган гуллар кўчириб келиб ўтказилди. Хонадонида гул етиштириб бозорда сотадиган аёлдан ижарага олтмишта тувакда гул олиб келиб, кўринарли жойларга териш чикдик. Гулчи хола билан узоқ савдолашиб ўтирмадик. Чунки ҳар гал юқоридан меҳмонлар келганда жонимизга шу аёл оро киради. Биз ҳам хизматини муносиб қадрлаймиз. Атрофларга сув сепилди. Дарахтлар оқланди. Янги шиорлар осилди.

Дам олиш хонасидаги уч ойдан буён бузуқ ётган телевизор тузатилди. Таъминотчи бозорга чиқиб тўрваҳалтасини пистабодом, қазии-қарта, узун-калта бутилкалар билан тўлдириб келди. Ошпаз шўрвани қайнатиб, ошнинг масаллиқларини тўғраштириб тахт қилиб қўядиган бўлди.

Ўзининг асосий вазифаси нима эканлигини ҳам унутиб юборган меҳмон кутишга "ихтисослашган" ходимларга қанот чиқди. Уларнинг бир пиёла чой учун ҳаражатларни ҳар галгидек кимгадир моддий ёрдам ёздириб ёпиш ҳақидаги маслаҳатлари охирига етмади. Дарвозадан рулига халта осилган велосипед етаклаган, эгнига ола-була курткаи-шим, бошига латта қалпоқ кийган киши кириб келди.

— Бевақт келдим, шекилли, — деди у сал ҳижолат бўлгандай.

— Ҳа, биз комиссия кутаётгандик, — деб изоҳ берди уни танийдиган хўжалик мудирини. Кеча кўнғироқ қилишган экан... "ўн тўрту нол-нолда борамиз", деб.

- Мен ҳам шунақа деб кўнғироқ қилувдим... кеча...
- Нима? – деб ўринларидан туриб кетишди қатор сафланиб ўтирган меҳмоннавозлар.
- Ўтган сафар келганимда айрим хоналар ёпиқ бўлиб қолганди. Бу сафар барча хоналар очиқ бўлсин, деб кўнғироқ қилувдим.
- Нега? – деди кимдир асабийлашиб.
- Чунки бизнинг ишимиз ҳамма хонада баравар ишлов ўтказганимиздагина самара беради? Акс ҳолда, тоза дориларимиз ҳам бекор кетади.
- Қанақа дори, қанақа ишлов?! Э, сиз кимсиз ўзи? – деди багтар хуноб бўлиб ўша киши.
- Ие, мени танимайдиган одам бор эканми?.. Бу туманда сичқонларнинг қиронини келтирадиган ягона мутахассис ўзимман-ку. Казо-казоларнинг дабдабали хоналари-ю, хонадонларига ҳам дорини ўзим қўяман. Манави халтада сичқондорининг энг тозаси бор. Ҳозироқ ҳамма хоналарга қўйиб чиқаман. Ортиб қолса, беришим ҳам мумкин. Уйга ҳам олиб кетасизлар. Ишқилиб... эрисангизлар бўлди-да.

" ЭГИЗАК "ЛАР

Э-э, ишлаб юрган одам уйга қамалиб қолмасин экан. Бир ойчадан бери "мажбурий" - маош тўланмайдиган таътилдаман. Кўчага чиқиб, уйга кириб, у ёққа бориб, бу ёққа бориб, кун ўтказавериб зерикиб кетдим. Охири ҳамкасбимга кўнғироқ қилдим.

- Алло, ўзларимилар... Ассалому алайкў-ўм.
- Ҳа, ўзим. Салом.
- Бугун ишхонамиз тушимга кирибди. Янгиликлар йўқми?
- Қанақа янгиликлар бўлади, ҳаммаси одатдагидек.
- Ҳойнаҳой, сигарет чекиб, лақиллаб кунни кеч қилаётгандирсизлар?
- Ҳа, энди, ўзинг биласан-ку. Ҳеч нарса қилмай ўтириб, чой ичиб, карта ўйнаб, яна маошнинг камлигидан нолишдан бошқа гап йўқ.

– Бугун мажлис-пажлис бўлмадимиз?
– Бўлди.
– Нима масала кўрилди.
– Эски гаплар. Ишга вақтида келиб, вақтида кетиш, меҳнат интизоми...

– Ўтган мажлисдаги гаплар экан-да. Маош берилишидан дарак йўқми?

– Яқин орада беради, дейишяпти.
– Қайси ойга?
– Ким билади дейсан. Олти ойлик иш ҳақимиз турибди-ю.
– Хомашё обкелишибдимиз?
– Олиб келишипти. Фақат ҳақини тўламаганимиз учун электрни узиб кетишибди. Яна бекор ўтирибмиз.

– Э-э, қўявер. Иш ҳақини топиб беришса бўлди-да. Бекор ўтириш янгилик эмас-ку.

– Мастер ёрдамчиси битта гилдиракни олиб чиқиб кетаётиб қўлга тушиб қолганди-ку. Ўшанга чора кўришипти.

– Шунақа бўлганмиди? Эсимда йўқ экан. Қандай чора кўришди?

– Қоровулни ишдан бўшатишди.
– Боплашибди. Битта эски гилдиракка ҳам шов-шув қилган бўлса ўзидан кўрсин. Ҳалиги биздақа маош берилмайдиган таътилга чиқарилганлар қайтишмаяптими?

– Бе қаёқда? Яна бир неча кишини ўшанақа таътилга чиқаришмоқчи.

– Бошлиғимиз бирор чорасини топмаяптими-а?
– Э-э, у ҳам янги ишга келганда бир ўзини уёққа, бу ёққа уриб кўрди. Кейин халиги латифадагига ўхшаб кўникди, шекилли-да.

– Қанақа латифа?
– Ие, эшитганинг йўқмиди... Мана унда... Бир айбдорни ўлимга ҳукм қилишибди. Дорга осиш учун олиб кетишаётганда "дод" деб, аюҳаннос солиб ҳаммаёқни ларзага келтирибди. Буни эшитган подшоҳ ҳукм ижросини бир кунга кечиктирипти. Эртасига яна бир кишига ўлим жазоси берилипти. Жаллодлар иккаласини дор томонга олиб кетишаётса кечаги дод-вой қилган одам бемалол атрофни томоша қилиб қулиб кетаётган эмиш. "Кеча дод солиб ҳамманинг кўнглини бузувдинг. Бугун

бошқачасан. Эсингдан чиқдим, сени ўлимга олиб кетаяпмиз"- дейишса, "Нима қипти?- дермиш ҳалиги одам,- ўладиган битта мен эмас - анави ҳам бор-ку!"

— Маҳсулотларимиз омборхонада тўпланиб қолди, дейишаётганди. Енгиллаб қолгандир?

— Гапирасан-да?! Илгари олиб кетилганларини ҳам сифатсизлиги, харидоргир эмаслиги учун қайтариб келишяпти.

— Корхонамизда ишни ташлаб бозорга чиқиб кетганлар қайтишмаяптими?

— Қаёқда дейсан? Яна қанчаси чорбозорчилар сафига кўшилишди.

— Ишқилиб Каримберди ака ишга чиқиб турибдими?

— Қанақа Каримберди? Бизда унақа одам йўқ.

— Ҳазилингни қўйсанг-чи, Абдували.

— Мен Абдували эмас, Ботиржонман. Нима бало, адашибсиз, шекилли.... Туг-тут-тут...

Буни қаранг, ишхонамга қўнғироқ қилиб, бутунлай бошқа жойга уланиб қолибман-а?.. Кўр кўрни қоронғида топгандай гапимиз гапимизга мос тушиб турганини айтинг. Бир латифа эсимга тушиб кетди.

Бир одам иккинчисидан сўрапти:

— Қаерда яшайсиз?

— Бошпанам йўқ, ҳали у ерда, ҳали бу ерда кун ўтказаман.

— Қаранг-а, қўшни эканмиз-у, — дермиш ҳалиги одам.

Шунга ўхшаш, бунақа гаплар фақат бизнинг корхонада эмас экан, шекилли. Муаммоларимизниям "эгизак"лигини қаранг-а?

БИРОВ ИШОНМАЙДИ

Олтин даврнинг ҳам ўзига хос саргузаштлари бўлади. Биз халқ мақолини сал ўзгартириб "Талабанинг бир тўйгани - бой бўлгани" деб қўярдик. Овқат олиш навбатиниям ҳазил-ҳузул билан бир илож қилиб ортга сураддик. Турли хил гаровлар, баҳс бойлашишлар топилиб турарди.

Шундай кунларнинг бирида Воҳид таҳририятдан таъби тирриқ бўлиб қайтди.

– Э-э, ўша ходим, – деди у хуноб бўлиб, – ҳикоямни яна қайтарди. Ўзи нимани биледи-ю...

– Қўйсанг-чи, оқ билан қорани фарқига боришса керак.

– Э-э, унга ҳеч нарса ёқмайди.

– Йўғ-э.

Хуллас, келишолмадик. Баҳс бойлашдик-да орадан икки кун ўтказиб биргалашиб таҳририятга йўл олдик.

Адабий ходим бизни совуққина қаршилади, "кўлёма" мизга истар-истамас кўз югуртириб чиқди.

– Ҳикоянгизга биров ишонмайди, – деди у кўзойнаги остидан беписанд боқиб. – Ахир ўлган одам қандай қилиб ўрнидан туриб кетади. Бунинг устига қахрамонингиз кирпини тескарисига ютармиш?!. Мутлақо ишониб бўлмайдиган гап. Мабодо кирпини уйига олиб кетди, бола-чақаси билан шўрва қилиб ичиб роса терлади, десангиз ҳам бошқа гап эди.

Ортиқ сабрим етмади, шартта ташқарига чиқиб кетдим. Ўзимни тўхта олмаганимдан Абдулла Қаҳҳорнинг фелъетони ҳақидаги фикрлари учун адабий ходимга миннатдорчилик билдирилмадим.

Хуллас, мен ютқазган эдим. Йўлакда кутиб турган дўстларни лағмонхонага бошладим.

Оқшомда эса, Михаил Зошченконинг ҳажвий ҳикояларидан бирини машинкадан чиқариб қўйдик. Эртага уни олиб Карим Берди таҳририятга боради. Қани кўрайлик-чи, бу ёғи нима бўларкин?

БАШОРАТИНГДАН ЎРГИЛДИМ

– Бугунги газетадаги мунажжим башоратини ўқидингизми, дадаси?

– Йўқ. Нимади?

– Бизнинг буржимиздагиларга "бугун оилангизда жанжал бўлади" дейишибди.

– Э-э, ишониб ўтирибсанми?

– Бўлмасам-чи. Кўпинча башорат тўғри келади-ку!

– Бўлмаган гап. Ҳаммаси уйдирма-ку!

– Ким биледи дейсиз? Ҳар қалай кўнглим ғаш-да. Бир бало бўладиганга ўхшайди.

– Кўйсанг-чи, жанжалга сабаб бўладиган нарсанинг ўзи йўқ, хотин.

– Башоратчилар бир нимани билмаса, ёзмайди.

– Нима, шунинг учун жанжални пулга сотиб олиш керакми? Йиғиштир башорат-машоратингни! Овқат-повқатингга урин.

– Нега бақирасиз. Кар эмасман-ку!

– Э, одамни хит қилиб юбординг-да ўзиям.

– Ўқиган, тушунган одамсиз-у, башоратга ишонмайсиз-а?!

– Бўлди-да энди, тупурдим ўша башоратингга!

– Ҳали қараб турасиз, кўрамиз.

– Нимани кўрасан?

– Башоратни тўғри чиққанини-да

– Яна башорат дейди-я. Бор, ишингни қил!

– Яна бақирасиз-а. Қилмайман, бўптими!

– Қилмайсанми? Қилмасанг, бор кўзимдан йўқол!

– Қаёққа йўқоламан?.. Керак бўлса, ўзингиз йўқолинг.

Ана катта кўча.

– Сен аблаҳ экансан!

– Ўзингиз аблаҳсиз!

– Сен...

– Сен...

– ...

– ...

– Ўзинг ҳам кеча ёмонам тўйдириб ташладинг-да: "башорат, башорат" деявериб.

– Нима қипти, барибир башорат тўғри чиқди-ку! Яна тан олгингиз келмайди-я!

– Э-э, башоратингдан ўргилдим!..

"АРИЗА ЁЗАМАН..."

...Бунақада ишлаб бўладими?.. Тўйғазиб юборди-да ўзиям. Аҳволинг қалай, деб сўрайдиган одам йўқ. Агар шунақа бўлаверса, шартта аризани ёзаман-у...

Аризани ёзай дейман-у... Яқинда ишга келган ёш мутахассис бўлсам. Қийинчиликларга чидамапти, деб ўйлашмайдими?..

Қолаверса, энди уйланадиган йигитга у шоҳдан-бу шоҳга сакраб юриш ҳам ярашмас дейман-да...

Йигит кишига бир бошпана керак, деб мана шу ҳовлидаги қурилишни бошлаб қўйганман. Чала ётган иморатни битириб олган бўлганимда, ол-э, ишингни деб шартта ариза ёзиб ташлардим.

...Берган маоши-ку, йўлкира билан тушликдан ортмайди. Хотиннинг дийдиёси-ю, болаларнинг вағир-вуғиридан сал нари турай деб шу ерга келаман. Бўлмаса-ку, аллақачон аризани ёзиб ...

Бўлар-бўлмас машмашалар жонга тегди. Олса, шу ишини олади-да. Эсон-омон кенжатойнинг суннат тўйини ўтказиб олсам, елкамнинг чуқури кўрсин шу идорани, деб, шартта ариза ёзаман ...

...Аммо, айб ўзимизда ҳам бор-да. Эртадан-кечгача эснаб ўтириб, маошнинг озлигидан нолиймиз. Иккинчи томони, ўрганиб қолган жойимиз. Яна неварачеварали одам ҳали у ерда, ҳали бу ерда ишлаб юрсам ярашмасмикин, деб ўйлаб қоламан.

... Яқинда қиз неварачеварага ҳали у, ҳали бу оламан деб бошни қотириб туради. Беш-тўрт сўм топиб келмасанг "қиймат-қойим" анча тезлашиб кетиши мумкин. Бўлмаса-ку, аллақачон аризани ёзиб, оёқни узатиб...

...Ўзиям анчадан бери шартта аризани ёзиб, дам оламан деб юрганди. Насиб қилмаган экан-да. Яхши одам эди, раҳматлик.

Митти ҳажвиялар

ЛАГАНБАРДОР

У хўжайинининг этагига ихлос билан ёпишганди. "Содиқ қулингизман, ўзингиздан йироқлаштирманг" дейишдан уялмасди. Шундай пайтларда хўжайин унинг кўнглини кўтарган бўлиб, "қандай йироқлаштирай, ахир, биз эту тирноқмиз-ку", деб қўярди.

Тирноқ эт қаёққа бурса ўша ёққа бурилди. Ҳар хил жойларни кавлашда ҳозир у нозир бўлди. Кавлаш ҳақида топшириқ берилса, бўлди. Гоҳида хўжайинининг роҳати учун қичишган жойини қашлашга, ул зотнинг хоҳишига қараб бошқаларни тирнаш, жароҳат етказишни ҳам уйдларди. Ҳис-туйғудан бенасиб тирноқ қилмишлари бошқаларга малол келиши, озор етказиши мумкинлигини ҳам англамасди. Ана шундай пок-нопок хизматлари боис доимо бағрида кир тўпланиб қолар, вақти-вақти билан қайчиланиб тозаланарди. Аммо гўлгина, лақмагина, ҳис туйғудан бенасиб тирноқ хўжайинга пойи-патак бўлиш илинжида ўз касбу кори - қашлаш, ковлаш, тирнаш билан шуғулланиб, ўзи билмаган ҳолда бағрини кирга тўлдираверарди.

Бироқ, кунларнинг бирида, бехосдан келган зарба этни тирноқдан жудо қилди. Аниқроғи тирноқ кўчиб тушди. "Эт"-хўжайин ҳам унга ўрганиб қолган экан, анча вақтгача ўрни билиниб турди. Бироқ яна янги тирноқлар ўсиб чиққач этидан ажралган, ҳеч қандай қадр-қийматга эга бўлмаган тирноқнинг қаерларда қолиб кетгани ҳеч кимнинг хаёлига ҳам келмади.

КИМ ҚАНДАЙ СЕВГИ ИЗҲОР ҚИЛАДИ?

САВДОГАР: "Сизни пештахтанинг остидан ..." ие, йўғ-е, орқасидан топдим. Бозорингиз чаққонлигини билиб турибман. Мана шунинг учун ҳам, қаршингизда тарозининг милидек тебраняпман. Бизникилар дадангиз билан шартнома тузгани боришмоқчи. Қалинни истаганча айтаверишсин. Дадам савдолашиб олишга ўрганганлар-да. Ҳозир қалин олиб бўлмайди, дейишса, бартер қилсалар ҳам майли...".

ТИЛЧИ: "Ундов белгисидек қоматим сизни кўрганда

сүрөккә айланади. Гапимиз гапимизга, феълимиз феълимизга мос келади. Бир оғиз розилик берсангиз, сиз хоҗлаган келишикда турланишга розиман. Гапнинг эгаси мен, кесими сиз бўлсангиз, иккинчи даражали бўлакларни кўпайтириб ташлаймиз".

ҲАЙДОВЧИ: "Сизни кўрдим-у, ёнилғиси тугаган машинадай таққа тўхтадим. ДАН назоратчиси қаршисида тургандай ҳаяжондаман. Рад қилсангиз, дами чиққан балондай шалвираб қоламан. Розилигингиз эса, мени бир лаҳзада теп-теккис, кенг асфальт йўлга олиб чиқиб кўяди. Ана ундан кейин сизни бир умр шатакка олиб судраб юриш мендан".

БОШЛАНҒИЧ СИНФ ЎҚИТУВЧИСИ: "Мен сизни... тўғри ўтиринг... чин дилдан... гапимга қулоқ солинг... севаман... Биласизми... неча марта айтишим керак тўғри ўтиринг, деб... сизни кўрганимда... Ие, ҳа? Сиз ҳам бир нарса демоқчимисиз? Ана, холос... ахир гапиришдан олдин қўл кўтариш керак-да!"

МАТЕМАТИКА ЎҚИТУВЧИСИ: "Характерингизни тўрт амални билгандай биламан. Сизга қўшилиш ёқади, айрилишга эса сира чидолмайман. Иккаламиз бир бўлиб кадрларни кўпайтираверамиз, ҳеч қачон бўлинмаймиз. Сизнинг бир оғиз розилигингиз кўнглимни юқори даражага кўтариб юборади. Ана ундан кейин илдиз чиқаришни ўзимга қўйиб бераверинг".

Ҳангомалар

ҲАММАСИ ЖОЙИДА ЭКАН...

- Кечирасиз, кеча ресторанингизга кирувдимми?
- Ҳа, кирган эдингиз.
- Қўлимда бир даста пул бор эдими?
- Бор эди?
- Кейин ичдим-а?
- Ичдингиз.
- Кўп ичдимми?
- Анчагина.
- Пулимнинг ҳаммасига олиб ичдимми-а?
- Ўзингиздан ташқари бир нечта таниган, танимаган одамларни ҳам чақириб қуйиб бериб турдингиз-да.
- Йўғ-э.
- Ҳа. Ҳатто улардан биттасининг буфетчимиздан жиндай қарзи бор экан, сахийлигингиз тутиб униям тўлаб қўйдингиз.
- Ростдан-а?
- Ҳа.
- Маошимни ҳаммасини сарфлаб қўйибманда-а?
- Шунақа шекилли.
- Бу ердан қандай чиқиб кетганимни айтолмайсизми?
- Чиқиб кетганингиз йўқ. Ресторанни ёпадиган вақтимиз бўп қолувди. Йигитларимиз сизни аранг опчиқишиб хув анави дарахтга суяб ўтқазиб қўйишди. Кейин нима бўлганидан хабарим йўқ. Чунки биз ҳаммамиз кетганмиз.
- Раҳмат сизга. Мени жудаям мамнун қилдингиз.
- Нега хурсанд бўляпсиз?
- Кўнглим таскин топти-да. Ҳаммаси жойида экан-ку. Мен у пулни йўқотиб қўйдиммикин деб ўйланиб юрибман-а.

ЎЗИНГИЗ ҲАМ ТУЗУКМИСИЗ?

Хорижга хизмат сафарига бориш олдидан тиббий кўрикдан ўтаётган эдик. Руҳий хасталиклар шифохонасидан ҳам маълумотнома керак экан. Бордим. Биз кирадиган бўлимнинг эшиги нариги четда бўлганлиги учун даволанувчилар жойлаштирилган бинонинг ёнгинасидан юриб боришимизга тўғри келди. Ёз кунлари бўлгани учун деразалар очиқ. Шундоққина биринчи қаватда панжаралар ортида беморлар

кўриняпти. Бирови ўтирибди, бошқаси панжарага осилгандай турибди. Бирда-иккида бундай ҳолни кўрмаганим учун юрагимни ҳовучлаброқ ҳадик билан қадам ташляпман. Шунда битта деразадаги одам шартта ўрнидан туриб,

– Ассаломалайкум, – деб бақриб юборди.

Панжаранинг нарёғида турган бўлса ҳам, бир сапчиб тушдим. Лекин салом берганга алик олиб қўйиш кераклигини ўйлаб сал ўзимни босиб,

– Ваалайкум ассалом. Тузукмисизлар, – деб аҳвол сўраган бўлдим.

Мулоқотнинг давоми қизиқ бўлди.

– Тузукмиз, – деди ҳалиги бемор беўхшов тиржайиб. – Ўзингиз ҳам тузукмисиз?

Ўзимни тутаолмай кулиб юбордим-да,

– Раҳмат, анча яхши бўлиб қолдим, – деб кетавердим. Орқамдан жинниларнинг қийқириб кулгани эшитилди.

СЎРАГАНИНГИЗ НИМА ЭДИ?

Асаб касалликлари шифокори ҳузурига хотинини олиб келган киши ҳасратини тўкиб солиб ёрдам сўради. Шифокор бемор аёлни кўздан кечирар экан савол берди:

– Ўзи паррандачилик маҳсулоти, ранги оқ. Нима?

– Тош, – деди бемор.

– Мана шунақа аҳвол, – деди эр хўрсиниб.

– Ўзи товуғингиз туққан нарса, усти қаттиқ, ичи суюқ, – деди шифокор бу гал тушунтириброқ. – ранги оппоқ. Бу нима ўзи-а ?

– Оппоқ тош.

– Э- э,- деди эр хуноби ошиб.

– Бўлди, – деди доктор, – беморни олиб чиқаверинг, даволаниш учун йўлланма ёзиб бераман.

Хотинини ташқарига олиб чиқиб қўйган эр хонага қайтиб кириб йўлланмани олгач, шифокорга раҳмат айтиб деди:

– Яна бир нарсани сўрасам майлими, дўхтир?

– Бемалол.

– Агар мумкин бўлса менга айтиб беринг, дўхтир. Ҳалиги сўраганингиз нима эди?

ҚАЙТГАН ДУО

Баҳодиржон деган дилкаш, ҳазилкаш улфатимиз бор. "Эшон ака" деб ҳазиллашиб юрамиз. Бир гал пахта йиғим-теримига чиқишганда бригада бошлиғи депти:

— Мана шу тракторчимиз жа-а яхши йиғит-у, келин билан оралари чатоқ бўлиб қолиб, сал хафа бўлиб юрипти-да. Эшон ака, бир дуо қилинг, зора келиннинг кўнгли илиб ...

— Куруқдан-куруқ қандай бўларкин?..

— Э-э, Эшон ака, эртага эрийдиган бўп турибди-да!

Шунда Баҳодиржон узундан-узоқ дуо қилибди. Тракторчи хурсанд бўлиб кетибди-ю, эртасига қовоқ-тумшуғи осилиб қайтиб келибди.

— Э-э, дуойингиз ўтмас экан ...

— Сиз мендан хафа бўлманг, - дебди Баҳодиржон қувлик билан, — ўзим ҳам кечаси билан ухлолмай чиқдим.

— Нега?..

— Йиғирма йил аввал оламдан ўтган отам тушимга кириб, "Шу ёшга кириб ҳам ақлинг кирмадими, нега айтганимни қилмайсан? Мана қилган дуойинг эгасига бориб қайтиб келди" деди.

— Ростдан - а?

— Ҳа-да! .. "Қайси гапингизни бажармадим, дада", дедим.

— Шунда айтган гаплари қулоғим остида жаранглади: "Ахир, мен сенга айтганман-ку, болам, насияга дуо қилмагин" деб.

"НИМА БИЛАН УРДИ?"

Ўтган асрнинг олтмишинчи йилларида вилоят партия қўмиталари иккига бўлинган: саноат партия қўмитаси, қишлоқ хўжалиги партия қўмитаси. Шу даврлар ҳар бир майда-чуйда гаплар билан ҳам партқўмларга шикоят қилиш авж олган экан.

Вилоятнинг нуфузли идорасига бошини дурра билан боғлаб олган аёл келибди. Эшикбонлар ундан келишининг мақсадини сўрашипти.

— Обқўмга арзим бор, — депти аёл.

— Қайси обқўмга?

— Обқўмга-да!

– Ҳозир иккита обқўм бор: қишлоқ хўжалик обқўми, саноат обқўми. Қайси бирига арзингиз бор?

Аёл жавоб беролмай ҳайрон бўлибди.

– Нима масалада келгансиз?

– Эрим урди. Шундан шикоят қилиб келдим. Қайси обқўмларингга киришим керак.

Энди эшикбонлар ҳам ўйланиб қолишибди.

– Эрингиз нима билан урди? – сўрабди улардан бири аёлнинг боши боғланганлигига ишора қилиб.

– Шоли ўргани кетиб, ярим кечаси ширакайф бўлиб келувди, "ўша ёқда тунаб қолавермабсиз-да" девдим, "Э-э" дедию қўлидаги ўроқни иргитиб юборди. Шунда...

– Демак, ўроқ билан экан-да, – дебди эшикбон танга топган калдай илжайиб. – У ҳолда қишлоқ хўжалик обқўмига кираркансиз, опа... Мабодо, болға билан урганда саноат обқўмига кирардингиз.

ШОШГАНДА...

Ўзбекистон – Қирғизистон чегарасида Қорасув божхона пости нозирни навбатдаги фуқаро ҳужжатини кўрар экан, бир қўлидаги паспортга, бир унинг эгасига қараб жилмайди.

– Ёшлигингизда жа-а чиройли бўлган экансизда-а?..

– Ҳа, энди, ёшликда ҳаммаям чиройли бўлади, – деди йўловчи бир оз ҳайрон бўлиб.

– Йўқ-йўқ, сиз жуда бошқача чиройли бўлган экансиз?

Фуқаро беҳуда гап чўзилаётганидан гаши келди. Нозирни кулаётганлигидан баттар асабийлашди.

– Нега кулаяпсиз?!

– Мана ўзингиз ҳам кўринг-чи?!

Паспортга қараб туриб фуқаронинг ўзи ҳам бирдан кулиб юборди: чунки ҳужжатда кўҳликкина аёлнинг сурати ёпиштирилган эди. Йўловчи шошилишда ўзининг эмас, хотинининг паспортини тақдим қилган экан.

"КАМТАРЛИК"НИ ҚАРАНГ

"Андижоннома"да ҳажвияларни Маданият бўлимида ҳам, "Андижон қаҳқаҳаси"ни тайёрлайдиган Муқимжон ака Ниёзов ҳам олаверар эди. Бўлимга берган битта ҳажвиям узоқ

вақт эълон қилинавермагач, унинг яна бир нухасини олиб Муқимжон аканинг олдига кирдим.

– Ие, бу ҳажвиянгиз чиқди-ку!-деди устоз бир қўлёзмага бир менга қараб.

– Йўғ э?.. Қачон?

– Ўтган ҳафта.

– Ие, узр унда.

Бир томони газетани кузатиб бормаганим, иккинчи томондан ҳажвияни қайта олиб келганимдан ноқулай аҳволга тушдим. Муқимжон ака бироз жилмайиб қараб турдилар-да, менга раҳмлари келди шекилли, вазиятни юмшатдилар.

– Ҳижолат бўлманг, – дедилар мулойим қилиб, – ҳамма буюк ёзувчилар шунақа паришонхотирроқ бўлишади.

– Ҳа, ҳайрият, ҳақиқий баҳоимизни биладиганлар ҳам бор экан,-дедим мен ҳам устоз ҳазилига жавобан.

Устоз ҳам яйраб кулдилар.

ТЕСКАРИ ПРОПОРЦИОНАЛ

– Ёшлик пайтларимизда мен галстугимни боғлаб бўлгунимча, хотиним бирров ойнага қараб оларди, – деб ҳикоя қилади бир ҳазилкаш одам гурунглашиб ўтириб. – Кейинроқ мен кийим-бошимни ростлаб бир дона сигаретни тутатиб бўлгунимча кўзгу олдида куймаланадиган бўлди. Вақт ўтиши билан паризоднинг тайёр бўлишини кутганда чекиладиган сигаретлар сони орта борди. Бора-бора ўзи ҳам сезиб, пардоз-андозни мен нонуштага ўтиришимдан олдинроқ бошлайдиган бўлди.

Яқинда бир жойга кетиш учун энди йўлга чиққанзимизда хотиним чимирилиброқ деди:

– Соқолингиз ўсиб кетибди-ку! Шу ўлгурни олволмабсиз-да.

– Олувдим.

– Қачон?

– Сен пардоз-андозингни бошлаганингда.

Даврада енгил кулги кўтарилди.

– Бундан чиқди, хотинингизни ойна олдида йўқотадиган вақти ёшига тескари пропорционал экан-да, – деб кулди яна битта қитмир. – Лекин хафа бўлманг, ака. Чамаси

ёшингизга тескари пропорционал ўзгараётган томонлар ўзингиздаям бор-да.

Бу гал кулгининг авжи баландроқ чиқди.

ШАРОИТГА ҚАРАБ

Бир куни идорага кирсам, йигитлар қоровулхонада "яримта"ни майдалашиб ўтиришибди. Эртасига улардан бири яна шиша қўлтиқлаб кириб келганининг устидан чиқиб қолдим.

— Ҳа, йигитлар, яна бошляяпсизларми?

— Йўқ, — деди улардан бири ҳазиллашиб. — Газакка пулимиз етмай турибди.

— Бозор муносабатларига ўтилаётган шароитда ҳар куни ҳам ароққа, ҳам газакка пул етказиб бўладими? Сал оралатиш керак-да.

— Ўзимиз ҳам шуни ўйлаб турибмиз, — деди ҳамшишалардан бири кулиб. — Икки кунгача чидаш қийин бўлармикин деяпмиз-да.

— У ҳолда, — дедим ҳаёлимга келган фикрдан жилмайганча.

— Бир кун ароқ ичиб, бир кун газак қилинглр.

Ҳаммалари барабар кулиб юборишди.

ЎШНИ СЎРАГАН

— Битгаси "Менинг отам Ўшни сўраган" дебди, — дея ҳикоя қилган эди аскиячи домла Ҳалим Саматов.

— Қўйсанг-чи, отанг маҳаллага оқсоқол ҳам бўлмаган.

— Ишонаверинг, буни гувоҳлар ҳам тасдиқлашади, — дермиш ҳалиги одам. — Отам шаҳарнинг ҳов нариги четига чиқиб, "Ўш қайси томонда?" деб сўраган эканлар.

СИНАБ КЎРМАГАНМИЗ

Сотувчиларни аттестациядан ўтказишяпти.

— Айтинг-чи, бир килограмм неча грамм бўлади?

— Бу нарсани ким ўлчаётганига ва ким учун ўлчаётганига боғлиқ.

— Бир литрли идишга неча грамм ёғ сиғади?

— Муомаланинг қуюқ-суюқлигига қараб, ҳар хил.

— Қайтим бериш керак-керакмаслигини қандай билса бўлади?

— Харидорнинг ранги рўйига назар солиб.

- Харидорни алдамай ҳам ишласа бўладими?
- Билмадим, синаб кўрмаганмиз.

ЮТУҚ ЧИҚСА . . .

– Оббо, яна маошингизга лотерея чиптаси қўшиб беришдими?.. Ҳа, майли, ютуқ чиқса ўзимга янги кўйлак сотиб оламан.

- Ютуқ чиқмаса-чи?
- Унда кўйлакни сиз олиб берасиз.

ТАШВИШ ТОРТМАНГ

– Ҳойнаҳой, менинг касаллигимга сизлардаям дори топилмаса керак? – деди дорихонага кирган бемор тушкун кайфият билан.

– Нега энди? – унинг фикрларини инкор қилди дорихона мудири. – Ҳеч ҳам ташвиш тортманг, бизда дори-дармонлар шунақа кўпки, уларнинг айримларига ҳали касалликлар йўқ.

ИСТИҲОЛА

- Янги кўйлагим ярашибдими?
- ...
- Нега индамайсиз?
- Сизни хафа қилгим келмаяпти.

ПУЛНИ ЭҲТИЁТ ҚИЛИНГ

Эрини дам олиш уйига кузатаётган аёл тайинлади:

– Пулни эҳтиёт қилинг, дадажониси. Ўғлингиз уйлайдиган, қизингиз турмушга чиқарадиган бўп қолди. Уйимиз таъмирталаб бўлиб турибди. Ҳаммаси шу ўлгир пулга боғлиқ. Шунинг учун пулни сал олди-орқангизга қараб ишлатинг.

Кейин бир нарса эсига тушгандай, бир болаларига, бир эрига қараб секинроқ овозда қўшиб қўйди:

– Ҳалиги... ўзимизни уйда бепул топиладиган нарсаларга ҳам пул сарфлаб юрманг.

ЕРНИНГ ОСТИДА

– Кунинг хотин кишига қолса, ернинг устида эмас, унинг остида бўлганинг маъқулроқ, деган эканлар ...

– Бай-бай-бай... у ҳолда трамвайда эмас, фақат метрода юриш керак бўлар экан-да.

ЎЗИ ЭШИТАДИ

– Ҳозирда ўзи шеър ёзиб, ўзи куй басталаб, ўзи ижро этадиган ижодкорлар бор эмиш-а?...

– Ҳа-а. Бундан ташқари ўша нарсаларнинг кўпчилигини улар фақат ўзлари эшитишади-да.

ИШОНЧЛИ ЖАВОБ

– Торозингиз нотўғри экан.

– Ким айтди сизга?

– Ўзим билдим. Кеча сизлардан бир кило шакар олудим.

Уйга бориб тортиб кўрсам юз грамм кам чиқди.

– Бунақа бўлиши мумкин эмас. Бошқа дўкондан олган бўлсангиз керак.

– Йўқ, шу ердан олганман.

– Бекор гап. Биздан олмаганлигингизни аниқ билиб турибман.

– Қандай қилиб?

– Бизнинг тарози юз грамм эмас, юз эллик грамм кам тортади-да.

ЮЗГА КИРИНГ

Дунёни сув босса парвойига келтирмайдиган, юмшоқроқ қилиб айтганда, дали-ғулигина бир одам олтмишга кирибди. Юбилей дастурхони устида дўстлари, ҳамкасблари унга гоҳи бор, гоҳи йўқ фазилатларни ёпиштиришиб ҳамду санолар айтиб, яхши тилаклар билдиришди.

Тилимиз бой, сержило ва ундан фойдаланиб гапнинг пайновини керакли томонга буриб юборадиган сўзамол одамлар ҳам топилиб туради. Бу гал ҳам шундай бўлди.

– Сиз камида юз ёшга киринг, – деб жилмайди ҳамкасблардан бири. – Мен буни шунчаки айтаётганим йўқ. Шундай бўлишига ишонаман. Чунки шу характерингиз билан сиз юзга кирмасангиз, бошқа биров бу ёшга етмайди.

Даврада қаҳқаҳа янгради. Чунки гапнинг урғуси жойига тушган эди.

ҲАММАБОП КАЛИТ

Ҳамксбларимиздан бирининг юбилеи нишонланаётган эди. "Олтмишвой"ни табриклаб яхши сўзлар айтилди, унга биров чопон, дўппи кийдирди, бошқаси гилам, гулдон тортиқ қилди.

— Юбилярга нима совға олиш тўғрисида кўп ўйландик, — деди сўзга чиққанлардан бири. — Узоқ маслаҳатлашиб ҳамма эшикларга тушадиган калит тортиқ қилишни маъқул топдик.

Даврадагилар хушёр тортиб қулоқларини динг қилдилар.

— Бу калит ҳаммага керак бўлади... ҳамма вақт керак бўлади. Бунақа калитга эга бўлишга ҳаммамиз ҳар вақт интилиб келганмиз. Бу калит ўзида бўлишини хушламайдиган одам ҳали дунёга келгани йўқ. Бу калит қандай қулф билан беркитилганидан қатъий назар, кўплаб эшиклар, дарвозалар ва темир сандиқларни очишга қодир. Мана ўша калит!

Нотиқнинг кўлида пул солинган конверт турар эди.

БЕРГАНИНГ ЯХШИ

— Турдивой мендай қарз сўраяпти. Берсамми, бермасамми?
— Бера қол?
— У вақтида қайтарармикин?
— Унисини билмадим. Лекин, ҳар қалай, берсанг яхши бўлади.

- Нега?

- Чунки сен бермасанг, мenden сўрайди-да.

КОМПЬЮТЕР ЁРДАМИДА

Ёшлар газетаси мухбири олий ўкув юртини айланиб юриб, дуч келган талабани саволга тутди:

— Икки карра икки неччи бўлади?

Талаба ёнидан калькулятор олиб ҳисоблай бошлади.

— Иккинчи босқичда ўқиркансиз-да.

— Буни қаердан билдингиз?

— Чунки юқори босқич талабалари бу масалани компьютерда ечишади, деб эшитганман-да.

ОЗИДАН КЎПИ ЯХШИ

Талабаларни ишлаб чиқариш амалиётига кузатаётган ўқитувчи тайинлади:

– Амалиёт ўташ учун борган жойингиздан имкон борича кўпроқ нарсалар олиб келишга ҳаракат қилинглари: табиий хўжалик шароитлари ҳақида материаллар; иқтисодий кўрсаткичлар тўғрисида маълумотлар; янги техника ва технологияларни қўллаш бўйича тажриба натижалари ва ҳоказо...Биз ҳам баҳо қўйишда олиб келган нарсаларингизга қараймиз.

БИР МАРТА ҲАМ

Учинчи марта турмушга чиқиб ҳам, унча узоқ яшамай ажрашган аёл купеда ҳамроҳ бўлган йигитдан сўради:

- Уйланганмисиз?
- Йўқ.
- Бир марта ҳам-а?

ДОСКАГА ҚАРАБ

– Рухшуносларнинг таъкидлашларича, пора олган одам уни берган кишининг кўзига умуман қарай олмас эмиш.

– Э-ҳа, шунинг учун ҳам айрим домлалар талабаларга эмас, доскага қараб маъруза ўқирканлар-да.

ИШТАҲАСИГА ЯРАША

– Ошнанг бир нарсалик бўлиб келаман деб хорижга ишлагани бориб келганмиш. Жа-а иштаҳаси катта эди, тўрни катта ташлаган дейишади. Дурустроқ нарса илашибдими, ишқилиб.

– Ҳа, яхшигина илаштириб келган экан, даволаниб юрибди.

ҲАММАСИ АВВАЛГИДАЙ

Гилдирак цехининг ишчилари орасида ичкиликни ҳуш кўрадиганлар кўпайиб кетибди. Корхона раҳбарлари муҳокама, суҳбатлар натижа беравермагач, цех ишчиларининг маошини икки баравар камайтиришибди. Лекин ичкиликбозлик камаймабди. Ҳатто иш вақтида ҳам ширин бўлиб юришар эмиш. Кейин ароқнинг нархини оширишибди. Ҳеч нарса ўзгармабди.

Ўша-ўша, тушда ҳам, оқшомда ҳам ширакайф ишчилар гимирлаб юришаркан.

Охири бунинг сабабини билиш учун улардан бирини сўроқ қилишибди:

– Шунча ўзгаришлардан кейин ҳам нега ичликбозлик камаймаяпти?

– Қанақа ўзгариш?

– Маошнинг камайтирилгани, ароқнинг нархи ошгани

...

– Ҳа, уларни бизга алоқаси йўқ. Чунки биз илгари ҳам битта гилдиракни иккита ароққа алмаштирганмиз, ҳозир ҳам ...

ҒАМХЎРЛИК

– Бозорга борганда ҳам нуқул ўзингизни ўйлайсиз-да, дадаси. Мен эсингизга ҳам келмайман.

– Унақа дема, хотин. Полиз бошидаги қапада ётганимдаям, бозорда қовун-тарвуз сотганимдаям, носвойни отиб хаёлга ботганимдаям сени ўйлайман. Агар сени ўйламасам, анави икки қути сода билан, тўртта совунни кимга обкелдим?..

ЖИННИ БЎЛГАНИ ЙЎҚ

– Кейинги пайтларда сал паришонхотирроқ бўлиб қолдим. Газга, чироққа, телефонга пул тўлаш эсимдан чиқиб қоляпти. Автобусга чиқсам чипта олиш хаёлимдан кўтарилади.

– Унда ишхонангиз газнасадан маошингизни олиш ҳам эсингиздан чиқиб қолаётган бўлса керак.

– Йўғ-э. Жа-а унчалик жинни бўлганим йўқ.

ЯХШИРОҚ ЁНАДИ

Ёнфинга қарши кураш жамоасида ишлайдиган йигит қишлоқ хўжалик институтига сиртдан ўқишга кирмоқчи бўлибди.

– Сиз ўзи буғдой билан шолининг фарқини биласизми? – сўради хўжатларини қабул қилаётган ходим.

– Албатта-да, – дадил жавоб қилибди ўт ўчирувчи. – Буғдойзорда шолিপояга қараганда ёнфин чиқиш хавфи кўпроқ.

"ЧАМБАРАК"

Қишлоғимиз чойхонасида мижозлар чорпояда ўтириб чойни ичиб бўлгач, унинг ҳақини пиёлага ташлаб кетадиган даврлар экан. Битта одам чой олиб ичаркан-у, пулини ташламай чиқиб кетаверар экан. Буни кузатиб юрган чойхўрлардан бири чойхоначига айтибди.

— Қўяверинг, — дермиш чойхоначи кулиб. — У мени сезмаяпти деб юрибди ўзича. Мен буни аллақачон билганман. Шундан бери унинг чойнагига қуруқ чой солмасдан "шамасига чамбарак" қилиб, илимилиқ сувдан қуйиб беряпман. У ҳали билгани йўқ.

БЕРГАНЛАРДАН ОЛАДИ

— Порахўрлик жуда ёмон дард эмиш-а?.. Унга чалинган одам ҳаммадан олаверар эмиш.

— Бекор гап. Билмаган нарсани гапирманглар. Ҳаммадан олиш мумкин эмас — фақат берганлардан олади.

НАФИ ҲАМ БОР

— Бўлди-да энди, хотин. Маърузани жа-а чўзвординг-да. Фақат ёмон томонларини гапирасан ўзиям. Бу жониворни яхши тарафлари ҳам бор-ку, ахир. Мана, масалан, ўшандан бўшаган шишаларни дўконга олиб бориб топшириб, рўзғорга нон-пон, совун-повун олиб турибсан...

ТАШАББУС ҚУЛОЧ ЁЗМОҚДА

Тутунобод туманида "Чекишга қарши кураш ойлиги" эълон қилинди. Ташаббус кенг жамоатчилик томонидан қўллаб-қувватланди. Кўпчилик ҳаммуштуклар сигарет сотиб олишни ташладилар. Янги таклифлар ҳам тушяпти. Улар асосида келгусида "Сўраб чекишга қарши кураш ойлиги", ундан кейин "Ўраб чекишга қарши кураш ойлиги" ўтказмоқчилар.

Лекин сигаретсотарлар мафияси томонидан айрим мижозларга чекиш рекламасида қатнашиш учун дурустгина "гонорар" ваъда қилинаётганлиги ҳақида яширин хабарлар олинди. Бир гуруҳ кашандалар мазкур масала бўйича суриштирув-қидирув ишларини давом эттирмоқдалар.

ТУЗУКМИСИЗЛАР?

Телефонда бирор жой билан боғланмоқчи бўлганингда бутунлай бошқа манзилга уланиб қолиш ҳоллари ҳам учраб туради. Бундай пайтларда дарров асабийлашиб кетадиганлар ҳам бор. Яқинда ўзимга керакли телефон рақамларини териб ҳуш кайфият билан жавоб кутдим. Ниҳоят, гўшакни кўтаришди.

— Алло, касалхонами?

— Йўқ. Жиннихона! - дўриллаган зардали овоз келди у томондан.

— Ие, буни қаранг-а? .. Сал тузук бўп қолдингларми, ишқилиб? - дедим мулойимлик билан.

"БИР ОҒИЗ СЎЗ БИЛАН"

Бир содда йигитни футболга ишқибоз дўстлари стадионга бирга олиб киришди. Уларнинг ўринлари рақиб жамоа дарвозасига яқинроқда жойлашган экан.

— Эҳ, аттанг, — депти ҳалиги содда. — Мен ўзимизнинг пахтакорчиларни яқинроқдан кўрмоқчи эдим. Бу ёққа ўтириб қолибмиз-да.

У шу гапини бир неча бор такрорлабди. Шунда ёнида ўтирган дўстларидан бири,

— Агар сиз шуни ҳоҳласангиз, ўйиннинг иккинчи ярмида ўзимизникилар бу тарафда ўйнасин, деб илтимос қиламиз.

— Йўғ-э, сизларнинг гапингиз билан ўтказиб кўярмиди?

— Фақат биз эмас, кўпчилик бўлиб илтимос қилсак, рози бўлишса керак..

Беллашувнинг биринчи ярми тугагач, танаффусдан кейин жамоалар ўринларини алмашган ҳолда майдонга тушишибди.

— Ана энди, кўраверинг, — дебди улфатлардан бири. — Сизнинг гапингиз билан командани бу ёққа ўтказдик.

— Раҳмат, раҳмат, — дермиш ҳалиги содда, ўзида йўқ хурсанд бўлиб.

СУЮЛИБ КЕТАДИ

Раис ферма мудирини чақириб тайинлади:

- Сут топшириш бўйича орқада қолиб кетпямиз. Чорасини топинг.

Тез орада сут соғиб олиш ва давлатга сотиш кўрсаткичлари ўса бошлади.

– Ҳар бош сигирдан қанчадан сут оляпмиз?

– 8 - 9 литрдан.

– Яна ошириш керак.

– Хўп, 10 литрга етказамиз.

– Шунини бир йўла 12 литрданга етказсак бўлмайдами?

– Булади-ю ... жуда суюқ бўп кетади-да, – каловланиб жавоб берди мудир.

БОПЛАДИ

– Кеча раисни роса боладим, – деб мақтаниб қолди биттаси.

– Нима қилиб бопладинг?

– Индамай ўтиб кетаётган эди... мен ҳам индамай ўтиб кетавердим.

ТАСАЛЛИ

– Биласизми, кейинги пайтларда хотирам заифлашиб қолгандай туюляпти-да...

– Йўғ-э, ҳеч ҳижолат тортманг. Хотирангиз аввал ҳам шунақа эди.

ЎҚИГАНИ УЧУН ҲАҚ

Ижодкор дўстлар гурунглашиб ўтиргандик.

– Газетада ҳикоям чиқди. Ўқидингларми? – сўради қалам-кашлардан бири.

Даврадагилардан садо чиқмади. У аста ёнидан газета чиқарди. Гурунглошлар галма-гал қўлга олиб ўқий бошлашди.

– Ана шунақа, ука, ёзувчилик ҳам қийин бўп кетяпти, – дедим ҳазиллашиб, бошқаларга кўз қисиб қўйиб. – Ҳикояни ёзасан, таҳририятга олиб борасан, газетада чиққач, олиб келиб ўқитасан...Ишқилиб, яқин орада ўқиганларга ҳақ тўлашга тўғри келиб қолмаса бўлди-да.

САЛОМАТЛИК - ТУМАН БОЙЛИК

Шифокор қабулхонасидаги шиор:

"Саломатлигингиз - ўз чўнтагингизда".

ЖЎЯЛИ МАСЛАҲАТ

Маслаҳатлар ҳам ҳар хил бўлади. Бир кишидан "Итнинг тишлаш-тишламаслигини қандай билиш мумкин?" деб сўрашса, "Думидан тортиб кўриш керак" деган экан.

ҲЕЧ КИМ ИШОНМАЙДИ

Бир яҳудий йигит қишлоқ хўжалик институтининг сиртқи бўлимига ўқишга кириш учун ҳужжат топшироқчи бўлибди.

— Сиртқи бўлимга фақат қишлоқ хўжалиги соҳасида ишлаётганлар қабул қилинади, — дейишибди қабул комиссиясида.

— Меҳнат дафтарчасидан кўчирма тақдим қилишингиз керак.

— Меҳнат дафтарчасини-ку тўғриласа бўлади, — дермиш ҳалиги йигит кулиб. — Лекин яҳудийнинг колхозда ишлашига ҳеч ким ишонмайди-да.

ОЛТИН БАЛИҚ

Бир одам Олтин балиқ тутиб олибди.

— Тила тилагингни, ҳаммасини бажо қиламан, — дебди Олтин балиқ.

— Янги ўзбек бўлишни хоҳлайман.

Унинг истаги шу заҳоти амалга ошибди. Ўша одам ҳеч қанча ўтмай яна Олтин балиқ тутиб олибди.

— Тила тилагингни, — депти Олтин балиқ.

— Йўқ, энди сен тилагингни айт, — дебди янги ўзбек керилиб.

"БЎЙИНБОҒ ТАҚИБ..."

— Алло, фуқаролар йиғини идорасими?

— Ҳа.

— Раис борми?

— Маҳаллани айлангани кетувди.

— Котиб-чи?

— У ҳам кетган.

— Сиз кимсиз?

— Фаррошман.

— Бизга шошилиш маълумот керак бўлиб қолди. Айтолмай-сизми, маҳаллангизда қанча олий маълумотли одам бор?

— Аниқ билмайман. Лекин ҳар қалай ўн бештача одам бўйинбоғ тақиб юради-ю...

АТИРСОВУН ЙЎҚ ЭКАНМИ?

Уч-тўртта кўкнорихаёл узум бозоридаги чойхонада ўтиришиб биттасини тарвуз олиб келгани юборишибди. У ҳам кўкнориларнинг бири-да, тўрт қадам юрибоқ нима учун борганлигини унутибди-ю, тўғри дўконга кириб ўша пулга кирсовун сотиб олибди. Қайтиб келса бошқа кўкнорилар ҳам нимага жўнатганликлари эсида йўқ ҳайрон бўлиб сўрашармиш:

– Нима, атирсовун йўқ эканми, кирсовун олибсан-а?..

"ЎЗИНГИЗ ҲАМ..."

Фарзанд кўролмаётган бир йигитга "фалон қишлоқда ўткир дуоғўй оқсоқол бор, шу кишидан дуо олгин", деб маслаҳат беришибди.

Йигит совға-салом, пул бериб дуо олибди. Орадан маълум фурсат ўтгач бу ҳол яна такрорланибди. Йигит учинчи бор ҳам келиб мўлтираб нажот кутганида оқсоқол жилмайиб дебди:

– Мен-ку дуо қилиб қўявераман-а... энди, ўзингиз ҳам ҳаракат қилишингиз керак-да, болам!..

ОҒРИҚ ТИШ

– Қайнонангиз оламдан ўтибдилар. Сиз учун катта йўқотиш бўптида-а?..

– Вой, нимасини айтасиз, дугонажон, — деб чуқур хўрсинди келин. — Ҳудди узоқ вақтдан бери оғриётган тишингни олдириб ташлагандай бўп қоларкансан.

ШИМ КИМНИКИ?

Чойхонада гурунгдаш чоллардан бири деди:

– Ҳали уйга қайтаётиб невараларга хўрозқанд олиш учун пул борми, йўқми деб чўнтак кавлаганингда... қўлингга юз долларлик чиқиб қолса, хаёлингга нима келади?

– Ким билади дейсан, — кулиб соқолини силади иккинчи қария. — Ҳойнаҳой, "Қарилик қурсин, хаёл билан, кимнинг шимини кийиб олдимикин"? — деб ўйласам керак.

ДОИРАНИНГ ЮЗАСИ

Баъзан катта-катта муаммоларни ҳал этиб юрган одамларнинг оддий нарсаларга эътиборсизлигидан таажжубланаман. Ишхонадан чиқаётиб бир олимни учратиб қолдим. У дарров мени саволга тугди:

— Доиранинг юзаси нимага тенг?

Бироз ажабландим. Эғнидаги урингангина кийим-бошига, бошидаги похол шляпаси ва чанг босган этигига қараб, тажриба даласидан келаётгани ва ҳазиллашмаётганига ишонч ҳосил қилиб, саволига жавоб бердим.

У болалардай севиниб кетди. Қўлидаги ғўза баргларини ва ундаги ҳашарот еб қўйган тешикчаларни кўрсатди.

— Ана шуларнинг юзасини ҳисоблаш керак бўп қолди. Яхшиям сиз учраб қолдингиз, — деди у мамнун қиёфада. — Бўлмаса, шуни сўрагани "Олий математика" кафедрасига кетаётган эдим...

ЎЗИНГИЗГА ЎХШАБДИ

— Яна бир марта шунақа қиладиган бўлсанг ... мана бундай қилиб... қулоғингни тагига...

— Вой секинроқ-э, дадаси. Боланинг юрагини тушириб қўясиз-а?.. Нима гап, тинчликми?

— Кўрмаяпсанми, зумраша? — Ҳозирдан қилғилиқни қилиб қўйиб, айбни бировга ағдармоқчи бўляпти.

— Ростдан-а? Хайрият-эй, худога шукр.

— Ие, жиннимисан. Мен нима деяпман-у, сен хурсанд бўласан-а?

— Ўзингизга ўхшаб кетяпти экан-да, дадаси. Шунга хурсандман.

— Секинроқ гапир-э.

— Йў-ўқ, баралла айтаман. Эсингиздами бир пайтлар "Мана шу боланг менга ўхшамайди" деб дилимни хуфтон қилар эдингиз? "Шошилманг, катта бўлган сари сизга ўхшаб қолади", деган эдим? Ана энди ўзингизга ўхшаб қопти.

ТОМОШАНИНГ КАТТАСИ

– Бозор муносабатларига ўтилгач театрга ҳам, кинотеатрга ҳам бормай кўйдик, — деди битта ҳазилкаш. — Чунки ҳамма томошалар уйда бўляпти.

ИРОДАНГГА БАЛЛИ

– Ичишни ташлаган эмишсан. Ростми?
– Рост?
– Иродангга балли. Ўғил бола шунақа бўлиши керак. Лекин қийналиб қолмаяпсанми?
– Йў-ўқ. Ўрганиб кетганман. Илгари ҳам бир неча марта ташлаганман.

ПАЛАГИНИ БОСДИ

Газетанинг байрам сонидида бир гуруҳ таниқли устозларга ҳазиллар бердик. Тўғриси, ўша ҳазиллар матнини тайёрлаган шоир йигит уларнинг кўпчилигини танимайди, улар ҳақида "хом ашё"ни бошқалар беришган. Докторлик диссертациясини тайёрлаб кўйган, ҳимоя қилиши нима учундир чўзилиброқ кетган бир обрўли доцент ҳақида, уни тезроқ ҳимоя қилишга даъват этиш учун "пишган қовунни вақтида узиш керак, акс ҳолда ичи тушиб қолади" деган мазмунда шеър битилган эди.

Ҳазиллар эълон қилинган, жанжал чиқиб кетишига бир баҳя қолди. Шоир билмасдан палагини босиб кўйибди... домланинг лақаби "қовун" экан.

ЧЎНТАККА ҚАРАБ

– Қишлоғимиздан шаҳаргача бўлган йўл яқинми ёки шаҳардан қишлоққа қайтиш йўлими?
– Ҳар кимга ҳар хил. Шаҳарга кетишда ва қайтишда чўнтакда нима борлигига боғлиқ.

ЎҚИБ ТУРАДИ

Жамоатчилик фикрини ўрганишга бел боғлаган мухбир ҳассасини дўқиллатиб бораётган Эшмат бувага микрофон тутди:

– Қандай газеталарни ўқиб турсиз, отахон?

– Пўштахонада пенсиямизга кўшиб берган газитларни-да, балам, – деб жавоб берди оқсоқол оғзида носи билан.

БАШОРАТ

- Шаҳримизга комиссия келяпти, шекилли.
- Нега унақа деяпсан?
- Кўчаларни супуришяпти-ю.

ХАФА БЎЛМА

- Тинчликми, кайфиятинг йўқроқ?
- Тушимда хотинимга яна уйланаётган эмишман.
- Оббо, тушингдаям-а? Хафа бўлма, тушга нималар кирмайди.

МУЛЗАМ БЎЛИШДИ

Аёллардан механизаторларни кўпайтириш шиори байроқ қилинган йиллари бир гуруҳ ҳайбаракаллачилар қишлоқ ҳаммомчисининг уйига келишибди.

- Қизингизни ўқишга юбормоқчимиз. Механизаторликка.
- Йўғ-э, раҳмат.
- Раҳматни кейин айтасиз. Аёллар машинада пахта териб катта обрў топишяпти. Орден, медаллар олишяпти.
- Мен ҳам шунинг учун айтяпман-да. Бунақа ишга обрўлироқ одамларни қизларини юборинглар. Ана раисда ҳам қиз бор, омборчида ҳам...

Ҳайбаракаллачилар индамай чекинишибди.

ЎТИБ КЕТАДИ

- Анчадан буён тобим йўқ. Жуда мазам қочяпти-да. Ўтиб кетармикин.
- Ўтиб кетади. Ўтган йили анави кўшнимиз ҳам шунақа оғриб юрганди. Ўтиб кетди, раҳматлик.

ИШДАН БЎШАМАДИМИ ?

Табиатан маишат ва кўнгилхушликни ёқтирадиган бир йигит таниш - билишлар орқали назорат-тафтиш идораларидан бирига ишга жойлашибди. Тешириншлар баҳона ҳали у ерда зиёфат, ҳали бу ерда меҳмондорчилик... уйга ҳар куни алмаҳалда ширакайф қайтармиш.

Аввалига анча ташвишланган оила аъзолари ҳам вақт ўтиши билан кўникиб кетишибди. Бир куни йигит нима учундир эрта кунда, хушёр ҳолда уйга қайтибди.

Хонадондагилар ҳайрон бўлишибди. Отаси эса, келинини четроққа чақириб тайинлабди:

– Секин сўраб кўринг-чи, қизим. Ишдан бўшаб кетмадимикин?

УЗОҚҚА БОРОЛМАЙДИ

Ёш мутахассисларни тақсимлаш бўйича тайёргарлик ишлари бошлангач, декан ўқишни қийинчиликлар билан аранг битираётган йигитдан сўради:

- Ишга қаерга бормоқчисан?
- Институтда қолсаммикин, деб турибман.
- Нима?!
- Ҳа, нима қипти? Ахир, ўзингиз кўп марта айтгансиз-ку, домла, "бу билиминг билан узоққа боролмайсан" деб ...

ҚИЙИН БЎЛАДИ

– Хотиним масалани кўндаланг кўйди: ё мени денг, ё ичкиликни, деяпти. Агар ичишни ташламасангиз, тамом ажрашаман, деб туриб олди қайсарлиги тутиб.

- Вой бечора-ей, энди сенга қийин бўларкан-да.
- Нимасини айтасиз. Хотинсиз анча қийналишга тўғри келади.

РАҲМАТ, ДОКТОР ...

Руҳий хасталиклар шифокори ҳузурига келган мижоз ҳасрат қилди:

– Ёрдам беринг, доктор. Туни билан ухлолмай чиқдим. Тушимда машинамни ўғирлаб кетишганмиш.

– Тинчланинг. Бу асабларнинг чарчоғидан. Манави дорини ичиб, дам олинг. Ҳаммаси жойида бўлади.

- Машина-чи?
- Машинангиз ҳам жойида бўлади.
- Раҳмат, доктор. Яхшилигингизни унутмайман. Ҳозиргача менинг машинам йўқ эди-да.

"СОТКА"ДАН АРЗОНРОҚ

Дам олиш кунда шоирлар Фарид Усмон, Қобил Мирзо, таниқли рассом Обиджон Бакиров билан шаҳардан четроққа чиқиб гурунглашиш мақсадида йиғилдик. Мўлжалимиздаги машина келавермагач, Фарид ака бозор оралаб кириб кетди. Ҳеч қанча ўтмай биз кутаётган машина келди. Қобил ака безовталана бошлади.

— Мен чақириб келақолайми? — дедим.

— Шунақа қилинг, домла, илтимос, — дедилар Қобил ака.

Бозорни ва унинг атрофини икки бор айланиб ҳам шоирни тополмай қайтиб келдим.

Яна бир оз кутгач эсимга тушиб кетиб:

— Фарид аканинг қўл телефонига қўнғироқ қилсангиз ҳам бўлар, — дедим.

— Ие, шуни эсламаганимизни қаранг-а? — деди Қобил ака жиндай ҳижолат бўлиб. — Ҳалиёқ шундай қилсак бўларкан-у, сизни овора қилибмиз-да, домла.

— Йўқ-йўқ, ҳижолат бўлманг, — деб уни "тинчлантирдим" мен. — Эҳтимол "сотка"дан домла арзонроқ, деб ўйлаган бўлсангиз керак.

— Йўғ-е, йўғ-е, — деб баравар кулишди улфатлар.

Т У З

Андижон давлат тиббиёт институти клиник шифохонаси сув билан даволаш бўлимида даволанаётган кунларим уқаловчи ҳамшира қиз "тиззангизда туз бор экан", деб қолди.

Жиндай кўнглим гашланди. Лекин ўзимни бепарвороқ тутиб сўрадим:

— Фақат тиззадами?

— Ҳа.

— Ҳа, майли. Туз ҳарқалай пешонада эмас экан-ку!

Б О Ш Қ А С И Й Ў Қ М И ?

— Раҳмат. Ичолмайман.

— Нега?

— Докторим таъқиқлаб қўйди.

— Ие, нима, бошқа доктор йўқми?

С А Р Л А В Ҳ А

- Танишлардан бири мен ишлаётган газетада 50-60 ёшлари нишонланаётган кишилар ҳақида ҳам мақола чоп этиб турилиши мумкинми, деб сўради, — деб ҳикоя қилади журналист дўстим. — Гоҳида бериб борилишини айтдим. Орадан бир ҳафта ўтгач ўша одам ўзи ҳақида мақола олиб келди. Ўз қўли билан ёзган ва ҳамкасбларидан бирининг имзосини қўйган эди. Юбилеи нишонланаётган экан.

— Йўғ-е?.. Кейин нима бўлди?

— Анча ўйландик. Лекин, қўнглини чўктирмасликни маъқул кўрдик ва мақолани... "Камтарин устоз" сарлавҳаси остида чоп этдик.

ТЎГАРАКНИНГ МУЗЕЙИ

Шоҳимардон сафарига кетишда даврадош ижодкор дўстлар йўлдаёқ хор бўлиб қўйлашни бошлаб юборишди.

— Музейнинг тўгараги, — деб қўйсак ҳам бўлади номини, — деди кимдир тез-тез йиғилиб турадиган манзилимизни ва биз билан бирга кетаётган унинг раҳбари, даврадош дўстимиз Мавлонбойни назарда тутиб.

— Бўш келманглар, — дедим уларни руҳлантириб. - Бу аҳволда сизларни ё "музейнинг тўгараги" дейди ёки "тўгаракнинг музейи".

УЙИДА АЙТСИН

Алишер Навоий номидаги маданият ва истироҳат боғи амфи-театрида "Наврўз" байрами дастури кўрикдан ўтказилаётган эди. Битта киши чиқиб "алла" айтди. Ҳажв қилмоқчи бўлган-у, лекин муваффақиятсиз чиққан, гашга тегадиган даражада бачкана эди.

— Бу нима дегани? — деди дастурни кўрикдан ўтказаётган раҳбарлардан бири. — Дастурдан чиқариб ташланглар. Эркак киши ҳам "алла" айтадими? Жа-а айтгиси келса, уйда айтсин.

ФАРҚИ ҚОЛМАЙДИ

Бир оқсоқол Москвага сафарга бориб супермаркетга кириб ўзига жемпер кийиб кўра бошлабди. Танлаб-танлаб охири биттаси маъқул бўлгандай ойнага қараб турса, орқа томонида сотувчи аёллар кулишаётган эмиш:

- Отахон, бу аёлларники.
- Билиб турибман, – дермиш чол бўш келмай. – Қариганингдан кейин бари бир бўпқоладими, девдим-да.

АДАШИБ КЕТИШГАНМИШ...

Андижоннинг эски шаҳаридаги китоб дўконида янги китобларни кўриб тургандим бир киши гап қотиб қолди:

– Манавини қаранг, домла. Нашриётдагилар адашиб кетишибди: Исмоил Тўлакнинг китобига Тўлан Низомнинг расмини қўйишибди.

Дарров сездим – гап Исмоил аканинг устоз Тўлан Низом ҳақидаги илмий-оммабоп китоби ҳақида бораётган эди. Сурат муаллифники эмас, китоб қаҳрамониники эканлигини тушунтирдим.

– Э-э, шунақами? – деб қўйди ҳалиги одам.

Савол нотўғри бўлса ҳам, ўша китобхон шоирларимизни яхши танигани ва бефарқ бўлмаганидан қувондим.

ДАДАСИДАН ЎРГАНГАН ЭКАН-ДА?!

Меҳмондорчиликда эдик. Дастурхонга манти тортилди. Дўстлар таомни роса мақташди.

– Ўғлим тайёрлади-да, – деди сархуш мезбон. – Аяси бунақа қилолмайди.

– Аяси бунақа қилолмаса, ўғил манти тугишни дадасидан ўрганган экан-да, – дедим.

Дўстлар яйраб кулишди.

АКАДЕМИК

Сурхондарёдан институтда бирга ўқиган курсдошимиз ташриф буюрди. Орадан ўттиз йилча вақт ўтиб кетганлиги учун исми ёдимиздан кўтарилиб кетибди. Бир-иккита ҳамшаҳар курсдошларни топиб гурунглашдик, лекин улар ҳам исмини эслашолмади. Унинг бир гапи жонимизга оро кирди.

-Эслайсизларми, ўқиб юрган давримизда мени ҳамма "академик" деб чақирарди.

У билан деярли бир ҳафта давомида водийнинг соя-салқин гўшаларида ҳамсуҳбат бўлдик. Бу давр давомида унга

ҳаммамиз "академик" деб мурожаат қилавердик. Фақат кузатиш чоғида ён дафтаримни узатдим:

-Манзилингиз, телефонларингизни ёзиб қолдирсангиз.
...Шунда у ўз исм-шарифини ҳам ёзиб қолдирди.

ТАНИШГА ЎХШАБДИ

Саксонинчи йилларнинг охирларида ҳажвларимни жамлаб тўплам чоп эттириш иштиёқи туғилди. Қўлёзмани қўлтиқлаб Ёзувчилар уюшмасининг вилоят бўлимига бордим. Бўлимнинг адабий маслаҳатчиси, шоир Усмонжон Шукуров қўлёзмани кўриб чиқиб фикр билдиришни ваъда қилди ва олиб қолди.

Орадан ўн кунча ўтгач бордим. Устоз савол бердилар:

– Ука, бу ёзганларингизни матбуотга ҳам бериб кўрганмисиз?

– Ҳа. Уларнинг аксарияти эълон қилинган.

– Қайси нашрларда?

– "Шарқ юлдузи", "Ёшлик", "Муштум", "Ўзбекистон адабиёти ва санъати" ва бошқа нашрларда.

– Э-э, шунақа демайсизми, мен ҳайрон бўлиб юрибман.

Ҳажвиялар танишга ўхшайди, демак мен уларни ўқиганман. Сизни эса яхши танимас эканман. Бу йигит газетада чиққан ҳажвияларга ўхшатиб ёзиб келдимикин-а?, – деб ўйланаётгандим.

– Майли, мени танимасангиз ҳам ҳажвларимни "таниб" қолибсиз-ку!

– Ҳа яшанг, сизнинг ютуғингиз ҳам шунда-да, – кулди устоз.

ҲАЖВИЯ СИҒМАСА ҲАМ

Қаламкаш зоти борки, турли нашрлар саҳифаларида ўзининг ёзганлари ва, шубҳасиз, унинг остидаги ўз исми-шарифини кўриб қувонади. "Крокодил" журналига йигирма йил муҳаррирлик қилган Самиул Маршак ўзи муҳаррирлик қилган журналда тўрт қатор шеъри босилган куни котибасига жуда муҳим иш билан бандлигини, ҳеч кимни қабул қилмаслигини айтиб эшикни бекитиб оларкан-да, ўз шеърини қайта-қайта ўқиркан. Ижоднинг завқи шунақа-да!

Шунинг учун ҳам бир гал вилоят газетаси саҳифасида митти ҳажвларим босилиб, муаллифи кўрсатилмай қолганда кўнглим гаш бўлиб таҳририятга бордим.

— Ие, нега бунақа бұлдийкин? — деди уни тайёрлаган адабий ходим ҳайрон бўлиб. — Чамаси газета саҳифаланаётганда исми-шарифингиз сигмай қолган бўлса керак.

Ортиқча гапга ҳожат йўқ, бўлар иш бўлган эди. Ҳаёлимга келган гапдан кулгим қистади. Буни дарров илғаган ходим сўради:

— Ҳа, нега куляпсиз?

— Бундан кейин ҳажвия сигмай қолса ҳам, фамилиямни чиқариб туринглар.

Ҳали ҳам гоҳ-гоҳида ўша гапни эслашиб кулиб юрамиз.

ҚОҒОЗ БАНДАСИ

— Хотинингизни севасизми?

— Кечирасиз, юқоридан янги йўриқномалар келувди-я. Танишиб олиб, кейин жавоб берсам майлими?

СОПИ ЎЗИДАН БЎЛСИН

Милиция бўлимига кўнғироқ қилишди:

— Биттаси чўмилгани тушиб кетган экан, кийимларини ўғирлаб кетишибди. Ёрдам беринглар.

— Зарари йўқ. У ҳам яна бирортаси чўмилгани тушиб кетгунча кутиб тура қолсин...

АЙТИБ БЎЛМАЙДИ

— Алло, Турдали, ўзингмисан? Ҳали бирга олган кўнгилочар газетадаги латифани ўқидингми?

— Ўқиганимча йўқ. Нимаиди?

— Ўқигин-а, кулиб қотиб қоласан.

— Ростдан-а?.. Айтиб берақолмайсанми?

— Нима?.. Кўйсанг-чи, телефонда айтиб бўлмайди. Уят бўлади-я!..

Қатралар

ҲАВАС УНДИРАДИ...

Инсон табиати қизиқ: иши юришиб турса, ўзидан хурсанд бўлади. Юришмай қолса бошқалардан хафа бўлади.

* * *

Ўзига ҳам, бошқаларга ҳам ишонмай ишлаётган одамга раҳминг келади.

* * *

Ўқишни ўргатишади, уқиш фақат ўзингга боғлиқ.

* * *

Кимдир юмуқ кўз билан дунёни кўради, бошқа бировнинг эса, очиқ кўз билан бурнининг тагидан нарини кўролмагани ёмон.

* * *

Бугун сиригни қудуққа айтиб бўлмайди: интернетга уланган бўлиши мумкин.

* * *

Нотаниш манзилларда саёҳатчиларни гидлар бошлаб, таништириб боришади. Баъзилар ҳаёти давомида ҳам гидларга эҳтиёж сезиб яшашади.

* * *

Бозор қанчалар кенг, маҳсулотлар ранг-баранг ва мўл-кўл бўлмасин, ҳар ким ўзига керагини олади. Ахборот бозорида ҳам. Гап фақат ўша керакни нокеракдан фарқлай олишда.

* * *

Давр ҳушёрлик ва огоҳликни талаб қиляпти. Немисларда "ўғри билан ўпишсанг, тишларингни бир санаб қўй" деган мақол бор экан.

* * *

Ношукур бандаларнинг нолишига қулоқ тутсанг, осмоннинг устунни йўқлигини ҳам камчиликлар қаторида санашади.

* * *

Арпа экиб, буғдой олиб бўлмаслигини ҳамма билади. Бироқ ёмонлик қилиб яхшилиқ кутадиганларга барибир дуч келаверамиз.

* * *

Бу дунёдан биров кулиб, биров куйиб кетади. Унисини ҳам, бунисини ҳам бир хил удум, бир хил "кийим" билан кузатишади.

* * *

Бугунги кунда маслаҳат бериш кўпчиликнинг сеvimли машгулотига айланиб қолди. Яхшиям, улар текин. Бўлмаса анча камбағаллашиб кетармидик?.. Ё бойибми?..

* * *

Бармоқдаги узук бошни "боғлайди". Баъзида бошни оғритади ҳам.

* * *

Туфлинг тор бўлса оёқни қисади, кўнглинг тор бўлса-чи?..

* * *

Арзимасдек туюлган бир учқун катта ёнғинларга сабаб бўлиши, ўйламай айтилган бир оғиз ноўрин сўз кўнгли иморатларини вайрон қилиши мумкин.

* * *

Ғалати одамлар бор-да: шайтоннинг ишини қилади-ю, ўзини фариштадек қилиб кўрсатишга интилади.

* * *

Ҳамма иш ҳам биринчи мартасида қийин бўлади: кимнингдир соясига салом бериб эгилиш ҳам, очиқ кафт билан қўл чўзиш ҳам. Бироқ бу холнинг кейин одатга айланиб қолгани ёмон.

* * *

Дунё азалдан шундай: яхшиларнинг яхшилиги унутилаверади, ёмоннинг ёмонлиги эсдан чиқиши қийин. Эҳтимол бу яхшиларнинг кўплигидандир.

* * *

Кўзланган манзилган эсон-омон етиш учун энг тўғри йўл - эгри бугри йўл бўлиши ҳам мумкин.

* * *

Бунёд этмоқ қийин. Вайрон қилиш осон. Кўнгил иморатларини ҳам. Кўнгиллараро меҳр-оқибат ришталарини боғламоқ учун узоқ вақт керак. Эътиборсизлик, эҳтиётсизлик туфайли ана шу ришталарнинг чирт узилиб кетиши учун бир неча сония кифоя.

* * *

Ойна дарз кетса чегалаб бўлмайди. Кўнгил ойналарини-чи?!!

* * *

Юқори чўққиларга кўтарилсангиз қуйидаги одамлар кўзингизга кичикроқ кўринади. Яна ҳам юқориласангиз улар баттар майдалашиб, чумолилардек ўрмалаётган бўлиб кўриниши мумкин. Лекин баъзан мансаб чўққиларини забт этган амалдор учун қуйидагиларнинг ана шундай кўриниб қолиши чатоқ.

* * *

Бу дунёда буюкликка давогарлар кўп. Ўзининг буюклигини билмай юрган буюклар ҳам йўқ эмас.

* * *

Инсоннинг ҳар бир қадами уни сўнгги манзил сари яқинлаштириб боришини англаб етганда ҳаётнинг фаниматлигини янада теранроқ ҳис этамиз.

* * *

Бозор муносабатлари одамлар учун бир синов. Кимлардир борини бозорга солиб ютқазашади. Чунки дунёда пулдан қимматроқ нарсалар ҳам бор.

* * *

Бошига олма тушганида "Эврика!" ("Топдим!") деб қичқирган буюк олим бутун олам тортишиш қонунини кашф қилиб тарихда қолган. Бошқаларнинг бошига ҳам

нималардир тушган ва улар ҳам "Топдим!" деб қичқирган бўлиши мумкин. Лекин улар ёнғоқ ёки нок топишганига хурсанд бўлишган-да.

* * *

Ҳар бир одам - олам ичра янги бир олам. Одамни билмоқ оламни билмоқдан кўра осон эмас.

* * *

Ҳамма ҳам ўзига яхши муомалада бўлишларини хоҳлайди. Лекин, бошқалар ҳам ундан ана шундай муомала кутишга ҳақли эканликларини унутиб қўядиганлар бор.

* * *

Хушхулқлик инсонни яхшиларга, яхшиликларга ошно қиладиган, ёмонларнинг-да кўнглини юмшатиб, балолардан асрайдиган фазилатдир.

* * *

Жамоада ҳамжиҳатлик барча учун манфаатли, бошбошдоқлик эса, барча учун зарарлидир.

* * *

Ҳар ким ўзининг қадр-қийматини билгани яхши, фақат бошқаларникини ҳам унутмаслиги керак-да.

* * *

Илон пўст ташлайдиган гаплар бор. Бироқ баъзида бу гапни айтганнинг ҳам, эшитганнинг ҳам эти жимирламаганидан ранжиб кетасан.

* * *

Ҳавас ундиради, ҳасад ўлдиради.

* * *

Одамга юришни, гапиришни, ўқиш-ёзишни ўргатишади. Кулишни, йиғлашни ўргатишмайди. Назаримда, бу хислатлар одамнинг яратилмоғида руҳиятига синган бўлади, шекилли.

***

Буғдойни кўзга суртиб сомонни итқитамиз. Лекин, ўша сомон бўлмаса, буғдой ҳам бўлмасди.

***

Мушук бекорга офтобга чиқмайди. Лекин офтоб ҳар куни чиқади ва нур сочади. Мушукмижоз бўлмаганингиз маъқул.

***

Ит ҳураверар, карвон ўтаверар эмиш. Во дариг! Гоҳида шунчалар лоқайдмизки, не-не карвонларнинг ўтаётганидан итларнинг ҳуриши орқали воқиф бўламиз.

***

Мақтовга сазовор бўлиш яхши. Лекин фақат умрни мақтов кутиб ўтказиш яхши эмас.

***

Шижоат — яхши хислат. Лекин, ақл-заковат билан йўналтирилмаса вайрон қилиш, пайҳон қилишга ярар экан холос.

***

Яшаш — яхши. Яхши яшаш ундан яхши. Фақат бу яшаш бошқаларнинг ҳисобига бўлмаса.

***

Бозордаги назорат тарозиларининг тўғрилиги юзасидан назорат кучайтирилди.

***

Ҳисоб-китобли одам: ҳар бир кишига ўзига қандай манфаат етказиши мумкинлигига қараб баҳо беради.

***

Инсоннинг ақл-заковатига унинг бўйи ёки ориқ-семизлигига қараб баҳо бериб бўлмаганидек, мансабига қараб ҳам баҳо бериб бўлмайди.

***

Эрталаб инсоннинг хотираси тиниқлашади, мияси яхши ишлайди. Шунинг учун ҳам, айрим эркаклар эрталаб ўз уйларини осон топиб келишади.

***

Уйку дори ўрнида фойдаланиш мумкин бўлган китоблар сотувга чиқди. Аввал эснатади, кейин ухлатади. Экологик тоза маҳсулот. Шаҳар китоб дўконларидан сўранг.

***

Бошнинг яхши ишламаганлигини қўл-оёқнинг ҳаракатлари билан ёпишга интилишади.

***

"Санъат"нинг "саноат"дан фарқини билиб олгандан буён ўзини билимдон ҳисоблаб бўйинбоғ тақиб юрибди.

***

Бахт куши кўнармикин, деб дон сочиб қўймоқчи эди... бош устида дон турмагани чатоқ экан-да.

***

Ҳамма нарсага қора кўзойнак остидан қарашга одатланган: бошқаларнинг тоғдек ютуғини кўриб ҳам кўнгли йилт этмайди, зиғирдек айбини топса яйраб кетади.

***

Муסיқасини ўзгартириб ялла қилишибди. Аттанг, яхшигина алла эди-я.

***

Ҳаётда ўз ўрнини топмоқчи бўлган одам учун бўш ўринлар шарт эмас.

КЎНДАЛАНГ САВОЛЛАР

Об-ҳаво тез ўзгараяптими, нарх-навоми?

***

Танқид келажакнинг мевасими, кўргилигимиз?

***

Кунгабоқарлар тез кўпаяяптими "кунга боқар"ларми?

***

Газеталарда чоп этилаётган мунажжим башоратлари башоратми?

***

Ақл етишмаса, ўрнини нима билан тўлдириш мумкин?

***

Пулнинг қадрсизланиши кимларнинг қадрсизланишига олиб келади?

***

Нимани қарзга олиб бўлмайди?

***

Эстрада хонандаси учун овоз муҳимми, овоз кучайтиргичми?

***

Шеър кўшиқ бўлиши мумкин. Лекин кўшиқнинг матни шеър бўлиши шартми ёки йўқми?

***

Ўзи шеър ёзиб, ўзи куй басталаб, ўзи ижро этиб... яна фақат ўзигина эшитиш истеъдодми ёки юқумли касалликми?

***

Маслаҳат берадиган одамни топиш осонми ё маслаҳатга амал қиладиган одамни?

Таржималар

Аркадий АВАРЧЕНКО

Қ И Й И Н С А Р Л А В Ҳ А
(Ҳажвия)

Мен, очигини айтганда, паришонхотирлик тўғрисида ёзмоқчиман.

Менинг ёзганларимдан паришонхотир кишилар хафа бўлишмайди, чунки улар паришонхотирликлари туфайли буни ўқишмайди.

Улар умуман жуда кам ўқишади, агар журнални олишганда ҳам узоқ вақт маънос ҳайрат билан, нашрни бошини тепага айлантириб кўриш эсига келмай, қанақа ғалати одам матнни оёғини осмондан қилиб босишни лозим топди экан, деб ўйланишади.

Одатдаги одам учун паришонхотир киши азоб-уқубатнинг ўзгинаси: у баъзида бошқаларнинг янгироқ калишларини ўзиникининг ўрнига кийиб олади, бошқаларнинг хотинини ўзиники деб ўйлаб, ўпиб олади ва ҳаммавақт ваъда қилган нарсасини ёки унга бажариш топширилган ишни эсидан чиқаради.

Мен, мавҳум мулоҳазалардан аниқ холатга ўтмай қўйверадиган жудаям паришонхотирлардан эмасман. Менда шунақаси бўлган. Жуда бемаъни. Айнан — топшириқлар ҳақида.

Мен қандайдир китобни сотиб олиб, китоб дўконининг пештахтаси олдида турардим. Ўша бахтсиз фаромуш зот кириб келди. Ачинарлиси шундаки, у зот ўзини хотираси кучли киши қилиб кўрсатарди. Ўша одам менинг олдимга келди ва бидирлади:

— Менга китоб беринг!

Менга унга таажжубланиб қараб туриб дедим:

— Мен харидорман, сотувчи эмас.

— Нимага бўлмаса сиз пештахтанинг ортида турибсиз?

— Мен пештахтанинг орқасида эмас, бу томонида турибман, холос.

Унга оддийгина мантиқ кам таъсир қилди. У эътироз билдирди.

— Демак, мен харидор сифатида пештахтанинг у томонига ўтишим керак, мен бу томон бўламан, сиз бўлсангиз қарама-қарши томон сифатида, у томонда, сотувчи сифатида! Кўряпсизми?

У мени мушкул аҳволга солиб қўйдим деб ўйлаб, айёрона кўз қисди, аммо шу вақт ҳақиқий сотувчи келиб қолди ва сўради:

– Нима буюрадилар?

Шунда ўша тентак ёйилиб тиржайди ва тўла қаноат ҳосил қилган кўринишда сўради:

– Ҳа! Анави ...

– Сизга нима керак?

– Менга китоб беринг.

– Қанақа китоб?

Унинг юзида азобли зўриқиш тиришлари пайдо бўлди ва у ҳижолат бўлиб сўз қотди:

– Ҳалиги... борку...

– Қанақа.

– Гап шундаки, мен... сарлавҳасини унутиб қўйибман. Мен ҳалиги... Эҳтимол, эсларман.

Сотувчи учун гаройиб харидорга кечгача бўлса ҳам эслаши учун стул бериб ўтқазиб қўявериш қулайроқ эди, аммо бу китобхўр каламуш тоза юрак эгасига ўхшарди.

– Сиз эҳтимол муаллифини эсларсиз?

– Йўқ, муаллифини эслолмайман, аммо бош қаҳрамон сочлари тим қора одамлигини аниқ биламан!

– Э, бу китоб учун характерли эмас... Қорасоч қаҳрамонлар китобларда камми? Отини айтинг, ҳеч бўлмаса?

– Унинг оти... ижозат беринг, худо ҳаққи эсладим! У ҳар бир китобнинг муқовасида ёзилган.

– Нашрми?

– Э, қуриб кетсин нашри! Ҳа, ўзингиз ўйлаб кўринг, бу эркак кишининг исмими? Менга... ҳеч бўлмаса Тургенев асарлари тўпламини беринг!

Сотувчи мутлақо таажжубда қолди.

– Ўраб бераверайми?

– Кимни? Ўйлаб гапиряпсизми? Мен ўраб қўйилган китоблардан у сўзни қандай топаман! Ҳар қанақасини беринг ... Ҳа! Мана буни...

У Тургеневнинг китобига шапатилаб, ҳитоб қилди.

– Кўряпсизми! Мана у, ўша исм... қаҳрамонни шундай аташарди!..

– Том I? Нима у, қиролмиди?

– Э, бошга битган бало! Хитой, худди мендек! Сизга ким айтди, уни қирол деб?

У ўйланиб қолди ва кейин кафти билан пешонасига урди.

– Ҳа, эсимдан чиқибди! У... ҳалиги... нима эди... уй эгаси эди.

Сотувчи оғир нафас олди, унинг сочлари пешонасига тушди. Аччиқланди.

– Айтинг-чи, эслолмайсизми, унинг уйи шаҳарнинг қайси қисмида жойлашган эди? Даромади яхшимиди? Қуриб кетгур, ижарачилар ўз вақтида пул тўлаб туришармиди? А? Жавоб беринг!

У саросимага тушмади, тан олиб деди:

– Буни эслолмайман... Аммо у кимнингдир қариндоши эди.

– Ҳеч кимнинг қариндоши бўлмаган ярамаснинг портретини менга кўрсатинг! Қариндошлар ҳақида гап тикиштиришнинг нима кераги бор?

– У уларнинг амакиси эди.

– Кимларнинг?

– Уларнинг... умуман!

Сотувчи тишларини гижирлатди. Шунда мен унинг яқинига бордим ва дедим:

– Чамамда, мен уни тушундим: "Том тоғанинг кулбаси"ни сўраяпти. Унга шу китобни беринг.

– Ҳа, ҳа! Мендан болалар "Том тоғанинг кулбаси"ни сўрашганди.

У бу уч сўзни таажжуб билан такрорлади.

Мен жаҳл билан ундан сўрадим.

– Нега энди сиз бир йўла, Том – негр деб айтмадингиз. Қора соч деганингиз нимаси?

У менга зарда билан кўз қисиб жавоб берди.

– Унда сиз менга қора соч эмас, малласочли бирор негрни топиб беринг-чи!

У пул тўлашни ҳам унутиб, китобни олиб кўчага яшнаб чиқиб кетди.

Варлен СТРОНГИН

БАХТИЁРОЁҚЛАР
(Ҳажвия)

Сиз, албатга, биласиз, ёзги даврда талабалар ишлашади. Мана бизнинг гуруҳ болалари вагондан сабзавот туширишди, Зойка официантлик қилди, Нинка бўлса кинода суратга тушди. Оммавий кўринишда. Аммо бир гал унинг омади келиб қолди. Шунда Нинка кичик бир кўринишда алоҳида суратга тушди. Аниқроғи, бутун Нинка эмас, унинг оёқлари. Фильм охирида қаҳрамон янги шоҳ кўча бўйлаб юради, унга қарши эса, кўплаб оёқлар. Лекин энг йирик тасвирда Нинканинг оёқлари. Узун. Чиройли. Замонавий. Бу ҳақдаги гап бир зумда бутун институтга тарқалди. Газетада Нинка билан суҳбат эълон қилинди.

— Сиз тасвирга олиш пайтида қийинчиликларга дуч келдингизми? — қизиқди мухбир.

— Дуч келдим. Анчагина, — жавоб берди Нинка. — Туфлим сиқиб қўйди. Икки марта пайпоғим тушиб кетди.

Ўзининг кейинги ижодий режалари ҳақидаги саволга Нинка навбатдаги фильмларда қисман эмас, тўла суратга тушмоқчи эканлиги ҳақида гапирди.

Фильм экранларга чиқди ва Нинка институтга бир тўп хатлар олиб келди. Нижний Тагилдан ўрта мактабни битирувчи қиз ўзининг оёқлари ҳам худди шунақалиги ҳақида ёзиб, бундай оёқлар билан киноматография институтига танловсиз кириш мумкинми, деб сўраган. Кутаисидан келган хат муаллифи эса, фақат шу оёқлар сабаблигина фильмни йигирма олти марта кўрганлигини ёзган.

"Бизнинг жанговар кинодугонамиз, — дея мурожаат қилишган Нинкага энинчи қисм жангчилари. — Узоқ уйқусиз тунлари ҳар биримиз сизнинг сиймонгизни кўз олдимизга келтиришга интиламиз. Кимдир сизни таниқли киноактриса Софи Лорен, яна кимдир зобитлар ошхонасининг овқат тарқатувчиси Верадек тасаввур қилади. Нинка, бизга фото-суратингизни юборинг. Бу бизнинг баҳсларимизни ечади ва шу билан умумжисмоний тайёргарлигимизни оширади".

Нинка кеккайиб кетди ва кучли спортчилар қатори маърузаларга қатнамай қўйди. "Киноюлдуз" сифатида у шундай калта юбка кия бошладики унга, рўбарў бўлган биринчи босқич

талабалари беихтиёр қизарадиган, сочлари оқарган тажрибали профессорлар ҳам маърузаларининг мавзусини эсидан чиқариб кўядиган бўлди.

Тез орада Нинка институтда ўқишни ташлади. Унга аввалги ҳолда бўлса ҳам бир йўла икки фильмда суратга тушишни таклиф қилишди. "Нафақат бўрини оёғи боқади" номли илмий-оммабоп фильмда ҳамда "Бу Оёққўрғонда бўлган эди" номли бадий фильмда. Ёзда Нинкани қандайдир детективда белигача, кузда эса яна бир таниқли режиссёрнинг фильмида нақ елкасигача тасвирга туширишди.

Фильм экранларга чиқди ва Нинка энинчи қисм жангчиларидан янги хат олди.

"Бизнинг жанговор кинодугонамиз! — деб ёзишганди улар. — Сендан фотосурат ололмаган бўлсак ҳам, бизнинг танишишимиз давом этапти. Энди биз сени анча кўпроқ биламиз. Бизнинг кўшигимизда кўйланганидек, "яна юқорироқ, яна юқорироқ, яна ва яна!" Энг жасур харбийларимиз кўлингни сўрашга тайёр бўлиб туришипти "Юзига сув кўйиб ичармидик! — дейишди улар. — Ўзи яхши бўлса бўлди-да!".

«Қадрли Нинка, — деб мактубларини давом эттиришибди жангчилар. — Ҳамма нарса бирданига бўлмаслигини биламиз. Шунинг учун кейинги фильмда жагингача суратга тушишингни тилаймиз. Агар жиддий, ҳазилсиз айтадиган бўлсак, сен ҳали кеч бўлмасдан ҳаётда тўғри йўлни танлашингни истаймиз. Чиройли оёқлар, — бу яхши! Уларни ҳатто Пушкин ҳам куйлаган. Аммо ҳаёт йўлини танлашда, аввало бошга эга бўлиш кераклигини унутмаган маъкул".

Герберт КЕМОКЛИДЗЕ

Я Н Г И Т А Р Т И Б
(*Ҳажвия*)

Троллейбус бошқармасининг бошлиғи мени ишга қабул қилар экан деди:

— Бизда шунақа тартиб: пул энг асосийси эмас. Сиз ҳайдовчи сифатида одамларни ташиётганлигингизни ҳамма вақт ёдда тутишингиз керак. Улар сизнинг троллейбусингиздан тирик ва соғломгина эмас, нима биландир бойиган ҳолда тушишлари керак.

Ишга киришишдан аввал мен бутун тун шаҳар тарихини

ўқиб чиқдим, барча диққатга сазовор жойлар ҳақида чуқур ўргандим ва биринчи кундан оқ микрофон орқали билимларимни йўловчилар билан ўртоқлаша бошладим.

Бир ой ўтгач бошлиқ мени ҳузурига чақиртирди ва деди:

— Сиз ҳақингизда шикоятлар туша бошлади. Йўловчилар ҳар куни бир хил нарсани такрорлаётганингиздан норози бўлишяпти. Бундан ташқари битта тарихчи профессор, сизнинг гапларингиздаги ноаниқликлар ҳақида бутун бошли рўйхат юборди. Ахборотларингизни қандайдир ранг-баранг қилиш керак. Диққатга сазовор жойлар ҳақидагина эмас, бошқа мавзулар ҳам кўп.

Кейинги куни мен йўловчиларга шеърлар ўқиб бердим, мода янгиликлари ҳақида ҳикоя қилдим, эски диванга янги қоплама тортиш бўйича маслаҳатлар бердим. Ҳамма жуда диққат билан эшитди.

Бу мени руҳлантирди. Менинг репертуарим ҳар куни янгилашиб турди. Хотиним билан қандай танишганлигим ҳақидаги ҳикоя йўловчиларда алоҳида қизиқиш уйғотди. Троллейбус бошқармасига хатлар кела бошлади. Одамлар энди биз аҳил яшаймизми, нечта фарзандларимиз бор, улар тез-тез касал бўлиб туришадими, деб сўрашарди. Суратим "Ҳурмат тахтаси"дан ўрин олди. Лекин ҳамма нарсанинг чегараси бўлади. Мен йўловчиларимга ҳамма билганларимни, хатто ундан ҳам сал кўпроқ ҳикоя қилиб юборганимни ҳис қилдим. Йўловчилар ҳам буни билиб қолишди. Тез орада мени бошлиқ чақиртирди.

— Сизга нима бўлди энди, — деди у таъна билан. — Илғорлар сафида юрган эдингиз, энди фақат шикоятлар. Ўтган куни шеърлар муаллифларини чалкаштириб юборибсиз, кеча эса қуёшқонга сиғмайдиган латифа айтибсиз. Яхши эмас.

— Материал етишмаяпти, — ўзимни оқладим мен, — шундоқ ҳам бутун бўш вақтимда шеърлар ёдлайман ва журналлар ўқийман. Хотиним ажрашишга ариза бераман деб кўрқитяпти.

— Ҳеч қиси йўқ, ўрганиб қолади, — мени тинлантирди у, — сиз ҳаракат қилинг ва нимадир янгилик ўйлаб топинг.

Мен туни билан ўйланиб чиқдим, эрталаб ярқ этиб калламга янги фикр келди. Иш олдидан кутубхонага чопдим, энг ўқишли романи олдим, уни рул чамбарагига маҳкамладим, паркдан чиқиб овоз чиқариб ўқий бошладим. Мен ҳис-туйғулар билан, ҳар хил овозларда, маънодор узилишлар билан, тўппончанинг

варанглаши, илоннинг вишиллаши ва қурбонларнинг қўрқинчли қийқирикларини образли ифодалаб ўқидим. Роман ўзига торгарди. Шу тариқа мен иш кунининг қандай тугаганини ҳам билмай қолдим. Бошқармага қайтгач йўловчилар бирорта ҳам чипта йиртмаганликларини билиб қолдим. Асабийлашиб мен бошлиқнинг хонасига кирдим.

— Қаранг а?! — қичқирдим мен чипта ўралган ғалтакни айлантириб. — Йўловчилар менинг ўқишимга шунчалик берилиб кетишибдики, ҳеч ким чипта олмай — ҳаммаси қуён бўлиб кетишибди.

— Э-ҳа, охири келдингми, азизим, — силлиққина деди бошлиқ. — Телефон қўнғироқлари кулоқни қоматга келтирдик-ку! Нега сен бутун кун давомида эшикларни очмай бўш вагонлар билан юрдинг? Бизда бунақа келишув йўқ эди-ку. Бўлди энди, етади. Эртадан бошлаб янги - камроқ гап, кўпроқ иш тартибига ўтамиз.

У Д Д А Б У Р О Н К И Ш И

(Ҳажвия)

Нимадир бўлиб бўш пайтларимда астрономия билан шуғулланишга аҳд қилдим. Ҳар хил юлдузларни ва умуман осмон жисмларини ўргангим келди. Бунинг учун эса уйимнинг шифтидан тешик очиш керак бўлди. Маиший хизмат идорасига учрашувдим, буюртма қабул қилувчи аёл деди:

— Биздаги ишлар рўйхатида бунақа хизмат йўқ, бевосита директорнинг ўзига мурожаат қилиб кўринг-чи.

Директорнинг хонасига кириб бориб мақсадимни айтгач, у шундай деди:

— Деворда тешик очишимиз мумкин — бизда шунақа хизмат тури бор, шифтдан тешик очишни ҳали хизматлар рўйхатига киритиб улгурганимиз йўқ.

— Наҳотки, рўйхатдан ташқари мумкин бўлмаса? — сўрадим мен.

— Мумкинликка-ку, албатта, мумкин-а, — деди у, — фақат бундан менга нима фойда?

— Ҳа, ўзи нима керак? — сўрадим мен.

— Сиздан угина, биздан бугина-да, — деди у. — Менга дала ҳовли учун "УН-349" насоси керак. Уни 247-корхонада

ишлаб чиқаришади, фақат бунинг йўлини топиш керак.

Корхона директорига учрашиб дардимни айтганимда, у менга шундай деди:

— Насос беришим мумкин, аммо бундан мен нимага эга бўламан? Агар сиз "Қурилишмонтаж" бошқармасидан заводимиз майдончасида ўн метрлик қудуқ қазийдиган бригадани гаплашиб берсангиз, масалангиз тезда ҳал бўлади.

Бошқарма бошлиғига учраганимда у нима деди денг:

— Қудуқни мен қаздириб беришим мумкин, аммо бундан мен нимага эга бўламан? Агар сиз "Жестянщик" футбол командасига киролсангиз, бизнинг "Қурувчи" жамоамиз билан бўладиган ҳал қилувчи ўйинда ўз дарвозангизга тўп киритиб берсангиз, бутунлай бошқа гап бўлади.

Мен "Жестянщик"ка суқилиб кирдим, ўз дарвозамизга тўп киритдим, бошқарувчи менга бригадани берди, бригада қудуқни қазиди, корхона директори насосни берди, комбинат директори тешадиган асбоби билан устани ажратди.

Мен у устани уйга олиб келиб "Теш" дедим. У бўлса "Аввал яримтани олиб кел" деди. Мен унга очиладиган тешик учун насос топиб берганимни айтдим. У бўлса "Буни менга алоқаси йўқ" деди.

Ноилож дўкондан бир шиша ароқ олиб келдим. Уста ичди, яна битта олиб келиш учун кетди ва қайтиб келмади. Унинг асбобини олдим ва шифтдан тешик очиб олдим.

Бир йилдирки, ўша асбоб менда турибди. Агар кимгадир шифтдан тешик очиш керак бўлса, ҳеч кимни орага солмай, тўғри ўзимга учрайверсин. Фақат битта нарса эсан чиқмасин: мен бундан нима фойда кўраман?!

ДАДАМНИНГ КЎРГАЗМАГА БОРГАНИ (Ҳажвия)

Дадам ишдан қайтганида онам унга деди:

— Яна, ҳойнаҳой, бутун оқшом чизмаларинг устида ўтирарсан?

— Йўқ, - жавоб берди дадам, — бугун сен билан кўргазмага борамиз. Мен чипта сотиб олдим.

— Яна қанақа кўргазмага? — сўради онам.

— Ишлаб чиқариш бўйича, — жавоб берди дадам.

– Баракалла, – деди онам, – кўргазмангга ўзинг боравер.
– Унинг қанчалик қизиқарли эканлигини сен тасаввур ҳам қилолмайсан, – деди дадам.

– Тасаввур қиламан, – жавоб берди онам.

– Дарвоқе, – деди дадам, – у ерда енгил саноат бўлими ҳам бор.

– Биладан унақа бўлимларни, – деди онам, – барибир дўконлардан у молларни сотиб ололмайсан.

– Сенга нима бўлди, чиндан ҳам бормайсанми? – сўради дадам.

– У яна мени ҳазиллашяпти, деб ўйлаяпти, – жавоб берди онам. – Ғамхўр эркаклар хотинини шанба куни театрға олиб боради, меники бўлса, ишлаб чиқариш кўргазмасига чипта сотиб олибди.

– Янаги сафар театрға борамиз, – деди дадам.

– Сенинг янаги сафарингни биладан, – жавоб берди онам.

– Ҳа, яхши, – деди дадам. – Сен айтганча бўлақолсин, театрға борамиз. Тўғри, кўргазма бугун охирги кун ишляяпти, лекин сен шуни хоҳласанг, театрға борақоламиз.

– Йўқ энди, раҳмат, – деди онам. – Менга ҳеч қандай қурбонларнинг кераги йўқ. Кўргазмага бормоқчи бўлдингми, боравер кўргазмангга.

– Ҳеч қаерга бормайман, – жавоб берди дадам, – Агар сен менинг дунё техник ривожланиш даражасидан орқада қолишимни истаётган бўлсанг, уйда ўтираман.

– Ҳа, ўтиравер, агар шу ёқса, – деди онам, – аммо бунинг менга алоқаси йўқ.

– Ҳа, алоқаси йўқми? – сўради дадам. – Унда сен уйда ўтир, мен кўргазмага бораман.

– Ортиқча чиптани сотишни унутма, – деди онам, – бўлмаса пулига қуямиз.

– Энди чипта сотувчилик қилишим қолувдимми, – деди дадам ва кетишга тайёрлана бошлади.

– Бунинг ҳеч ёмон жойи йўқ, – деди онам.

– Мен сендан охирги марта сўраяпман, борасанми ёки йўқми? – сўради дадам.

– Йўқ, – жавоб берди онам.

Дадам кўргазмадан дарғазаб бўлиб қайтди, хона бўйлаб югурди ва онамнинг нима бўлди, деган саволларига жавоб бериш ўрнига бақриб берди, бошқа ҳеч нима демади. Сал тинчлангандан сўнг деди:

– Сени табриклашим мумкин. Мен сотганим кўргазманинг юз минггинчи чиптаси экан, унинг эгаси эсдалик учун автомобил олди.

Онам жуда асабийлашди ва деди:

– Бу сенга сабоқ бўлар. Яна ҳам қатъийроқ бўлишинг керак.

А. ИНИН, Л. ОСАДЧУК

Б У З У Қ Т Е Л Е Ф О Н

(Ҳажвия)

Эслайсизми, болаларнинг шунақа ўйини бор: "Бузуқ телефон" деган. Биринчи бола "Саша" деса, иккинчиси "Каша" деб эшитади, учинчисига эса, "Катя" дегандай туюлади, натижада эса, асли нима гаплигини ҳеч ким англаёлмайди. Кулгили ўйин!

Кеча мени директор чақирди ва деди:

– Эшитишимча, у ер-бу ерда мен ҳақимда ҳар хил гаплар қилаётган эмишсиз. Мени ўз ўрнимга номуносиб деб ҳисоблармишсиз.

– Буни сизга ким айтди? – сўрадим мен.

– Бунинг аҳамияти йўқ. Ёқмаса, мен сизни ушлаб турмайман! – деди ва қўли билан эшикни кўрсатди.

Мен ўйланиб туриб қолдим, ким бунақа бўлмағур гапни айтган бўлиши мумкин? Директордек директор. Мен у ҳақда ёмон гап қилишни ўйлаганим ҳам йўқ.

Бош муҳандиснинг олдига кирдим.

– Директорга сиз айтдингизми, мени у ҳақда ҳар хил гаплар қилипти деб?

– Буни қаердан олдингиз? – ҳайрон бўлди бош муҳандис.

– Мен фақат, сизга чамаси иш ёқмаётгани ва уни ташламоқчилигингиз ҳақида гапирдим холос.

– Бунақа гапни сизга ким айтди? – сўрадим мен.

– Бунинг аҳамияти йўқ. – деди бош муҳандис. – Нима аслида бундай эмасми?

Мен туриб қолдим ва ўйландим, кимдан бунақа таги йўқ гап чиқиши мумкин? Иш – ишдек. Мен уни ташламоқчи бўлганим йўқ.

Бўлим бошлиғи хонасига йўналдим.

– Мени ишдан кетмоқчи, деб бош муҳандисга сиз айтдингизми?

– Бунақа дейишни ўйлаганим ҳам йўқ, – таажжубланди бўлим бошлиғи. – Мен фақат маошингиз сизни қониқтирмаётгани ва уни оширишларини талаб қилишга чоғланаётгандай бўлганингиз ҳақида айтгандим.

– Сизга буним ким айтди? – сўрадим мен.

– Ростини айтсам, эслолмайман. Кимдир ...

Мен яна ўйланиб туриб қолдим, бундай бўлмағур гап кимдан чиқиши мумкин? Маош ҳар қалай маошдек. Мен ҳали кўпроғини талаб қилмоқчи ҳам бўлганим йўқ.

Етакчи муҳандис олдига бордим:

– Бўлим бошлиғига сиз айтдингизми, мени каттароқ маош талаб қилмоқчи деб?

– Мен унга ҳеч нарса айтганим йўқ! – қўрқиб кетди у. – Мен шунчаки, шунақа ёш йигит-у, ҳозирдан ҳамма нарсадан тўйиб кетибди ва ҳаммасидан воз кечмоқчи, дедим.

– Сиз қаердан олдингиз, мен ҳаммасидан тўйиб кетганимни? Ҳаммаси эл қатори! Мен ҳаммасидан воз кечмоқчи ҳам эмасман!

– Ие, сен ўзинг бугун ишга келибоқ портфелингни иргитиб "Ҳаммасидан тўйиб кетдим!" дединг-ку!

– Десам, нима бўпти! – қичқирдим мен.

– Ҳеч нарса, – деди етакчи муҳандис ҳар эҳтимолга қарши узоқроққа жилиб. – Нимани эшитсам, шуни айтдим!

Мен стулга йиқилдим. Мени шу заҳоти ходимлар ўраб олишди, сув беришди, бўйинбоғимни бўшатишди.

– Нима бўлди? – сўрашди табиий қизиқиш билан.

Мен бошқа бўлимлардан ҳам қизиқувчилар етиб келишлари учун бир оз кутдим, сўнгра қолган бор кучимни тўплаб ўрнимдан турдим ва дедим:

– Ўртоқлар! Кейин ҳар хил бошқача узун-қулоқ гаплар кўпаймаслиги учун, ҳаммага баравар айтяпман. Мен бугун эрталаб ишга келиб "Ҳаммасидан тўйиб кетдим" дедим. Лекин бу мени директор тўйғазиб юборганини, институт ёқмаётганлигини, ишдан зерикканлигим ва маошимнинг озлигини билдирмайди!

Бўлимда барча хоҳловчилар учун жой етишмай қолди ва мен айтган гапларни "занжир" бўйича коридорда турганларга ҳам етказишаётганини билдим.

– Бу шуни билдирадики, – давом этдим иложи борича қаттиқроқ, – менинг кайфиятим ёмон. Хотиним билан уришиб қолдим. Ёзда қаерда дам олиш ҳақида фикрларимиз

ҳар хил бўлиб турибди. Бошқа ҳеч гап йўқ. Эшитяпсизларми?!
– Эшитяпми-из! – акс-садо билан овоз беришди коридорнинг охирида турган икки жингалаксоч лаборант.

Шу дамда мени охирги қувватим ҳам тарк этди...

Кўзимни уйда очдим. Хотинимнинг юзларимга беозоргина уриб шивирлаганидан кўзимни очдим:

– Демак, мен энди сенга керак эмас эканманми?.. Демак, мени ташламоқчи экансан-да?!

– Ким сенга бундай деди? – зўрға сўрадим.

– Яна сўрайди-я! Ким, ким?! Дўстларинг-да, анави, сени билмадим, қаердандир олиб келганлар...

Мен кўзимни каттароқ очдим, кейин секингина уларни узоқроқ муддатга юмдим. Мени уйга коридор охирида турган ўша икки жингалак сочли лаборант олиб келган...

Эслайсизми, "Бузуқ телефон" деган болалар ўйини бор. Биринчи бола "Саша" деса, иккинчиси "Каша" деб эшитади, учинчисига эса, "Катя" дегандай туюлади, натижада эса ...

Александр САЛЕНКО

ИШДАН АЖРАЛМАГАН ҲОЛДА

(Ҳажвия)

Ветрдуенко олий маълумот олишга аҳд қилди.

– Сиртдан, ишлаб чиқаришдан ажралмаган ҳолда, – тушунтирди у. – Мамлакатга максимал даражада фойда келтириш мақсадида.

– Бўпти, – деди бўлимимиз бошлиғи унинг тавсифномасига имзо чекаркан.

Бир ойдан кейин у менинг олдимга келди.

– Витюня, сен худосан-ку! – хурсанд хитоб қилди у.

– Қандай худо? – эътироз билдирдим мен.

– Демоқчиманки, сен математиканинг худосисан.

Ветрдуенконинг юзларида яна каттароқ хурсандчилик намоён бўлди. – Қутқар, Витюня! Математикадан иккита назорат иши, назарий механикадан учта, яна диаматдан реферат қилиб берасанми?

– Ўзинг-чи?

– Биласанми, жоним билан бажарардим, аммо, вақт, вақт

қаёқда, акажон!.. Биласан-ку, қандай ўқийман: ишлаб чиқаришдан ажралмаган ҳолда. Агар ҳоҳласанг, сенга ҳақини тўлайман, қанча бўлади ўзи?..

— Уялмайсанми? — жаҳлландим мен. — Ўртоққа ёрдам учун пул оладими?

— Албатта, албатта! Кечирасан, мен ўйламай гапириб қўйдим. Шунақа чарчаяпманки, гоҳида нима деяётганимни ўзим ҳам билмай қоляпман.

Иккинчи босқичда мен Ветрдуенко учун назарий механикадан барча топшириқларни бажардим. Кейин машина деталлари, гидромеханика, электротехника ва ички ёнув двигателлари бўлди.

— У сени эксплуатация қиляпти! — бақирди хотиним кўзига ёш олиб. — Сен ўртоғимга ёрдам беряпман деб ўйляяпсанми? Петрук ҳам ёрдам беряптими? Сиз, аҳмоқлар, туни билан ўтириб ишлайсизлар, у бўлса ресторанма-ресторан юриб, сизларнинг устингиздан кулиб юрибди.

Қаердандир жанубда диплом олди амалиётини тугатган Ветрдуенко бўлимда жилмайганча пайдо бўлди.

— Охирги уриниш — деди у, — ундан кейин диплом чўнтақда бўлади ва ташвишларимиз тугайди.

— Ҳа, - дедик биз. — Тамом-вассалом. Энди ҳамма нарса ўзингга боғлиқ.

— Қўйсанглар-чи, болалар! — ҳитоб қилди Ветрдуенко. Бунақа камтарлик нимага керак! Хизматларингизни сусайтирманглар. Сизлар авлодлар менинг дипломим устидан кулишларини хоҳламайсизлар-ку. Мен қандай ўқияпман?

— Ишдан ажралмаган ҳолда, — дедик биз.

— Ана шунақа! Ўртоғингизни қийин дамда ташлаб қўйманглар. Қолаверса, гап сизларнинг шаънингиз ҳақида кетяпти: мени олти йил судрадинглар, энди йиқилиб ўтирсам, шармандалик?

Диплом ҳимоясида ўтириб, Ветрдуенконинг бизнинг ҳисоб-китобларимиз ва схемаларимизни чалкаштириб юбораётганини кўриб ўйладим: "Худойим - эй, қандай яхши, унинг шунча ҳақиқий дўстлари бор! Бизсиз у аллақачон йиқилар ва мамлакат юқори малакали мутахассисни ололмай қолган бўлади. Ҳар қалай тушуниш керак: одам ишлаб чиқаришдан ажралмаган ҳолда ўқиди..."

МАЪРУЗА

(Ҳажвия)

Бош ҳисобчи касаба уюшма қўмитасидан эркаклар ва аёлларнинг тенг ҳуқуқлилиги ҳақида маъруза тайёрлашга топшириқ олди.

– Сизнинг ажойиб овозингиз бор - ширали овоз, – деди маҳаллий қўмита раиси руҳлантириб, – мен сизга маъруза матнини бераман, сиз уни уйда баландроқ овоз чиқариб, такрорлаб чиқасиз - қарсақлар таъминланди, деяверинг.

Бош ҳисобчи қаршилиқ кўрсатмоқчи эди, аммо қарсақлардек ҳавасни келтирадиган нарсага қарши боришга ҳеч ким бардош беролмайди.

Уйда ҳисобчини, ҳамма вақтдагидек, хотини илиқ кутиб олди.

– Бирор нарса еб оласизми? Ё чой олиб келайми?

Эр хотинига одатдан ташқари эҳтиётсизроқ нигоҳ ташлаб, тишларини қисиб гудранди:

– Ҳозир овқатнинг вақти эмас, ўртоқ уй бекаси.

– Худойим-ей, яна ошқозон касалингиз қўзғадими?

– Касалнинг нима алоқаси бор? Маъруза тайёрлайман.

– У столдаги қалин папкага ишора қилди. – Ҳозир бўлса, қувват тўплаб олиш учун бир соатгина мизғиб оламан, ўртоқ уй бекаси.

Охириги жумлани у диванда ётган ва сўлгин ҳаракат билан ёстиқларни тўғрилайётган ҳолатда айтди.

Эр ухлаган пайтда, "уй бекаси" папкани очиб, ундаги каттагина маърузани бошидан-охиригача қизиқиш билан ўқиб чиқди.

Бўлажак нотик ўйқудан туриб, бир неча марта керишди, кейин йўталди ва ишга киришди.

– Ўртоқлар! – хитоб қилди у. – Биз аёлларни хўрлашга йўл қўйилган асрлар хатосини тузатамиз.

Очиққанини сизди. Рафиқасини чақирди.

– Сен дарров бир нима ...

– Нима? – қаттиқ овоз билан жавоб берди хотини.

– Овқат.

– Мен бандман. Ўзинг бир нима ўйлайқол.

Таажжубланган нотик ошхонага ўтди, қозондаги овқатни

иситди. Тайёр таомни столга қўйганда хотини пайдо бўлди.

— Яшавор. Шунақа очиққандимки.

Бош ҳисобчи ҳайратдан қотиб қолди. Йигирма йиллик оилавий ҳаётида ҳеч қачон хотинидан бунга ўхшаш гап эшитмаган эди.

Бир амаллаб овқатни еб, у меҳмонхонага чиқди ва маърузани ёд олишга тушди.

— Камдан-кам бўлса ҳам биз носоғлом ҳолатни — эркакнинг эскилик сарқитини сақлаб юришини учратамиз.

Чанқади. Хотинини чақирди.

— Чой бўлганда....

— Мен ҳам қарши эмасман, — ўларча мулойимлик билан жавоб берди рафиқаси.

Чойни икки кишилик дамлашга тўғри келди. Ичидан норози бўлди, буни хотинига ҳам айтмоқчи эди, фақат бир нарса — маъруза бунга йўл қўймади. Бирор минутни ҳам бекор кетказиши мумкин эмасди. Ахир, эртага қўпчиликнинг олдига чиқиши керак.

— Онгли эр ҳеч қачон ҳомилани хотинининг бир ўзи кўтариб юришига йўл қўймайди... — у бу сўзларни шунақа қаттиқ айтдики, айвондаги ит ҳам безовта хура бошлади.

Яна хотини пайдо бўлди.

— Сени ишингдан чалғитаман, кечир, бир зум кир машинани айлантириб юбор, менинг тинкам қуриб қолди.

Нима дейсан. Бош ҳисобчи маъруза матнини бир четга суриб қўйиб ваннахонага кириб кетди.

— Қайси томонга айлантирай, — атайлаб сўради у.

Рафиқаси кир ювиш машинаси тутқичини қандай ишлатишни эринмасдан кенг феъл билан кўрсатди.

Кир ювишни дўстона яқунлашди. Айвонга кирларни ёйишди. Ит хўжайини бесўнақай ҳаракатлар билан қисқичларни қадаётгани, баъзида кирларни ерга тушириб юборганини таажжубланиб кузатди. Аммо янгиларга ҳамма нарса кечирилади.

Бош ҳисобчи нафасини ростлагач яна нотиқ қиёфасига кирди.

— Аёллар билан муомаладаги асосий нарса - мулойимлик ...

Лекин, шу онда яна хотини пайдо бўлди.

— Маърузани тугатгач, гўштни қиймалагичдан ўтказиб қўй, эрталаб бир нима пиширарман. Хайрли тун!

Буниси жуда ошиб тушди! Нотиқ ҳолсизланиб оромкурсига чўкди. "Рад қиламан! — деган фикр ярқ этди, — касаба уюшма қўмитасига кираман ва рад қиламан. Мажбур қилишга ҳаққи

йўқ. Жамоат иши-ку. Ҳа, ана ёшроқ ходимлар ҳам бор. Қолаверса, бўйдоқлар ҳам тўлиб ётибди".

У маъруза матнини ирғитди, ошхонага ўтди, гўшт-майдалагични стол четига маҳкамлади ва мол гўштини ҳафсала билан қиймалади.

Келгуси куни бош ҳисобчи касаба қўмитасига боратуриб режалаштириш бўлими бошлиғи ва катта иқтисодчини учратди. Улар зўр бериб имо-ишоралар қилишарди.

— Мен бунақа маъруза ўқиёлмайман! — қайта-қайта таъкидлади катта иқтисодчи.

— Ижозатингиз билан, — гапга аралашди бош ҳисобчи. — Маъруза қандай аталади?

— Бу қанақадир англашилмовчилик, — жавоб берди аччиқланган режалаштириш бўлими бошлиғи. — Касабақўм ҳар иккаламизга битта маърузани ўқишни топширибди: "Эркаклар ва аёлларнинг тенг ҳуқуқлиги ҳақида".

— Нима?! — дейишга зўрга улгурди бош ҳисобчи.

Касабақўмнинг кенг эшиги очилди ва бир зумда ҳаммалари ичкарига киришди. Хонада улар ўзларига ўхшаб туни билан нотиқлик санъатини эгаллаш учун машқ қилиб чиққан ўн бешдан ортиқ аччиқланган ҳамкасбларини кўришди.

— Қалай, ўртоқлар, — уларга мурожаат қилди касаба уюшма қўмитаси раиси, — умид қиламанки, маъруза муваффақиятли ўтди.

Реан БИКЧЕНТОВ

ҚЎШНИЛАР ҲАҚИДА БАЛЛАДА

(Ҳажвия)

Мен қўшним-инженер Волчакнинг овозини эшитиб эшикни очдим, аммо шу заҳоти қорнимга тўғриланган тўшпончани кўрдим.

Босқинчи секингина деди:

— Илтимос, қўлингизни кўтаринг.

Мен қўлимни кўтардим.

— Энди хотинингизни уйғотинг ва коридорда туринг.

— Шу ҳолатда-я?

— Ҳа, майли, уй кийимингизни илиб олинг, — марҳамат кўрсатиб рухсат берди босқинчи.

Икки дақиқадан сўнг қўлим кўтарилган ҳолда кириш

йўлагида инженер Волчакнинг ёнида турардим. Рафиқаларимиз фавқулодда жим бўлиб қолишганди.

— Сен ярамас экансан, — шивирладим мен.

— Ҳа, энди, кўрқинчли бўлди-да... — тўнғиллади Волчак.

— Гапиришлар! — пўписа қилди иккинчи босқинчи.

Менинг хонадонимдан биринчи босқинчи чиқди ва деди:

— Бунда ҳам ҳеч вақо йўқ. Мана, ҳар эҳтимолга қарши, пальтони олдим.

— Жойига қўй! — дағдаға қилди иккинчиси. — Бизга фақат қимматбаҳо нарсалар ва пул керак.

Кейин у менга мурожаат қилди:

— Эй, сен, еттинчи хонадонга қўнғироқ қил ва исмингни айт.

Инженер Волчак катта қизиқиш билан менга қаради, мен эса кўзимни олиб қочдим ва қўнғироқ тугмасини босдим:

— Ким у? — сўради дарғазаб, кексаларга хос овоз.

— Бу мен, Атрибутов. Қўшнингизман.

— Ярим кечаси нимага жар соляпсан? — деди қўшни эшикни очаркан. Бир дақиқадан кейин у қўли кўтарилган ҳолда менинг ёнимда турарди. Инженер Волчак истеҳзо билан жилмайди, қўшним бўлса деди:

— Сен ифлос, ҳаромхўрсан, Атрибутов, бошқа ҳеч ким эмас.

— Хулоса чиқаришга шошилма, — дедим мен мунгли жилмайиб.

Қўшним ҳаттоки жаҳдан бўғилиб қолаёзди.

Иккинчи босқинчи деди:

— Қани, гаплашишни бас қилинглар!

— Бунда ҳам арзирли ҳеч нарса йўқ! — маъюс гапирди биринчи босқинчи еттинчи хонадондан чиқаркан. — Мен, мана, ҳар эҳтимолга қарши телевизорни олдим.

— Жойига қўй! — дўқ урди иккинчиси. — Бизга санъат буюмлари нимага керак?!

Кейин у еттинчи хонадон эгаси бўлган қўшнимга мулойимлик билан деди:

— Бир дўстлик қил, саккизинчи хонадонга қўнғироқ қилиб юбор.

У қайсарлик қилиб ўтирмади, дарров қўнғироқ қилди. Бир дақиқадан кейин саккизинчи хонадондаги қўшнимиз ҳам бизнинг қаторимизда турар ва еттинчида турадиган қўшнимизга ўлдириб қўйгудай тикиларди. Рафиқаларимиз эса,

мода бўлган енгил кийимлар ҳақида суҳбатни авж олдиришди, босқинчи бўлса бизга умидсизлик билан боқа бошлади.

Мулойимроқ бўлган нариги босқинчи қўлида тугунча билан мамнун жилмайганча, худди Нобел мукофотини олгандай хурсанд чиқиб келди. Саккизинчи хонадондаги қўшним инграб юборди.

— Ҳечқиси йўқ! — унинг елкасига мулойимлик билан уриб қўйди шафқатсиз босқинчи. — Камбағаллик — айб эмас.

— Вой-вой-ей! — ҳўнграб йиғлай бошлади саккизинчидаги қўшним.

— Хайрли тун! — деди босқинчиларнинг мулойимроғи. — Пуллар куйишга, алам чекишга арзимади. Безовта қилганимиз учун узр.

Иккала босқинчи ҳам қоронғиликда йўқ бўлиб кетишди. Биз телефонларга ташландик.

ИХТИСОСЛАШУВ

(Ҳажвия)

Ромуалд бир қиз билан танишди. Кундузи улар кинога киришди, оқшомда эса истироҳат боғига. Боғда улар оппоқ ойдингача айланишди.

Ромуалд аланглади ва ... хуштак чалди. Дарахтдан қандайдир бир одам ажралди.

— Ким бу? — кўрқиб кетди қиз.

— Бу севги изҳори бўйича мутахассис! — деди Ромуалд. — Нима қилди?

— Э, худойим! Хотирам қурсин-а, — деди қиз ва чапак чалди. Дарахтдан иккинчи одам чиқиб келди.

— Бу бизнинг севги изҳорини тинглаш бўйича мутахассисимиз, — деди қиз.

Кейин бизнинг жуфтлигимиз йўлда давом этишди, қиз Ромуалддан сўради:

— Сен нима бўйича ихтисослашгансан?

— Мен танишишлар бўйича мутахассисман. Сен-чи?

Қиз деди:

— Мен рашк кўзгатиш бўйича шуғулланаман.

Шу пайт Ромуалднинг йўлида қандайдир нусха пайдо бўлди ва чап ёноғига шарақлатиб солди.

... Ромуалд кўзини очганда тепасида "Тез ёрдам" ҳамшираси эгилиб турарди. У ёрдам бера олмаганидан афсусланиб деди:

– Афсуски, жароҳатингиз чап томонингизда экан, мен фақат ўнг томонни даволашни биламан!

– Келинг, ҳеч бўлмаса танишиб кўяйлик, – деди қизлар билан танишиш бўйича энг яхши мутахассис Ромуалд.

Башарият барча соҳаларда тор ихтисослашув оламига етиб келган давр ҳукм сураб эди.

АБАДИЙ ҲАЁТ ҲАҚИДА (Ҳажвия)

Мис кўрсатгичга ўйиб ёзилганди:

"Абадий ҳаёт эмлаши. Қабул соат 15.00 дан 18.00 гача".

Халқ тирбанд. Ҳар хил одамлар.

Шоир Дишловский келди, эълонни ўқиди - ёқди. У ёқ-бу ёққа аланглади - танишлардан ҳеч ким йўқ. Ўзини қабулхонага урди.

– Мутахассислигинг? – сўради Абадий ҳаёт эмлашини қилаётган Шифокор.

– Шоир, – деди шоир.

– Сенга абадий ҳаёт нимага керак.

– Шунчаки. Ёқимли, – деди Дишловский. – Мана, хотиним ўлиб кетади, мен бўлса ёшгинасига уйланаман, ҳеч қандай алиментсиз.

– Ҳа, яна нима учун?

– Шеърлар ёзаман. Ёзиш, ёзиш ва яна ёзиш учун!

– Яна нима учун?

– Яна ... ҳа, яшаш учун-да ..

– Яхши, – деди Шифокор. – У ҳолда сенинг шеърларинг абадий - умрбоқий бўлмайди.

– Нега энди?

– Мана ўйлаб кўргин-а. Ўз муаллифидан узоқроқ яшаган шеърлар умрбоқий ҳисобланади. Мана, масалан, Умар Ҳайём ҳозир ҳаёт бўлса, унинг рубоийларини умрбоқий деб ҳисоблармидинг?

Дишловский ўйланиб қолди.

– Мен, масалан ҳисобламаган бўлардим, – деди Шифокор.

– Ҳа, тўғрига ўхшайди, – тасдиқлади Дишловский.

– Ҳўш, сенга абадий ҳаёт эмлашини қилиш керакми ёки йўқ? – сўради врач ва катта игнали шприцни қўлга олди.

– Кераги йўқ, – деди шоир. – Майли, ҳаммаси қандай бўлса шундайлигича қолсин. Ахир, менинг шеърларим умрбоқий бўлмай қолса унда нима бўлади? Мен панд ейман-ку?

– Эҳтимолдан ҳоли эмас, – гапни чўзди шифокор.

– Ҳа майли, – қўл силтади Дишловский. – Агар эмлатадиган бўлсам эҳтимолга ҳам ўрин қолмайди.

ПЕДАГОГИКАНИНГ КЕСКИН БУРИЛИШЛАРИ

(Ҳажвия)

Ҳаммаси ўғлимнинг мактабга боришидан бошланди. У дарсдан қайтгач деди:

– Дада! Бизга муаллимамиз айтди, ҳамма нарсани тартиб билан жой-жойига қўйиш, дуч келган ерга ташлаб кетавермаслик керак экан.

Мен билдирмайгина пойафзалимни даҳлизга олиб чиқдим, костюмимни кийим илгичга осиб, шляпамни жойига қўйдим.

Бошқа куни у деди:

– Биласизми, чекиш зарарли, у туфайли қанча одамлар муддатидан олдин ўлиб кетишяпти.

Шундан бери уйда чекмайман.

Шанба куни бизникига меҳмонлар келишувди, ўғлим уларнинг олдида хотиржам эълон қилди:

– Дада! Наҳотки, сиз ичишнинг зарарли эканлигини билмайсиз? Саксон фоиз жиноятлар алкоголь таъсирида содир этилади.

Меҳмонлар эртароқ қайтишди, мен биринчи синфда ўқийдиган ўғлимдан қўрқа бошлаганимни сезиб қолдим.

Душанба куни эрталаб бехосдан хотинимнинг ўғлимга ўргатаётгани қулоғимга чалинди:

– Бугун уй меҳнати ҳақида гапиришни унутма. Эркак аёлга ҳамма нарсада ёрдам бериши керак.

– Умид қиламан-ки, бу менга тегишли эмас? – сўради ўғлим.

– Сенга ҳам тегишли, – қатъий жавоб қилди хотиним.

...Шундан кейин мен ўғлимдан бошқа танбех эшитмадим.

ХУДДИ ЯПОНИЯДАГИДЕК
(Ҳажвия)

Бош муҳаррир хонасига таниқли ёзувчи Богданов кириб келди.

— Мумкинми?

— Мумкинмингиз нимаси, қадрдон дўстим! — хитоб қилди муҳаррир. — Мумкингина эмас, керак!

— Мана, — деди Богданов одатдан ташқари камтарлик билан ва стол четига чиройли қоғоз халтани кўйди.

— Нима? Наҳотки янги роман бўлса?

— Қисса, — деди Богданов ерга қараб.

— Барибир ҳаммаси зўр ... — деди муҳаррир.

У халтачани очди, муқовага қаради.

— Ие, бу сизнинг қиссангиз эмас-ку? — деди у сал дудуқланиб. — Бу ерда қанақадир Фр ... Фурикин.

— Д. Фурикин — энди бу мен, — деди Богданов. — Биласизми, Японияда ...

— Азизим, Пётр Андреевич, бунга Япониянинг нима алоқаси бор?

— Японияда шунақа одат бор, — деди Богданов — Фурикин муҳаррирнинг қулоғига, — таниқли ижодкорлар ўз номларини ўзгартирадилар, кейин янги ном билан яна машҳурликка эришадилар... Аввалги ютуқлардан мағрурланиб хотиржамликка берилмаслик учун. Тушуняпсизми?

— Демак... — чуқур ўйга толиб деди муҳаррир...

— Демак, мен энди Богданов эмас, Фурикинман. Д.Фурикин. Тушуняпсизми?

Муҳаррир оромкурсига ўтирди ва галстугини тўғрилади.

— Нимаям қилардик, ўртоқ... Фурикин. Қиссангизни қолдиринг... биз сизга хабар қиламиз... яқин кунларда...

Олти ойдан кейин Фурикин алоқа бўлимидан қалингина жўнатма олди. Унда қуйидагича хат ҳам бор эди.

"Ҳурматли ўртоқ Фурикин! Ҳикоянгни ўқиб чиқдик. Афсуски, журналимизда жой етишмаганлиги сабабли, уни чоп эта олмаймиз. Бундан ташқари, таҳририятимиз портфелида сиз ёзган мавзуда ўн битта материал бор. Сўз устида кўпроқ ишланг, жаҳон ва ватанамиз классикларининг асарларини ўрганинг.

Дўстона салом билан Адабий маслаҳатчи".

... Японияда ҳақиқатдан ҳам шунақа одат бор.

Сергей КОНДРАТЬЕВ

ДАЛИЛ
(Ҳажвия)

Станислав Петрович имзо чекадиган жойини излаб кундаликни варақлар, ўғли унинг олдида бошини эгиб бурнини тортиб турарди. Бунинг сабаби бор эди. Станислав Петрович охири жорий ҳафта учун ёзувни топиб имзо қўядиган дамда кундаликда географиядан семиз иккини кўриб қолди.

— Бу яна нимаси? — дағдаға билан сўради Станислав Петрович. — Ҳа, майли, мен тушунаман - математика, физика, яна... нимади... рус тили. Булар ҳаммаси қийин фанлар, аммо география?!

— Мен рус тилидан тўрт оляпман.

— Яна баттар ажабланарли. Географиядан нимани ўтяпсизлар?

— Тундранинг ҳайвонот дунёси.

— Нимага сен ана шундай муҳим мавзунини билмайсан?

Ўғил бурнини тортишдан тўхтаб хўмрайиб деди:

— Менга географиянинг нима кераги бор? Мен географликка тайёрланмаяпман.

— Ҳа, сен ким бўлишга тайёрланыпсан?

— Спорт шарҳловчилигига, уларга географиянинг кераги йўқ.

— Йўқ, бу ерда сен ноҳақсан. География, тушуныпсанми, ҳамма учун керак.

— Нега энди?

Станислав Петрович бармоқларини ноаниқ айлантирганча, аста сўз танлаб, деди:

— Мана, масалан, бошлиғимизни олиб кўрайлик. Мен унинг олдида келаман ва сўрайман: "Николай Санич, Тундрада ҳайвонот дунёси қандай?" У эса менга, тасаввур қилгин-а, жавоб беролмади. Ана шундан кейин у менинг олдимда қандай обрўга эга бўлади? Бўлим бошлиғи-ю, географияни билмайди!.. Ёки яна...

— Боланинг бошини айлантиришни бас қил, — қўшилди ошхонадан Станислав Петровичнинг рафиқаси Ирина

Николаевна. — Сенинг бошлигинга беъмани нарсаларни билишдан бошқа иш йўқ экан-да. Ҳеч кимга керак эмас у география, фақат аттестат кераклиги учун, уни ўқиш лозим.

— Йўқ, Ириша, сен шошмай тур. Бу қанақаси? География керак эмас?!

— Ҳа, нимага керак у? Сен, мана, уни билмайсан — ҳеч нарса қилмайди.

— Ҳа, дарвоқе, мен яхши биламан, — хафа бўлди Станислав Петрович. — Мен мактабда географиядан бешга ўқиганман.

— Майли, майли, биласан. Нима фойдаси бор? Сенга бунинг учун маошингни оширишдими?

Станислав Петрович чамаси далил танлаб бир оз вақт ўйланиб қолди кейин атрофга аланглади ва унинг нигоҳи эндигина ўзи ўқиб ўтирган газетага тушди.

— Мана, қара, — деди у ўғлига, тик боқиб: "Африка жанубидаги дарё, етти ҳарфдан иборат". Сен Африка жанубидаги етти ҳарфдан иборат дарёни биласанми? Билмайсан. Яна география керак эмас, дейсан-а.

Станислав Петрович асосли далил билан эришган галабани нишонлаб катакларга "Ориноко" деб ёзиб қўйди.

О Р З У Л А Р У Ш А Л М О Қ Д А

(Ҳажвия)

Мактабни битириб ишга кетаётганимда ота-оналарим уқдиришди:

— Ҳамма нарсани бир йўла сотиб ололмаслигингни ҳисобга ол. Шунинг учун орзу қилган нарсаларингни ёзиб юрадиган рўйхат туз. Орзуинг ушалиши билан - ўша нарсани рўйхатдан ўчириб ташлайсан. Жуда қулай.

Мен худди шундай қилдим. Тоза дафтар олдим ва унинг биринчи саҳифаси юқори бурчагидан бошлаб бешинчи синфдан буён орзу қилиб юрганим "сув ости ови учун милтиқ"ни ёзиб қўйдим.

...Вақтлар ўтди. Табаррук дафтар янги ёзувлар билан тўла борди. Мана ундаги ёзувлар бўйича ҳаётимнинг турли йилларида орзу қилган нарсаларим ҳақида кузатиш мумкин: "Восход" мотоцикли, "рангли телевизор", "поча-пўстин", "мебеллар тўплами", "машина", "дала ҳовли" ...

Кейин рўйхатда хотиним, ўғлим, неварам орзу қилган нарсалар пайдо бўла бошлади. Тўғри, дафтарда янги ёзувлар эскиларининг ўчирилишига қараганда анча тезроқ пайдо бўлишига тўғри келди.

Аммо мана бугун муз кўчди. Хотиним иккаламиз менинг нафақага чиқишимни қандай харид билан нишонлаш ҳақида узоқ ўйландик, ҳар томонлама муҳокама қилиб, муқовалари эскириб кетган дафтарга неварам анчадан буён орзу қилиб келаётган "плеер"ни ёзиб қўйдим. Шундан кейин хотиним дафтарни варақлаб туриб деди:

— Сен бу ёққа қара, биз бу рўйхатдан мутлақо нотўғри фойдаланаётган эканмиз! Биз фақат ёзаяпмиз, лекин ўчиришни унутиб қўйибмиз.

— Сен нимани назарда тутяпсан? — тушунмадим мен.

— Мана, масалан, "сув ости ови учун милтиқ". Сенинг ёшингда унинг мутлақо кераги йўқ деб ўйлайман.

Ўйланиб, рози бўлдим ва бешинчи синфдан буён орзу қилган нарсамни ҳўрсиниб рўйхатдан ўчириб қўйдим.

Энди навбат, шубҳасиз, "Восход" мотоциклига.

ҲИКОЯ ҲАҚИДА ҲИКОЯ

Мен ҳикоя ёзишга қарор қилдим. Бизда тобора кўпроқ нарсаларни таниш-билиш орқалигина топиш мумкин эканлиги ҳақида ёзмоқчи бўлдим. Нафақат таниш-билиш орқали, яна нимагадир алмаштириш йўли билан. Роман ёзиб уни таҳририятларга олиб бориб юрган бир адиб ҳақида ёздим. Унинг романини ҳеч ким чоп этмайди, токи у бир муҳаррирга сунъий тилла жағ қўймагунча.

Нега мен сунъий тилла жағ ҳақида ёздим, ўзим ҳам билмайман: шунчаки, мен тиш шифокори бўлганим учун бу мавзу қандайдир менга яқинроқ.

Мен бу ҳикоямни ёздим ва қаҳрамонимга ўхшаб таҳририятларга қатнай бошладим. Фақат бундан ҳеч қандай натижа бўлмади. Аммо бир куни менга қизиқувчан мижоз дуч келди: "Нима учун, доктор, бунча маъюссиз? — деди у. — Эҳтимол, сизга ёрдамим тегиб қолар".

Шунда мен унга ўша ҳикоя ҳақида гапирдим: нарсаларни фақат таниш-билиш орқали, яна нимагадир алмаштириб топиш

мумкин эканлиги, мен эса бундай ҳолларга қарши ўз асарим билан курашишни хоҳлаётганим ҳақида.

Бунга жавобан у деди:

– Мен муҳаррир бўлиб ишлайдиган таҳририятга келинг, ҳикоянгизни ҳам олиб келинг.

Мен, албатта, бундай қулай фурсатни ўтказиб юбормадим, бордим. У ўқиди, нимагадир кулди ва деди:

– Майли, чоп этиб кўрайлик. Фақат қаҳрамонингиз ёзган романни қиссага алмаштираман – ҳар қалай ишончлироқ. Ёки янаям яхшироғи – ҳикояга.

– Худо ҳаққи, алмаштиринг, - дедим мен. – Фақат у ҳолда мен сунъий жағни тишга алмаштираман. У ҳам тилладан. Янаям яхшироғи тишга эмас, қопламага.

– Э, йўқ, – деди муҳаррир, – қоплама бўлмайди. Бу билан сиз ҳикояни бадиий ишонччиликдан маҳрум қиласиз. Мен эса ишончсиз материални тавсия қилолмайман.

– Ҳа майли, – рози бўлдим. – Агар гап ишонччиликда бўлса тиш бўлақолсин.

Менинг ҳикоямни чоп этишди. Муҳаррир билан бизни ҳамма узоқ вақт оғзаки мақтади ва бир гал ҳатто танқидий мақолада таъкидлаб ўтишди: мени дадиллигим, муҳаррирни субутлилиги учун.

У ҳақиқатдан ҳам субутли одам экан: шундан бери бирорта ҳикоямни олгани йўқ. "Иложим йўқ, – дейди у. – Бўлмаса мени таниш-билишчиликда айблашлари мумкин".

Ҳа, майли, деб ўйлайман мен, эртами-кеч унга яна нимадир керак бўлади: ёки яна битта тилла тиш, ёки ҳеч йўғи қоплама. Ана шунда мен ҳам ниманидир - яна битта ҳикоя, ёки ҳеч бўлмаса, кичикроқ ҳангомани чоп эттириб оламан.

Мухлислар учун

КУЛИБ, КУЛДИРИБ ЯШАШ БАХТИ

— Сиз ўзингизда кулгига ошнолингизни қачон кашф қилгансиз?

— Назаримда, болаликдан бунга мойиллик бўлган. Ўтибор берган бўлсангиз, гўдак ҳали тили чиқмасдан олдин кулишни билади. Ўқишни, ёзишни, ишлашни ўргатишади. Кулишни ва йиғлашни биров ўргатмайди. Бу хислатлар инсоннинг руҳи билан йўлдош бўлиб яратилади, шекилли.

Ўқувчилик йилларимдаёқ ҳажвлар машқ қилиб юрардим. Уларнинг илк намуналари мактабни тамомлаган йилимиз "Муштум" саҳифаларида чоп этилган. Аспирантлик йилларим "Муштум" журнали таҳририятидаги "Ёш ҳажвчилар мактаби"га қатнаб юрганимда ҳам иккиланардим. Қатнашаётганлар машқларини ўқишарди. Ичимда булардан яхшироқ нарсалар ёзиб келганимни сезиб турсам-да, жим ўтирардим. Бир куни журъат топдим ва ўқидим. Устоз Неъмат Аминов яхши баҳо берди ва ўша куниёқ журналга босиш учун туширилди. Кейин тез-тез матбуот саҳифаларида қатнашиб турдим. 1988 йилда илк китобимнинг Дўрмонда Ёш ижодкорлар семинарида устоз Саид Аҳмад раислигида муҳокама қилиниб, нашрга тавсия этилиши, орадан икки йил ўтгач "Муштум" кутубхонаси" туркумида элик беш минг нусхада чоп этилиши ва дўконларда узоқ турмай тарқалиб кетиши ҳажвчилик борасида ўзимга ишончимни мустаҳкамлади.

Кулиб-кулдириб яшаш бахти насиб этганидан мамнунман.

— Самимият ҳар бир ижодкорнинг белгиси ва ижодкорликнинг шартидир, шундай эмасми?

— Албатта. Ижодкор самимий сўз билан бошқа инсонлар кўнглига йўл топади. Мухлис унга ана шу самимияти туфайлигина ошно бўлади. Самимият оқсаганда сохталик бошланади, асл мол қалбаки маҳсулот билан алмашади. Ҳақиқий харидор уларни осон фарқлаб олади. Лекин, самимият ҳам, уни бошқаларга юқтира олиш ҳам ҳаммага насиб этавермайди.

Фан ва техника тараққиёти натижасида қалбаки нарсалар кўпайди. Инсонлар орасида ҳам самимият танқислашиб бораётгандай. Муносабатларда ҳам сунъийлик кўпроқ кузатилаётгандек туюлади менга. Лекин бир нарсани унутмаслик керакки, "саломга яраша алик" деганларидай, самимият ҳам, сунъий муносабатлар ҳам ўз мевасини беради.

– **Ижод машаққатлари сиз учун нима?**

– Ижод кўнгил иши. Ҳеч ким сизни бу ишга мажбур қилмайди. Лекин ихтиёр ўзингизда ҳам бўлмайди. Тинимсиз изланиш, кузатиш, таҳлил қилиш, умумлаштириш ва хулосалар чиқаришга интилишга мажбурсиз. Ҳажвчи доим кулиб юрса керак, деб ўйлаганлар хато қилишади. Ҳажвчилик дунёдаги энг жиддий машғулотлардан бири, менинг назаримда. Ҳаётнинг ўзи ҳар қадамда туртки бериб туради. Бошқа одам эътибор бермаган нарсани ижодкор илғаши керак. Ижодий меҳнатнинг маҳсулини кимдир ўқиганидан, нимадир олганидан, эътиборсиз қолмаганидан кўнглинг тоғдек кўтарилганда ҳамма машаққатлар унутилади.

– **Оилангиз ҳақида...**

– Бошимизда пири бадавлат падари бузрукворимиз ва волидаи муҳтарамамиз дуо қилиб турибдилар. Турмуш ўртоғим – инженер. Ҳозир нафақада. Оилада беш фарзандни тарбияладик, улар ҳаётда ўз ўринларини топиб бораётганларидан кўнглим тўқ.

– **Фарзандларингиз сиздаги қайси жиҳатларни такрорлашини истамасдингиз?**

– Улгудек дангасаман. Мабодо дунёда дангасалик бўйича ҳам танловлар ўтказилса анча нуфузли мукофотларни олсам керак. Ана шу "муҳим хислатимни" фарзандларимда такрорланишини истамасдим.

– **Армонингиз?..**

– Ҳаётимдан нолимайман, шукр қилиб яшашга одатланганман. Бир оддий инсон сифатида менинг ҳам армоним йўқ эмас. Лекин у фақат меники бўлиб қолгани маъқул. Яхшиси, суҳбатни ижод ҳақидаги гапларга бурайлик.

– **Сиз Республикада кўзга кўринган ҳажвчи ёзувчиларнинг бирисиз. Бугунги кунда мазкур жанр истиқболини қандай тасаввур қиласиз?**

– Кулдириш ҳамма вақт осон бўлмаган. Кеча кулгили бўлиб туюлган айрим нарсалар бугун одатдаги хол бўлиб қолди. Инсон бор экан, руҳий ҳолатининг икки қутбини акс эттирувчи кулги ва йиги ҳам яшайди. Одамлар орасида ҳажвий асарларга эҳтиёж камаймайди. Кулги юқади, яхши кайфиятни юқтиради. Келажакда ижтимоий муаммоларнинг илдизини очиб берадиган ўткир ҳажвлар яратилади. "Қиёмига етиб, мўлжалига теккан сатирик сўз шу иллатга қарши курашда бир ёки бир неча очиқ суддан каттароқ рол ўйнаши, чуқурроқ таъсир кўрсатиши мумкин", деб таъкидлайди улуг адибимиз Абдулла Қаҳҳор.

Жамиятнинг ривожланиши билан иллатлардан қутилиб борамиз. Шу боис ҳам, истиқболда енгил юмористик асарлар кўпроқ ёзилса керак. Кулгига, яхши ҳажвий асарларга ҳамма замонларда эҳтиёж бўлади. Чунки дунё ободлиги кўнгил ободлигидан бошланади. Кулги, кулги бахш этувчи асарлар кўнгилларни обод қилувчи омиллардан бири сифатида яшайверади.

– **Бугунги маданий савияга қарашларингиз?**

– Мақтанарли даражада деёлмайман. Кийиниш, юриш-туришда, қўшиқчилик санъатида номақбул намуналарга тақлид кўпайгани ташвишланарли. Енгил-елпи мусиқаларга шоҳ ташлаётган ярим яланғоч ёшларга боқиб кўнгил озор топади. Ташқи қиёфа ҳеч нарсани белгиламайди, дил тўғри бўлса-бўлди, дегувчилар ҳам бор. Лекин ўша ташқи кўриниш ҳам қайсидир даражада ички дунёни акс эттириши тайин. Қолаверса, одамда ҳамма нарса гўзал бўлгани маъқул. Бу ўринда буюк рус ёзувчиси Лев Толстойнинг "Бировдан уялишинг яхши фазилат. Лекин бундан ҳам афзали ўз-ўзингдан уялишингдир" деган гапи ёдимга тушади.

Маданий савияни ривожлантириш учун аҳоли турли қатламлари орасида маънавий-маърифий, тарғибот-ташвиқот ишлари кўламини кенгайтириш ва таъсирчанлигини ошириш, уларнинг билимларини изчил бойитиб боришга эътиборни кучайтириш лозим деб ўйлайман. Чунки билиш ва билишга интилиш, ўқиш ва уқиш шахс маданияти ва маънавиятини шакллантиришнинг муҳим омилларидир.

Ёшларни тарбиялаш жараёнида биз узоқдан назарий маълумотлар ва мисоллар излаб қийналмаймиз. Аждодларимизнинг маънавий меросларини ўрганиш, ўзбекона урф-одатларимизни ўзи ҳам инсонни маънавий камолот сари етаклайди. Миллийликдан йироқлашмаслик керак, деб ўйлайман.

– **Сизнинг ҳаётингизда ҳам тушкунлик ҳолатлари бўлганми? Улардан қандай чиқиб кетгансиз?..**

– Ҳаёт фақат байрамлар ва хурсандчиликлардан иборат эмас. Табиатан оғир-босиқ одамман. Яхши кунларда осмонга сакраб кетмайман, қийинчилик бошга тушганда умидсизланмайман. Тушкунлик ҳолатлари ҳам бўлган. Сабр билан, ақл билан, ҳеч қачон яхши кунлар келишига умидни йўқотмаган ҳолда чиқиб кетганман..

– **Ҳаётдаги шиорингиз?**

– "Ортимиздан из қолсин". Модомики, вақт инсон измига

бўйсунмас экан ҳар бир кун ёки соатни самарали ўтказиш масъулияти бизнинг зиммамизда. Эртага биз ҳақимизда нима дейишлари ҳақида ўйлайлик. Бу жараёнда ҳеч кимни муносиб ёдгорликлар — солиҳ фарзандлар, яхши шогирдлар ва ижод аҳлини яхши асарлар қолдириш бахтидан бенасиб қилмасин.

— **Тилакларингиз...**

— "Андижон ёшлари" ўқувчиларига бугунги кунда ёшлар учун яратилган кенг имкониятлардан оқилона фойдаланган ҳолда, билимнинг юксак чўққиларини эгаллаш йўлида толмасликларини тилайман. Ҳадиси шарифларда "Ёшликда олинган билим тошга ўйилган нақш кабидир", деб бежиз айтилмаган. Ҳаётдаги кўпгина адашишлар, алданишлар, йўқотишлар билимсизликдан бўлиши маълум. Қайтариб бўлмас ёшлик даврини, қийматини ҳеч нарса билан ўлчаб ва баҳолаб бўлмайдиган вақтларини беҳуда ўтказмасинлар. Ҳеч қачон кўнгилларида эртанги кунга, келажакка, унинг порлоқ бўлишига ишончлари сўнмасин.

Наргиза ҲУШВАҚТОВА суҳбатлашди.

ОЧИҚ ЧЕҲРАЛИ ОДАМЛАРНИ ҲУШ КЎРАМАН

Ҳажвчи билан суҳбат

— **Ҳабибулло ака! Халқимиз кулгисевар халқ. Келинг, суҳбатимизни шу мавзуга қаратсак.**

— (Жилмайиб кўяди). Буюк мутафаккирларимиздан Абдураҳмон Жомий шундай дейдилар:

Сиқилган кишига кулги

бахш этмоқ,

Бир ботмон қанддан ҳам,

билгил, яхшироқ.

Ҳа, кулгисиз, ҳазил-мутойибасиз ҳаётни тасаввур этиш мушкул. Кулги ҳаётга завқ бахш этади. Инсон руҳини кўтарди. Одамлар ўртасида яқинлик пайдо қилади. Бир сўз билан айтганда, кулги хосиятларининг адоғи йўқ.

— **Ҳажвия жанрида ижод қилиш қийин дейишади. Сиз бунга нима дейсиз?**

— Инсонларни кулдириш, уларга табассум улашиш осон эмас. Аввало ижодкор мухлислар қалбига йўл топа олиши лозим. Бунинг учун тинимсиз изланиши, кузатиши, кўпчилик

этиборидан четда бўлган нарсаларни илғай билиши, хулосаларни умумлаштиришда самимийликка қаттиқ риоя қилиши шарт.

Шунингдек, ижодкордаги табиий кулгига мойиллик ҳам муҳим аҳамият касб этади.

Кези келганда айтиш жоизки, кулги самимиятга асосланган тақдирдагина қадрлидир. Бундай кулги офтоб мисол инсон қалбига баҳорий кайфият олиб киради. Сўзнинг масъулиятини ҳис этиш лозим, акс ҳолда оғзингиздан чиққан бир оғиз ўринсиз сўз қайсидир қалбга озор етказиб қўйиши ҳеч гап эмас. Бу эса ижодкор зиммасига катта масъулият ҳиссини юклайди. Ҳар қанча машаққатли бўлса-да... ўзгаларга табассум улашиш катта бахт.

— Кейинги пайтларда қизиқчилик билан бачканалик сал қоришиб кетаётганга ўхшамайдими?

— Ҳар бир ишда бўлгани каби, кулдиришда ҳам, кулишда ҳам меъёр бўлиши лозим. Кулгида аввало ижтимоий юк бўлиши, кимнинг ёки ниманинг устидан кулинаётгани аниқ бўлиши керак. Буни яхши тушунган истеъдодли қизиқчилар доимо элнинг этиборида. Кулги ёрдамида ҳал бўлмаётган муаммолар ечим топганига кўплаб мисоллар келтириш мумкин.

Ўз ўрнида ишлатилган энгилгина ҳазил-мутойиба, кишилар ўртасида дилхираликларни йўқотиб, яхшилик пайдо қилишга қодир.

Одамларни кулдираман, деб беҳуда сўзловчиларнинг ҳолига вой, дейилади ҳадиси шарифда. Мақсадсиз, меъёрдан ташқаридаги кулгининг қадри йўқ. У бачканаликдан бошқа нарса эмас. Афсус, бундай "қизиқчилар" кўзиқориндай болалаб кетаётгани дилларга ғашлик солади, албатта. Лекин бу ҳолатлар ўткинчи деб ўйлайман. Ахир, пуч ёнғоқни, шалдирашини ҳисобга олмаса, қандай баҳоси бор?!

— Сиз бир пайтнинг ўзиде ёзувчилар уюшмаси вилоят бўлимида ҳам фаолият юритасиз. Ёш ижодкорлар тўғрисида нима дея оласиз?

— Ёшларимиз ўртасида бадиий ижодга қизиқувчилар сони тобора ортиб бораётганидан қувонасан, киши. Кўп тадбирларда, матбуот саҳифаларида улар ижоди билан яқиндан танишиб, теран фикрга, ўзига хос услубга эга бўлган ёшлар адабиёт майдонига дадил кириб келаётганига гувоҳ бўламан. Шохруҳбек Жўраев, Равшан Ҳамроз, Арофат Усмонова, Шаҳноза Сайфиддинова каби ўнлаб умидли ёшлар борки, албатта улар

вилоятимиз эртанги адабий муҳитини юксалтиришига салмоқли ҳисса қўшишларига ишонгим келади.

– **Одамлардаги қандай хислатларни қадрлайсиз, қай бирдан ранжийсиз?**

– (Бир оз ўйланади) Ҳадиси шарифда шундай марҳамат қилинади: "Яхшиликни очиқ чеҳрали одамлардан кутинглар". Шу сабаб очиқ чеҳра одамларни ҳуш кўраман. Улардаги ҳалимлик, сабр-қаноат ва ростгўйлик каби хислатларини қадрлайман. Одамлар ўртасидаги ўзаро келишмовчиликларни кўрганда дилим ранжийди. Суст, танбал, бадфеъл одамларни жиним суймайди.

– **Ўтган йили Ватанимизнинг юксак мукофоти билан тақдирландингиз...**

– Менинг камгарона меҳнатларимга берилган бу юксак баҳо, кўнглимда фахрланиш туйғуларини пайдо қилиш билан бирга, зиммамга катта масъулият юклайди. Бундан буён ҳам нозиктабб кулги ихлосмандларига манзур бўладиган ҳажвий, давримизнинг долзарб муаммоларига бағишланган публицистик асарларим билан халқимизни, мухлисларимни ҳушнуд этиш ниятидаман.

– **Айтинг-чи, яқин-орада мухлисларингизга мўлжаллаб қўйган тухфангиз борми? Албатта, сир бўлмаса.**

– (Кулимсирайди) Ҳар бир ижодкор мухлислар олдида қарздорлик ҳисси билан яшайди. Ҳозирда "Инглизча туш" номли ҳикоя ва ҳангомаларни ўз ичига олган жамламани нашрга тайёрлаяпман. Насиб қилса, тез фурсатларда мухлисларим қўлига тегади, иншооллоҳ. Шунингдек, публицистик мақолаларни жам этган китобни ҳам тайёрлаш ниятим бор. Мухлисларимга жиддийроқ нарса ҳам тухфа этайин, ахир(кулади).

– **Тилакларингиз.**

– Халқимизга ҳамиша тинчлик ва хотиржамлик йўлдош бўлсин. Бу иккиси бор жойда кулги ярашади. Кулги ва ҳуш кайфият ҳеч қачон уларни тарк этмасин.

Суҳбатдош:
Баҳодиржон УММАТОВ,
"Ёғду" газетаси
10.04.2008 йил

МУНДАРИЖА

Ҳикоялар

Файзли оқшом.....	4
Одамлар ҳар хил.....	14
Насиба.....	16

Ҳажвиялар

Мустақил фикр	19
Ҳомий қидиряпман	22
Инглизча туш.....	27
Пулдон	29
"Оламушукнинг каттаси".....	31
"Эгизак"лар	34
Биров ишонмайди	36
Башоратингдан ўргилдим	37
"Ариза ёзаман..."	38

Митти ҳажвия

Лаганбардор	41
Ким қандай севги изҳор қилади?	41

Ҳангомалар

Ҳаммаси жойида экан... ..	44
---------------------------	----

Қатралар

Ҳавас ундиради... ..	70
Кўндаланг саволлар.....	74

Таржималар

Қийин сарлавҳа(Аркадий Аварченко)	78
Бахтиёр оёқлар (Варлен Стронгин)	81
Янги тартиб (Герберт Кемоклидзе)	82
Уддабурон киши(Герберт Кемоклидзе)	84
Дадамнинг кўргазмага боргани (Герберт Кемоклидзе)	85
Бузуқ телефон (А. Инин, Л. Осадчук).....	87
Ишдан ажралмаган ҳолда (Александр Саленко)	89
Маъруза (Зиновий Рибак)	91

Кўшниллар ҳақида баллада (Реан Бикчентоев)	93
Ихтисослашув (Реан Бикчентоев).....	95
Абадий ҳаёт ҳақида (Реан Бикчентоев).....	96
Педагогиканинг кескин бурилишлари (Реан Бикчентоев).....	97
Худди Япониядагидек (Борис Ричков).....	98
Далил (Сергей Кондратьев).....	99
Орзулар ушалмоқда (Сергей Кондратьев).....	100
Ҳикоя ҳақида ҳикоя (Сергей Кондратьев).....	101

Мухлислар учун

Кулиб, кулдириб яшаш бахти.....	104
Очиқ чехрали одамларни ҳуш кўраман.....	107

Ҳабиб СИДДИҚ

ИНГЛИЗЧА ТУШ

Ҳикоялар, ҳажвиялар, ҳангомалар

Муҳаррир — *Шукур Қурбон*
Техник муҳаррир — *Жўраев А.*
Рассом — *Ҳусан Содиқов*
Саҳифаловчи — *Жўрабоев Ш.*

Босишга 2010 йил 10 майда руҳсат этилди.
Бичими 60x84 ¹/₁₆ Ҳажми 7,0 б.т.
Адади 1000 нусха. Буюртма №247

Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий
кутубхонаси нашриёти

Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий
кутубхонаси босмахонасида чоп этилди.
Тошкент шаҳри, Истиклол кўчаси 33.